

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Október 5.

40. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A párbér jogi természete, és a párbér- viták illetékességi kérdése.

Az egyházi tisztviselők javadalmának emelése érdekében, minden téren, folyamatba indult munkálkodás jelen korszakában, nem lesz fölösleges, pár szót szólni a papi fizetések egyik legrégibb forrásáról a párberről, s ezzel kapcsolatosan, a párbér-szolgáltatások hatósági érvényesíthetéséről; sőt, e kérdés fejtegetése teljesen időszerű, mivel, tudomásom szerint, több vitás párbér-ügy fordul erdélyi egyházkerületünkben is elő, s főként, mert néhány esperesünk éppen közelebbről kapott megkeresést az illetékes királyi pénzügyigazgatóságoktól az egyházmegyéje területén fekvő egyházközségek párbér-adójának kimutatása végett. Nem tudom ugyan, hogy a pénzügyigazgatóságok mily okból kérik e kimutatásokat, de ismerve a niszta. Esperes urak előzékenységét és buzgalmát, remélem, hogy eleget fognak tenni a pénzügyigazgatóságok fölkéréseinek, s így ebbeli munkálatuknál, «a jó pap holtig tanul» elvénél fogva, talán ők is használhatnak valamit az alábbi fejtegetésekből.

Sokan azt fogják kérdezni, e bevezető sorok elolvasása után, hogy mi közünk nekünk, reformátusoknak, a párbér-intézményhez? Hiszen, a mi egyházi szervezetünkben ilyen adónem nem szerepel; ez tisztán katolikus intézmény. És igazuk van a kérdezőknek, mert erdélyi református egyházkerületünk adórendszerében a párbér-szolgáltatás, legalább e címen, nem fordul elő; de mert a mi k e p é n k teljesen azonos a katolikus egyházban párbér címen ismert egyházi adóval, s mert egyházközségeink háztartása, gazdasági élete, a protestáns egyházak alakulása alkalmával, a kath. egyházakéval mindenben megegyezően rendeztetett be, s mert e tekintetben, talán az egyetlen párbér elnevezésnek csakis külső okokból indokolható megváltoztatásán kívül, máig sincs, s nem is

lehet lényeges különbség: az arra vonatkozó elvek, erre is teljesen alkalmazhatók.

A párbér, vagy ágybér (lectica) nevezete alatt az egyházközségi hívek részéről nyújtandó amaz állandó lelkeszi szolgáltatást, egyházközségi adót értjük, mely a házasságra lépéssel, a család-alapítással veszi kezdetét.

A párbér-intézmény eredete az egyházközségek alakulásával csaknem összeesik, bár határozottabb megállapítása, s rendes egyházi adóként való szereplése a középkorból ered, midőn ugyanis az egyházközségeknek, a papok magasabb képzettségének megkövetelése folytán, azok kellő dotációjáról is kellett gondoskodniok. Behozatalát a katolika egyház a szentírás ama tételével indokolta «Et dignus est operarius mercede sua»

Azon különféle szolgáltatások történelmének ismertetése, melyek a hívek részéről a lelkész ellátása céljából teljesítendőek voltak, e cikk keretét messze túlhaladná, miért is e helyen csak azt tartom megemlítendőnek, hogy a patronusi javadalom, tized- és stóla-jövedelmen kívül, a párbér képezte a papok és tanítók javadalmának egyik főforrását, miről az is tanuskodik, hogy például nálunk, Magyarországon, a XVI-ik század közepén a lelkészek megadóztatásának (hadi contributio) kulcsa éppen a párbér-jövedelem volt, s ennek alapján rendeltetett el, hogy az ország valamennyi lelkésze, minden házasságban élő plébániai tag után, egy magyar dénárt fizessen adó fejében.

A párbér alanyára, mértékére és kivetési módozatára nézve precíz egyházbírói szabályok nem léteznek; de annyi már a fenn ismertetett törvényes intézkedésből is látható, hogy alanya a házasságban élő egyháztag, mert ellenkező esetben a házasságban nem élő hívek részéről élvezett jövedelem is adó alá vettetett volna. Másfelől, a szóban forgó adónem magyar nevezete, sőt a megfelelő latin lecticale, vagy lectica elnevezés is arra vall, hogy e szolgáltatás a házassággal van

szoros kapcsolatban; tehát, nem dologi, azaz, a birtokkal összekötött teher, hanem, alanya a házasságban élő személy levén, minden kétséget kizárólag, személyes teher.

A párbér mértéke és régi kivetési módja azonban az, a mi ezen teher személyes jellegének tagadásba vételére indított sokakat. Addig ugyanis, míg a lelkészek kongruája igen csekély volt, nem okozott nehézséget a párbér kivetésében is fenntartani a személyes jelleg ismervét, mert az egyéb javadalmakon felül a kongrua kiegészítéséig hiányzó összeg igen kicsiny volt, s annak egyforma mértékben történt kivetése a szegényebb hívek megterhelésével sem járt. Később azonban, midőn a párbér, tehát a házasságban élő hívek részéről borban, búzában, fában, vagy pénzben teljesített szolgálmány emelkedett: nem térhetett ki a párbért megállapító hatóság (rendesen a kánonika-vizitáció) az elől, hogy a párbér kiróvásánál a vagyoni viszonyokat is ne mérlegelje, és ennek következménye az, hogy helyenkint általában különböző párbér-szolgálmány, az akkori állami és társadalmi viszonyokból kifolyólag adófizetésre köteleztetett nép (misera plebs) három csoportja szerint, különböző mértékben vettetett ki; így például, a telkes jobbágyok (jobbágyok, sessionati) a legmagasabb, a házas zsellérek (inquilini domos habentes) kevesebb, s a házatlan zsellérek (inquilini domos non habentes) legkevesebb párbér fizetésére köteleztettek. Tévedés volna, azonban, ebből a körülményből a párbér dologi természetére vonni következtetést, mert hiszen a zselléreknél, nevezetesen a házatlan zselléreknél nem is lehetett szó dologi teherről, azaz, az adó alanya nem lehetett föld, telek, vagy ház, mert olyannal ezek nem birtak, hanem csak a személyi állapot (status personalis). Egy fejlettebb állapota ez az adóteher-kulcs megállapításának, mely célszerűségi okokra vezethető vissza, de a párbér-teher személyes jellegét nem érinti.

Lássuk már most, mennyiben állhat meg főnnebbi nézetem, hogy t. i. a katolikus párbér-intézmény a mi kepe nevezetű egyházi adónkkal azonos.

A református anyaszentegyházban, a legrégebb időktől fogva maig, ugyanazokkal az egyházközségi jövedelmekkel találkozunk, mint a katolikusoknál. Nálunk is a pátronusi javadalom, tized- és kepe-járandóság képezi a papi fizetés alapját, melyek közül a két első dologi, azaz, a birtokhoz kötött teher, az utóbbi pedig személyes, s kétségtelenül a család-alapítással kezdődő adó, minek igazolásául

csak azt hozom fel, hogy nem egy egyházközségünk ma is ágyszám, vagy füstszám szerint veti ki kepéjét.

Egyházi törvényhozásunk is elismeri a kepeadó személyes természetét, s az 1891—92. évi zsinat elé terjesztett törvény-javaslat indokolása világosan reá mutat arra, hogy a református egyházban községenkint és vidékenkint változó egyházi adó kiválóan személyes jellegű, s alapja a parokhiához való tartozás, ezen belül pedig a család-alapítás, tehát, a státus perszonális.

Speciális erdélyi viszonyainkra vonatkozólag, a fejedelmi korszakból, országos törvény is rendelkezik a kepe-jövedelem biztosításáról, az A. C. I. R. 5. címének első cikke kimondván, hogy a dézma és quárta mellett «az eleitől fogva rendszerint jární szokott jövedelmek» (érti alatta a kepét) el ne vonassanak, hanem csakis a vármegye és esperes egyetértésével változtathassanak meg. Ugyane törvény megjegyzi, hogy ide nem értendők (tehát a kepe-nevezet alá) «az esztendőnkint szokott szegődés által hol többülő, hol kevesülő fizetések, sem pedig a pátronusok szabad akaratától függő beneficiumok, hanem csak a rendszerint régtől fogva való parokhiális proventusok». (Kolosvári: Egyházjog. 410. lap.)

E törvényből is kitetszik az éles megkülönböztetés, mely a párbért, a mi erdélyi elnevezésünk szerint, kepét, mint személyes terhet, a pátronusi beneficiumtól, mint a birtokon fekvő tehertől, s a szerződészerű papbértől, mint tisztán magánjogi követeléstől, szétválasztja. Dr. Kolosvári Sándor, kitűnő egyházjogászunk ugyan «Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Egyházjoga» című jeles művében a pátronusi beneficiumokat, s a szerződésen alapuló szolgálmányokat is a kepe fogalma alá sorolja, illetőleg, annak egyik nemekint tünteti fel, a mi, nézetem szerint, csak onnan eredhetett, hogy a kepe nevezet alatt, mint gyűjtő-név alatt, az összes egyházi adókat értette. Ezen elvből kiindulva, azután, a stólát is a kepe-jövedelmek közé sorolja, holott a kepe rendszeres, évenkint állandóan visszatérő, s különös ellenszolgáltatás nélküli adó, míg a stóla rendszeres javadalmat sehol sem képez, s csak a végzett különös papi funkciók tisztelet-dijául tekintetik. Viszonya a kepéhez körülbelől olyan, mint az állami és községi adóknak az illetékekhez, melyek bizonyos hatósági tevékenységért követeltetnek.

Összegezve a főnnebbieket, a párbér jogi természetét úgy határozhatjuk meg, hogy: a párbér

a parokhiális köteléken alapuló, személyes jellegű (fejadó szerű) szolgálmány, melynek alanya a házasságban élő, azaz, külön háztartást folytató egyháztag.

(Vége következik.)

Fiat justitia, aut pereat mundus.

Nagy mondás, s az elv, melyet magában foglal, még nagyobb. Keretében könyveket lehetne írni, s teljesen kifejtve, akkor sem lenne.

Elsőbben is arra a kérdésre kellene felelni: mi hát az «igazság», miben áll az?

Szokrátés fogalmi ismerete-e, mely szerint az igazi ismeret a dolog fogalmában áll, vagyis, hogy az emberi gondolkodás és cselekvés zsinormértéke a fogalmi ismeret?

A stoikusok erény-fogalma-e, mely csak akkor valósítható meg, ha az ember lemond a világ javairól, ha ösztöneit és hajlamait kiirtja, ha magát a világ-egészlet észszerű törvényének aláveti? Kant ítéletről szóló tana-e, melyben az értelem alap-fogalmait vezeti le, avagy éppen Fichte rendszere, mely szerint az ismerő és cselekvő alanyon (az Én-en) kívül semmi sem létezik?

Abban áll, mit Schleiermacher a vallásról szóló meghatározásában mond, t. i. hogy az egy belső szemlélet, mely a végest csak a végtelenben és a végetlen által, a múlandót az örökkévalóban, és az örökkévaló által tudja és látja?

Hégel gyémánt-hálózatában, melyből a mindenségről való felfogása tárul elénk. Az újabb theologusok: Bunsen, Hase, Lang, Biederman, Lipsius, Pflaiderer, stb. amaz állításában, hogy a vallás a véges (emberi) szellem oly életmozganata, melyben a véges a végtelennel legközvetlenebb viszonyba lép, melyben a szellem gondolatát, világnézetét, belső kedély-világát, törekvéseinek eszményét és akarati elhatározását a végtelennel, istennel való egyesülés vágya határozza meg és vezeti?

A mely vágyat teljes megvalósulásra a keresztyénség vezetett; mert a keresztyénség, mint vallás, lényegében szintén monizmus. A keresztyén vallás az, melyben az istennel való egység eszméje gyakorlati megvalósulást nyert az alapító istenfői hatalmában; kifejezést életében, szavaiban, s különösen isten-országáról mondott hasonlataiban, s a mely eszme szolgál alapul Pál képzeinek a szellemről, a szeretetről, a szabadságról, a Krisztussal való egyesülésről, és megdicsőülésről, a szent-lélekről, és az egész keresztyénség istenfiuságáról.

Avagy, ama duálisztikus világnézetben, mely a végest a végtelennel, a szellemet a természettel, az istent az emberrel szembe állítja, mely azt mondja, hogy Krisztusban az isteni és emberi egysége valósággá lett ugyan, de csodás, örökre megfoghatatlan módon, és csakis ő benne, tehát, nem az isteni és emberi lényegségénél fogva, szükségképpen és örökké mindnyájunkban ismétlődve, s mely szerint életünknek is csak egy része istené, más része a világnak. Vasárnap az istené, a más hat nap a világnak. A templomban istennek szolgálunk, a munkában, tudományban, művészetben a világnak; de, a mely keresztyénellenes, szellemtelen világnézetnek, mint tudjuk, a biblia beható ismeretével és helyes értelmezésével párosult véget

vetett az újabb moniszztikus világnézet, mely szerint a mindenség a maga részében és egészében isten folyton teremtő és fentartó örök mindenhatóságának műve, örök bölcs gondolatának szakadatlan nyilvánulása, és megvalósulása, melyben a véges a végtelennel, isten az emberrel, a szellem természettel szemben álló és egymást kizáró hatalmak nem lehetnek.

Jézus Krisztus amaz állításában-e: «Én, és az Atya egyek vagyunk, és a ki engemet lát, látja az Atyát is, és a ki Én bennem hiszen, az él örökké.» Vagy abban, mit Pál apostolnál mond, hogy «Egy az úr, egy a hit, egy a keresztyénség; és egy az isten, a ki mindeneknek Atyja.» (Éf. 4. r. 5—6. v.)

És hogy a való élethez egészen közel jöjjünk: a kormány ügynevezett egyházpolitikájában-e, vagy az azt ellenőrzők oppozíciójában? És erről, mint cikkünk tulajdonképeni tárgyáról, a történelem világitása mellett, szóljunk kissé bővebben.

Ha csak rövid pillantást vetünk a reformáció óta hazánkban a vallás érdekében folytatott küzdelmek történetére, azonnal észre vesszük, hogy ama küzdelmek felette csodálatosak voltak; mert nem, mikint azt gondolni lehetne, a protestánsok és római katolikusok állottak azokban egymással szemben, hanem a magyarok és németek.

A protestánsok táborában voltak a magyarok, ha római katolikusok voltak is, mert tudták, hogy a ki a protestánsok ellen harcol, a magyar szabadság ellen harcol; a német táborban az osztrákok, és más egyéb nációk, s a római katolikus fő-papok voltak, mert szintén tudták, hogy a ki ebben a táborban van, az a magyar szabadság ellen harcol; de, ők éppen azért mentek oda és még néhány a haza szabadsága, nagysága, boldogsága, felvirágozása iránti kötelességeiről teljesen megfeledezett, vagy legalább is kozmopolita magyar főúr, ki vagy kapott már valamit, vagy várt, s azt akarta megszolgálni.

Tudjuk, hogy a magyar mindig megverte a németet, de igen azt is, hogy szabadságát, jogait biztosító törvényei sohasem tartattak meg, sohasem hajtottak végre, és pedig azért, mert békés időben azok voltak az urak itthon, kik a harcban az ellenség táborában voltak, t. i. a római katolikus fő-papok és fő-urak. Kik aztán újra meg újra kiforgatták a protestánsokat nemzeti jogaikból, a nemzetet erejéből.

És a mikor a harc nem fegyverrel, hanem szóval folyt; a mikor a protestánsok sérelmeik orvoslását az országgyűlés előtt keresték, a hazafias római katolikusok akkor is a protestánsok mellett voltak; tudván, hogy a nemzet ereje a protestánsokban van.

A mióta a nagyméltóságú közoktatásügyi miniszter a vegyes-házasságokból született gyermekek vallására vonatkozó 1868. évi 53-ik törvény-cikk végrehajtása tárgyában ismert februári rendeletét kiadta, szakasztott ilyen a helyzet.

A hecc-káplánok sipját a hercegprimás csodálatos, mindent megtűrő Pax jelszava alatt a fő-papok harsónája követte; a harci zászló ki van tűzve, és sorakozva alatta a nagy béke-hirdető, a magyar állam egységét, nagyságát ajkain hordozó vezérlete alatt az ismert ultramontánok, s néhány főúr, kik gyászos elődeikhez és multjokhoz hiven, a fő-papok uszályhordozói.

Felvonultak, sorakoztak szabadságaik, jogaik meg-

védelmzése címén, egy törvény végrehajtása ellen, mely pár évtizeddel a nemzet jobbjai által előbb hozatott, de a melyet ignoráltak, erejük tudatában, soha végre nem hajtottak, s midőn a kormány az idők jelét megértve, a felekezetek közötti surlódásoknak örökre véget vetendő, s e mellett a magyar állam egységét, biztonságát erős alapokra fektető egyházpolitikai reform-javaslatával (polgári házasság, állami anyakönyvezés, szabad vallás-gyakorlat, és az izraeliták recepciója) előlépett, ők elképedtek, a tárogatók, fő-papi pásztor-levelek alakjában jobban megfuvattak, s a nagy pax hirdető, de tetteiben ellenkezőt tevő vezérlete alatt, mult év december havában a pápa ő-szentségéhez intézett felterjesztésükben, kezeilábai tiszteletteljes csókolása után, kimondják: hogy minden emberi tekintetet félre téve, s minden lehető eszközt felhasználva, meg fogják támadni az egyházpolitikai reformoknak alapul szolgáló elveket, s a türelmetlenség közepkori szertárából kölcsönzött fegyverekkel, valóságos fanatizmussal fordulnak a polgári házasság ellen, melyet útalatra méltónak neveznek, bevádolják a kormányt a királynak, s bizony, csoda, hogy vélt sérelmeikkel a kormányt is felkeresik.

Mintha bizony, Angol és Spanyolországban, Belgiumban és Amerikában nem volnának meg, s a kis Oláhország is nem előzött volna meg, s mintha Bethlen és Rákóczi nem ezekért az eszmékért küzdött volna, s az 1848-iki törvényekbe nem iktattattak volna be. El akarják a néppel hitetni, hogy az új törvény alapján a házasság csak oly szerződés lesz, mely bármikor felbontható, hogy az állami anyakönyvvezetés, zsidók recepciója a dogmával ellenkezik, a vallások szabad gyakorlatával a vallástalanságnak tág kapu nyitnak.

Mintha bizony, nem tudnák, hogy a polgári házasság behozatala által a családjog szabályozásának tizenkettedik órája elérkezett; hogy az állami anyakönyvek vezetéséről szóló javaslat csak természetes következménye az államhatalom érvényesülésének, és halaszthatatlan az, hogy a polgári ügyekben közhitelességű okmányok jellegével felruházott anyakönyveket, melyeket a felekezetek eddig is az állami hatalom által elismert, csak átvitt hatáskörben vezettek, az állam közegei vezessék, megóvandó ezzel az egyes hitfelekezetek vallási elveikkel való netaláni összekötésektől, s ezzel tisztelven éppen minden hitfelekezet vallási szabadságát, hogy az izraeliták recepciójáról szóló törvényjavaslat természetes következménye a haza összes polgárai jogegyenlőségének, éppen úgy, mint a vallás szabad gyakorlatáról szóló is; hogy, szóval, az egyházpolitikai javaslatok által az igazság és jogegyenlőség eszméjének tökélyesbülése és, a mire a katholicizmus mindig keveset adott, a magyar állam egységének, fenállhatásának erős alapokra fektetése céloztatik.

És mindezt a magyar katholicizmus, a nemzetiségekkel karöltve, igyekszik meggátolni; a magyar katholicizmus, melynek helyzete valósággal eldorádói, melynek tizenhárom püspöksége évi nyolc millió forintnál nagyobb jövedelmet élvez. Hová törpül e mellett a századok viharai között a nemzetet fentartó protestánsok öt püspökségének jövedelme, s minő arány van a kettőnek a haza oltárára tett áldozatai között!

A protestántizmus erős őrállására inkább szükség

van, mint valaha. A kormány az erdélyi római katolikus státussal kötött, s folyó év május hava 25-én a státus gyűlésén előterjesztett (a katolikus iskolák kormányzása tárgyában) egyezségben is túlmént a kellő határon, midőn a róm. kath. iskolák tannyelvének meghatározását a státus hatáskörébe tartozónak elismeri, s teszi ezt most, midőn a magyar kard és ész által levert reakció ismét éledni kezd, midőn kiléptek dohos kriptájukból, mint fenyegető rémek, azok, kiket nem a nemzeti kegyelet, hanem a nemzeti átok kísért oda.

Az idők komor jelensége gyanánt, a vallás szent jelvénye alatt gyülekeznek a vallás és nemzeti szabadság ellenségei, de nem hogy a vallást védjék, melyet senki sem támad, hanem, hogy gátolják Magyarország állami és nemzeti kifejlődését.

Az ultramontánizmus és feudálizmus most hazánk vallási függetlensége ellen küzd, miután évszázadokon át csorbitotta hazánk politikai függetlenségét.

A küzdelem tehát nem a katolikusok és protestánsok, s nem is, mint hajdan, a magyarok és németek, hanem az állam, s katolikus fő-papok, néhány katolikus főúr, s ezek csatlósai, a nemzetiségek között foly.

Mi a liberálizmus ügyét, hazánk sorsát szívükön viselő kath. aival együtt érdekléljük várjuk kimenetelét, s támogatásunkkal nem késünk, az előbbi segélyére menni.

Veszedelemes időben mindig a mi egyházunk volt a magyar szabadság megmentője. Mert a nemzet alkotmányát, szabadságát sokszor elvették, de a miénket soha. Pedig akarták. Templomainkat elvették, iskoláinkat bezárták, papjainkat gályára vitték rabokul, népünket földön-futóvá tették, de akkor is, a tengeren, bujdoklásban is megmaradt a mi szabadságunk. a mi hazaszeretetünk, mert annak alapja az istennek élő igaz evangyéliuma, mely soha el nem vész.

Ezen az alapon állunk most is, s az ez idő szerint sem pihenő, s nem sokára fokozottabb mértékben bekövetkező küzdelem zajába, önzetlen haza- és szabadságszeretetünk, s az igazságnak az állam részén való tudása által ösztönözötve, nem késünk oda kiáltani: Fiat justitia, aut pereat mundus.

Az egyházmegyéből.

Templomszentelés.

Deési egyházmegyénkbe kebeleztetett kéri ev. ref. egyházunk történetében 1893. szept. 24. fénylő betűkkel lesz följegyezve s e napnak emléke, az egymás után következő nemzedékek kegyeletes szívében, örökké felejthetetlen marad. E nap volt az, a melyen végre-valahára a kéri ref. templom felszenteltetett.

E templom fundamentuma még 1851. évben tétetett le, legalább tíz évig építve, de teljes befejezést és felszentelést, soha sem nyerve. Mignem, végre, 1889. évben teljesen elavulván, a lelkész fáradozása folytán eszközölt központi kölcsön s a kebli pénztár fedezetével, teljesen «ujja» alakított.

Most ez évben pedig belső berendezése festetett meg. Csak a legfőbb volt hátra, mit a gyülekezet minden tagja, kivétel nélkül, óhajtott: a «felszentelés».

A nyár elején fel is lett kérve szeretett főpásztorunk,

hogyan szeptemberben fölszentelését eszközölni, méltóztassék. A főt. püspök úr nem késett válaszával, tudatva, hogy szeptemberben gátolva van a szentelést eszközölni, de később szívesen eleget tesz az egyházköztség kérésének s azon esetben, ha az egyház a szeptemberi fölszentelés mellett marad: megbizsa Nagy Lajos, esperes aát.

Az egyházköztség: tekintettel arra, hogy a fák immár hullatják sárguló lombkoszorúikat; tekintettel a nem sokára beálló rövid, esős napokra, köszönettel fogadta a helyettesítést is.

Öröm volt látni a szentelés előtt történeteket. A megelőző nap a gyülekezet örege és ifja egyiránt igyekezett templomát zászlókkal, virágokkal, zöld galyakkal úgy földiszíteni, hogy a nagy számú vidéki intelligens közönséget annak látása bámulatba ejtette.

Végre, eljött a várva várt nap. Könnyek csillogtak a szemekben, a midőn esperes aa. és a közreműködő öt pap lelkiismeretes pontossággal, majdnem egyszerre megérkeztek.

Midőn a harangozás kezdetét vette, a templom zsufoolásig telve volt. Kezdetét vette az istentisztelet. A gyülekezet szabatos éneke után, Nagy Imre, k-lónai lelkész lépett a szószékbe s tartott imát, majd a «Himnusz» eléneklése után, II. Krón. r. 6. v. alapján alkalmi beszédet. Fejtegette, hogy miért kell templomot építenünk, hogyan kell megbecsülnünk s tiszteletben tartanunk. Szónok lelkes előadása mindnyájunkat meghatott.

Esperes aa. felszentelési imát mondott s midőn szószékre lépett, nem látszott rajta a 80 év terhe, átszellemülve, igazi buzgósággal végezte tisztét.

«Jövel szentlélek» című ének elhangzása után, Vásárhelyi Boldizsár, sz.-ujvári paptársunk keresztelt. Szónok kellemes, megnyerő hangja, jó előadása, nem egy hallgatónak szemébe idézett könnyeket.

Urvacsora osztó lelkészek voltak: Vadas Albert, választói és Veres Károly, deésaknai lelkészek, kik közül az első agendázott.

Az ünnepélyt bezárta a helybeli lelkész záró imája. Így ért véget magasztos ünnepszentelésünk.

A jól végzett munka után terített asztal várt a papi lakban. Részt vettek a főnnebbieken kívül, a kérő-dengelegi gr. kath. pap, Máthé György, fegyintézeti tanár, s több más intelligens, aa.

Csoda-e, ha a felköszöntők egymást érték? Első volt az esperes, ki a szeretett főpásztorra, főt. Szász Domokosra üritett poharat, mint egyházkerületünk legerősebb oszlopára. Isten áldása, kegyelme, hiveinkről, ily vallásos buzgalmat tanusítva, soha el nem marad.

Ne is maradjon!

Nagy József,
kérői lelkész.

Külföldi egyházi szemle.

A poroszországi u. n. August-Conferenz két évenként szokta megtartani gyűléseit. A két év most nem régen járt le, így tehát ez évben is neki ronthatott ismét ez a teljesen lutheri irányzatú gyűlés az unióban élő egyházaknak, a mit nem is mulasztott el, megtenni. Ujra meg újra előhozta, hogy az unión belül fön kel maradni a luth. egyháznak is, nem csak de jure, hanem de facto is. A gyűlés hozott határozataiból érdekesnek tartunk némelyeket olvasóinkkal megismertetni. Így hangzanak ezek. Az August-Conferenz javasolja

az egyetemes zsinatnak, a) keresse meg a kultuszminisztert, hogy a gimnáziumokban a vallástanítást központi jelentőségűvé tegye, megfelelő óraszámmal s hogy olyan tanítókat alkalmazzon e téren, kik úgy az elméleti, mint a gyakorlati eredményt biztosítani tudják; b) a theol. tanárok meghívásánál az egyházi szempontokat is érvényesítse; c) hogy a theol. vizsgák gyakorló lelképásztorok előtt tétessenek le; d) hasson oda, hogy minden tartománynak megfelelő szeminárium legyen; e) hogy az egyetemes zsinat a főbb egyházi tisztségek betöltésénél megkérdeztessék, a legfőbb egyháztanácsban a jogászok száma kevesbítettessék meg az egyházi férfiak előnyére, a megmaradtak köteleztetvén az egyház alapos ismeretére. f) Ugyanezen alkalommal elhatározza, hogy teljes rosztalását fejezi ki a Harnack tényével összefüggő felfogásokkal szemben és elvárja, hogy jövőre a theologusok hitetlen professzorok kezébe nem lesznek átszolgáltatva. Nem árt semmi esetre sem, ha Németországon is felemelik szavukat az egyházi férfiak az ellen, a mi az egyház nevében, annak arculcsapdosása végett történik folytonosan. Csak az az aggasztó az egészben, hogy ez a fellépés pártikuláris érdekek istápolása szempontjából történik, mely érdekek széthúzásra, visszavonásra vezetnek. Mért akarják Németországon a lutheri irány követői annyira kihúzni magukat az unióból, melyet apáik és nagyapáik annyira óhajtottak és létrejöttén annyi buzgósággal dolgoztak? Avagy, tán ők nem szeretnek senkit, nem óhajtanak maguk mellett látni senkit, főleg, ha arról van szó, hogy azoknak is juttassanak valamit? Lám, a kálvini irány követői több önzetlenséggel dolgoznak, pedig ők az unióban sokkal többet vesztek. Vagy, tán mélyreható okok vannak itt, melyeket csak akkor találhatnánk meg, ha a lényegét kutatók; azt a lényegét, mely összefügg a két irányzattal?

A németországi római katolikusok régebben is minden évben megtartották szokásos gyűléseit. Nem tértek el e szokásoktól jelenben sem. Ujra, és ők is gyűléseztek, ha már napjainkban ez a divat járja mindenütt. Hanem, egy kis különbség mégis csak van a mostani és a korábbi gyűlések között. Azelőtt ezek a nagygyűlések rendszeresen ultramontán jellegűek voltak nyilvánosan, mint ilyenek, a «centrum» táplálói, tehát politikai intézmények. Ez idén azonban már nem. A centrum nagy csatavesztései sokakra igen kiábrándítólag hatottak. Belátták, hogy csak maradjanak meg a haládatosabb vallási téren. Ott is maradtak. És hiában agitált a nagy szóvivő, dr. Lieber, hiában mondta el beszédeit, a nevezetesebb és híresebb korifeusoknak távolmaradása igen hathatósan igazolta, hogy a politikai téren e gyűléseknek semmi nagyobb jelentőségük nem lehet. Nem is beszéltek egyébről, mint a vallással szemben elfoglalt álláspontjukról, a nép-növelésről, a sajtóról, stb. Bár Lieber megpróbálta hangsúlyozni, hogy ha a szociál-demokrácia ellen akarnak küzdeni, akkor előbb nézzenek szembe a liberálizmussal is. Ez a római katolikus nagygyűlés tehát egy olyan érthetetlen diolog, mely méltán csodálatra ragadhat bennünket. Hogy ennyi önmegtartóztatás és mérséklet legyen azokban a férfiakban, kik mindenre képesek, csak érdekeiknek feladására nem, ha bár látszólag csak pillanatnyira is. Vajjon, itt nem tehetnők-e fel azt a kérdést, melyet már olyan sokan feltettek, hogy az ember a körülmények szerencsés összetalálkozásának eredménye-e, vagy pedig a megrendíthetetlen elveké? Mert, míg az utóbiaknál legfeljebb csak azokra a férfiakra hivatkozhatnánk,

kiket Thakeray szeret, fest és emleget, addig amaz első osztályában ott látjuk a legtöbb embert, még azokat is, a kik csak arra születtek, hogy saját magukat mérlegelvén, normának azt gyűjtsék meg, a mit a jobbak egy-egy véletlen pillanatban követtek el, a mi csak náluk menthető, de a kik csak ezt szeretik ismerni, azoknál nem, ők gyönyörködnek bennük, míg amazok kerülni szeretnék. Felteszszük e kérdést, mert hiszen ez a katolikus gyűlés is csak úgy magyarázható meg, ha az előbbi szempontnak van jogosultsága.

Württembergben a legfőbb konzisztorium nagyon szigorú rendeletet adott ki egy előfordult eset alkalmából, hogy a lelkészek, s mindazok, a kikre a dolog tartozik, az augusztana kon-

feszziótól egy hajszálnyira se merészeljenek eltérni, mert különben kereset alá vettetnek. A rendelet mindenfelé élénk vitákat, nem egy helyen elkeseredett fölháborodást szült. Pártolásra csak a konzervatívoknál talált. Mások, némely részben többen, teljesen elítélik. Nagyon helyesen kérdezték, hogy, vajjon, a konfeszzió egy jelentőségű-e magával a vallással, az a konfeszzió, melyet a készítők is ideiglenesen vallottak, azzal a vallással, mely örök és betűkhez nem köti magát? Valóban, nem is lehet elképzelni, mi indíthatta az itteni egzháztanácsot erre a határozatra. Tán, a Schrempf ügye, mely annak idejében oly nagy port vert föl? Bizony, ha ilyen határozatokkal akarja az igazság ügyét elnyomni a württembergi konzisztorium, aligha fog az neki sikerülni.

TÁRCA.

Képek a parokhiáról.

I. A parokhiá.

A «miről zengett már a dal» versben és prózában, megbír még egy zöngeményt. A «Törvénytár» 289. §-a szerint első, második, harmadik és negyedik osztályba soroztatik, de osztályon kívül is találhatik, például, hol a pap az iskolában, vagy házbéres házban lakik, vagy hol a bethlehemi istálló mintájában tartózkodik a lelkek pásztora.

Minden parokhia ismertető jele volt régebben: galambbúgos kapu, melyen bóbítás majorságok Rómeó és Juliáskodtak; alatta vasárnap délutánonkint az Ároniták apraja pajzánkodott; nagyja, olyik hosszú-száru pipából füstölte saját természetét; olyik meg rokkát pergetett, vagy guzsalyról eregetett hosszú szálakat. Tiszteletes uram s tiszteletes asszonyom akkor ilyen formán mulatozának. Járó-kelők nagyokat köszöngettek és tiszteletes uram is emberséggel meg-süvegelte:

«Isten megáldjon, kedves fiam!

Ma már megapadt az ekklézsia fája s vele együtt a nagy és kicsi kapu is. Alig hogy reá férjen ennyi irás éppen: «Áldás a belépőre. Épült Szabó András kurátorságában, M. Bálint Mihály által. Renoválva, Anno 1893.»

A mint mondám is, a paplakok a Törvénytár 289. §-ban négy klaszszisra osztatnak. Az első osztályba tartozik: ebédlő, hálószoba, nappali, iroda, vendégszoba, tágas konyha és kamara, kettős pince (a bornak és szózott káposztának), veránda, vadszöllővel befuttatva; a szobák festettek, padló fénymázás; ajtók, ablakok duplák; ebédlőbe és nappaliba nyíló ajtó két szárnyu, réz-sarkakkal és pakfon-kilincscsel. Benn krémszínű plüsch-diványok, kicsi és nagy fotelekkel; masszív faragott szekrények, álló tükör, márvány-mosdó, kupolás ágyak, huszonnégy személyre kihuzható ebédlő-asztal toló-kerekekkel, politérozott nyárfa-íróasztal mellett az irodában ottomán, pipatartó; üvegajtós szekrény mögött diszkötésű könyvek, hintaszék, jutta-függönyök minden ablakon aranyos rámaikon; márványszínű cserépkályhák. Van zongora, vannak elégedett, boldog lakói; a tiszteletes török-sipkát hord az irodában s pacs-seneit a felesége himezte. Vannak zsurok, szoárék, névnapok és születésnapj ajándékozások.

A veránda előtt virág-ágyások s fehér pálcákon színes üveggolyók. A stakét-kerítések zöldre vannak festve, s a kert mélyén a filegória, hol a tiszteletes fekete-kávézni, a tiszteletes asszony pedig vendégeivel fehér-kávézni szokott, úgy néz ki, mintegy török-mecset. (Ezt csak úgy találomra mon-

dom, mert mecsetet nem láttam soha.) Majorságok, lábas, jószágok nem szemeteznek az udvaron, csirkét nem «termesztenek,» s a tejet «háztól hordják.» Elég gazdaság két kocsiló s egy ablakban ülő picus.

A második osztályu papok nem részesülnek a «földnek ennyi áldásaiban,» a 289. §. b) pontja értelmében. Ebédlő (hálószoba is, nagy és karikás ágyakkal) nappali (itt különben «első háznak» hívják), iroda (itt tartja a tiszteletes kocsisa a hámozat is, nagyobb biztonság okáért, két nagy faszegen, melyet a falba, még az építés alkalmával e célra veretett az ekklézsia), egy oldalszoba (amott «vendégszoba»), mely tartalék-kamara és a gyermekek tanuló szobája «egy személyben.» Milyen szívesen tanulnak itt! Különösen, mikor a kicsi mama a felesleges (dehogy felesleges!) kürtös-kalácsot s a maradék pulyka-peccenyét (elég különös, hogy megmaradt!) ide tette le. Egy évben egyszer az esperes úr is itt szokott meghálni, generalis vizitációkor. Ugy el szokta ilyenkor nézni az ekklézsia irományos szekrénye tetejére helyezett vászon-nyalábokat s a külön polcon sorba rakott befőttes üvegeket. Ha karácsony tájékán járna erre, láthatna ökeme bizony egyebet is. Azon a spárgán, mely az ablaktól a szemközti falba vert szegre van kifeszítve, amugy nyújtózkodnak a singgel meg nem mért kolbászok, meg az állani való szőlők. (Mint ha bizony meg is állhatna ott, a hol annyi gyermek van!)

Zongora helyét az osztováta foglalja el, mely mellett Jolán, Vilma, Juliska felváltva, szoktak pattogatni, a mikor «hetesek.» Ha Jolán szó, Vilmáé a konyha s Juliskáé az udvar (tyukostól, tehenestől) és így tovább, ad infinitum; pardon, a «holtomiglanig,» mikor is aztán más házszabályok készítettnek. Ugy is tele van már a nagy láda, sifon, mindenféle polc és szegelet szöteménnyel, hogy meg sem látszik, hogy már Málvin és Irén férjhez mentek.

Kocsinak hire-hamva sincsen itt, hanem ígás-szekerek járnak ki és be, hatalmas asztagba kerekítve a kalangyákat Zsurok, szoárék nincsenek, de három tál ételt mindig fel tudnak tálni azok az áldott kezek, melyeket minden legatus olyan szívesen megcsókol.

*

Ad 289. §. c. A papi szerénységnek példányképei a III. osztályu parokhiák. Messziről nem ötlük az útas elébe salukátéros ablak-szemeivel, külső cifraság (valami fényes kinézés) nem teszi feltűnővé; szerényen vonul meg ott a tem-

plom tövében, a falu derekán. A község háza, meg az állami iskola úgy néz ki mellette, mint valami «uri lak.» Messziről azt sem tudod kivenni, melyik a ház s melyik a gabonás. Körülötte a kerítések jobb részt vesszöbül vannak. Deszka csak éppen a virágos kert. S a ház előtt, a nagy diófán túl? Az méh-szin. Itt, ezen a zónán már jelentkezik ez is. Tiszteletes uram itt tanulja predikációit, de nem «magolja» a viláért sem, az «ihletnek» mindig enged egy kis helyet. Nyáron át az az irodája is. Itt tartja t. i. a kepe-listát, mert ebben aztán be is végződik egész nyári irodai dolga.

Luxust nem enged meg magának, de nem engedné az esperes sem. Egyszer a kurátor jó kedvében Plattent és két Lähren-t csináltatott a konyhába. Mit? Ide kell két Lähren, hát egy nem volna elég? Lebontassa, kurátor uram; mert ha nem, egyikben magát sütöm meg.

Nappalija egyuttal raktára is régi kulcsoknak, lakatoknak, elnyűtt kerék-fejeknek és már kiszolgált teknőknek és bölcsőnek. A kihúzó divány tetején vasárnapi ruhák, hol összefogva, hol nem; fiókjában pedig régi «Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok», «Szemlék», «Protestáns Közlönyök», «Gazdasági Értesítők».

Irodája a háló-ebédlőben is volna télen át, de asztalterítéskor mindig bomlania kell. Oh, istenem! Akkora körlevelet kell sokszor lemásolnia, hogy háromszor is terítenek, míg elpostakönyvelni és továbbítja a kertek végénél átvezető gyalog-ösvényen.

Hiányos volna leírásom, mint hiányos volna a törvény is, ha nem szólana IV-ik osztályu parokhiáról is. A törvény így szól: «Negyedik osztályba soroztatnak az 500 forinton alóli papi fizetéssel bíró egyházközségek». Hát, hiszen, jó volna még, ha csak vagy négy krajcár hiányoznék az 500 forintból, de hát azon alól is van elég (például M.-N.-Csán 178 frt. 2 $\frac{1}{2}$ kr. Ráton 152 frt. 46 kr. és így alább). Aztán, a mit a törvény kifejezett, kiegészíti a «Pályázati hirdetés» s z a b a d l a k á s. Lássuk csak ezt.

Néhány ágason (csak a belső fele megbárdolva) olyan gombatermő fedél, melyen csak akkor nem esik be, ha nem esik az eső. A mint pedig a legelső fellegek emelkedni kezdenek a láthatáron, gyors tempóban előszedetnek csuprok, fazakak, tányérok, mozsártörő, lugzókad és itatócseber, s mozgósítatnak szépen egy-egy lyuk alá. Butorok pedig ide-oda taszigáltatnak, egészen addig a pontig, hol ha tiszteletes uram egyenes vonalban fölfelé néz, nem látja az eget. S ezek elfoglalván az elfoglalható helyeket, a szent család, kihuzott eső-ernyők védvonala alatt várja az «eshetőségeket». A preszbiterium már tizszer is gyűlésezett «a papilak újból leendő befedésének tárgyában», s határozatba is ment, hogy: «Gondnok aa. megbizatik az ügyben», kinek aztán sok rossz álmot okoz ez, mert akármennyit is tanakodik magában, más expedienst nem tud kisűtni, mint a «rovatalt» (átkozott «közös-ügy»).

Ajtóján, a téli keményebbecske levegő ellen, kevés levén benne a deszka, egy egész bunda van már alkalmas darabokban felszegezve. Nem is úgy néz ki már, mint egy ajtó, hanem mint egy bunda. (Szekérbe ülvén vele, persze, mégis csak azt mondanák: né, viszi az ajtót.)

Társas-életben nincs hiány, mert három-négy tyúk mindig tojik az ágyon (akkora lármával végezve e különben szép

hivatást, hogy a kicsi baba mindig felretten álmából] s ugyanannyi kotol az ágy alatt (ezek már csendesebbek, mert anyák).

Egyetlen fényűzés e hajlékban a megelégedés. A gyermekek épek, szépek, jó tanulók; az asszony takarékos, dolgos; a férj ügyes, élelmes és szorgalmatos. Mindent megaranyoz, megszentel, tündérruhába öltöztet az istenbe való bizalom!

Különfélék.

As előfizetések érdekében.

Azt a két-háromszáz olvasónkat, kik lapunkat járatják, de a lapnak árával ez esztendőről részint egészben, részint nagy részével még hátrálékban vannak szivesen fölkérem, hogy úgy az utolsó évnegyedre való tekintetből, mint a kötelesség beváltása érdekében is, a lap árát minél előbb beküldeni, sziveskedjenek.

Kolozsvártt, szept. 27. 1893. *Szász Gerő.*

== **Az iskolák nagyhete.** A mit az egészségügyi viszonyok megakadályoztak volt, mégis csak bekövetkezett. Október 1-én és a rákövetkező napokban megnyíltak a kolozsvári tanintézetek kapui. A város, az utcák tele vannak vidéki szülőkkal, növendékekkel; a szemek gyönyörködnek a fejlődő város emelkedésén és a szívek vágytól és reménytől dagadnak. Mi is odaadással szemléljük azt az élénkséget, mit a tanulók serge okoz, és mint ha a bevégzett szántás utolsó barázdája előtt állanánk, arra gondolunk: hogy vajjon, minő lesz az aratás? Minden jót várunk és remélünk. A kolozsvári növelő-intézetek minta-iskoláknak is beválnak, és így biztosan remélhető, hogy a jövődöbe vetett remények nem lesznek hiábánvalók. Isten áldása legyen a beállott iskolai esztendőn!

== **A jövő évi állami költségvetésbe,** a pénzügyminiszter, Wekerle Sándor, 100,000 forintnyi új összeget vett fel, a következő nyilatkozat kíséretében: 88,000 frt. többlet mutatkozik a vallás- és közoktatásügyi tárca átmeneti kiadásánál azért, mert 100,000 frtnyi új összeget vettünk fel az átmeneti kiadások közt az ágostai és reformált hitvallásu evangélikus községek egyházalapjának segélyezésére. Felvettük ezt azért, mert az a törvény, mely felhatalmazza a pénzügyminisztert arra, hogy egy sorsjegy-kölcsön emittálásával legyen ez alap segélyezhető, eddig megvalósítható nem volt, és a mai viszonyok mellett, nincs kilátás arra, hogy közelebb megvalósítható legyen; addig tehát, míg vagy ezen úton, vagy más úton, képesek leszünk, ezen célok fontos segélyét eszközölni, legalább átmenetileg 100,000 frtot, mint évi dotációt, kívántunk az évi költségbe beállítani. Morzsák biz' ezek, morzsák; de, jobb a semminél és előhírnökei annak az időnek, midőn meg fog valósulni az 1848. XX. törvény-cikk. Mert nem akarjuk hinni, hogy magyar hazánk sokáig megfélekedezhessék leghűbb gyermekeiről. Rólunk.

== **A püspöki vizsgálat alatt álló deési egyház** egyik lelkipásztor, Kovács Sámuel közelebből elhalván; a másik, a fényes tehetségű, költői és egyáltalában irodalmi érdemei által kiváló Medgyes Lajos, már évek óta gyöngéledvén, s éppen ezért ideiglenesen nyugalomba is vonult: a deési egyház kebli tanácsa közelebből gyűlést tartván, elhatározta, hogy a lelkészi hivatallal összekötött teendők végzésével a már évek óta ott sikerrel működő Józsa Károly segéd-lelkészt bizza meg és ilyen értelemben feliratot intézett főtiszt. püspök aához.

== **Néhai Kovács Samu,** deési ref. pap tekintélyes vagyonának nagy részét jótékonycélra hagyományozta. Így nevezetesen a serház-utcai emeletes házat «Kovács Samu és Balázs Károlina alapítvány» címen Deés város rendelkezésére bocsátja, hogy annak jövedelméből két deési születésű erkölcsös iparos-tanonc, midőn segéddé lesz, 50—50 frtot, két kezdő iparos 100—100 frtot, két deési születésű, fedhetlen

előlétti ref. hajadon férjhezmenetelekor 100—100 frtot kapjon. A fennmaradó összeg, az épület fentartási költségek és az adó levonása után, az iparos tanoncok érdekében használandó fel. A Szamos folyó mellett levő tagját, melynek évi jövedelme mintegy 600 frt. a deési ev. ref. papok jövedelmének gyarapítására rendeli, az egyenlően megosztandó jövedelem a papi díjlevélben külön lévén kitüntetendő. A papok kötelesek lesznek, figyelemmel kísérni, hogy az adományozó és családja sirja el ne hanyagoltassék. Mint a «Szolnok-Doboka» című hetilap volt szerkesztője, 1000 frtot hagyott az erdélyi muzeum igazgatóságának gondozására, hogy annak esedékes kamatját minden évben Sámuel napján a magyar történelemből írandó ballada pályamű legjobbjának adják ki. A posta-utcai házat szintén Deés város kezelésére bizza «Kovács alapítvány» néven oly célból, hogy oda kisdédovóda létesíttessék a város költségén; ha azonban annak nem felelne meg, a jövedelem az óvó fizetésére fordíttassék, 15 frt. évi levonással, mely a temető felügyelő bizottságnak lesz átadandó hagyományozó és családja sirjának gondozási költségében. Az első magyar biztosító-társaságtól kapandó járandóságot fia «Kovács Endre alapítvány» címen az ev. ref. szegény tanulók segélyezésére jelölte ki. 500 frtot hagyott a deési izraelita hitközség által fentartott elemi népiskolának a magyar nyelvben jeles előmenetelt tett két tanulója évenkénti megjutalmazására. Ezen összeg kezelését szintén Deés városára bizza. Végül, a közeli és távolabbi rokonokról is gondoskodott. (Sz. D.)

= A vajda-hunyadi egyház előjárósága lelkes felhívást bocsátott ki, s küldött szét, kétségen kívül a papokhoz és tanítókhoz, melyben esedezik, hogy bármilyen csekélységgel járuljanak ama szép céljuk eléréséhez, hogy a még gr. Bethlen Péter által 1640-ben épített templomukat restaurálhassák. Helyesen és szépen mondja a felhívás, hogy «e egyes adakozás által egyfelől az ősök emléke iránti kegyeletet tanusítják, míg másfelől erőtlen egyházközségünket támogatván, egyházi életünk fentartását, s ezzel együtt nemzetünknek erősödését is eszközlik, melynek az idegen elemek tulnyomó száma közt önfentartása végett, folytonosan az élethalál nehéz harcát kell megharcolnia.» Ehhez mi csak azt tesszük: senkise becsülje a maga fillérét csekélyre; ne szégyenelje elküldeni, ha még oly kevés is. Higgyék el olvasóink, hogy a valódi keresztény-erények nem csak a nagy összegek adományozásában nyilatkoznak, a melyekkel még hivalkodni is lehet, hanem a szív fölhevülésében, mert ebből származnak az életnek cselekedetei. Azután, a mi sorsunk az volt, és az marad, hogy kicsinyekből hozzunk elő nagyokat. Adakozzatok, hogy a ti nevetök számon legyen isten előtt.

= Megjelent a «Protestáns Szemle», V. évfolyam, 4-ik, októberi füzeté ugyanazzal a gazdag tartalommal, mely e vállalatot már is nem csak becsültté, de nélkülözhetetlenné tette. A mostani füzet tartalma: 1. A placetum. III. közl. dr. Bartha Béla. 2. Jan. Kollár, mint pap, tudós és költő. Várnai Sándor. 3. A régi szocializmusról, dr. Csiki Kálmán. 4. Könyvismertetés és irodalmi szemle fejezi be a tartalmas füzetet, melyet nem tudunk eléggé ajánlani az érdeklődők figyelmébe és pártfogásába.

= Köszönetnyilvánítás. Teks. Putnok-i Domokos ur, a görgényi ev. ref. egyházmegye tanácsosa és kerületi képviselője, egyházmegyénk papi özvegy-árvai gyámintézetének 100, azaz, száz forintot adományozott, melyért a nemes szívi adományozó fogadja a gyámintézet részvényes tagjai, úgy az érdekelt özvegyek és szegény árvák hálás köszönetét. Kadnótfája, 1893. szept. 25. Gergely Lajos, özvegy-árvai pénztárnok.

= Az alvinci ev. ref. egyházközségnek szeptember 24-én lélekemelő szép ünnepélye volt. Évek hosszu során át repedt, s így használhatatlan nagyharangja helyébe, a jókedvű adakozók-áldozatkészségéből, alig másfél évi buzgó gyűjtés folytán, sikerült egy szép hangu, új harangot öntetni, s egy régít ujólag felszereltetni. Az új harang szeptember 24-én kondult meg először, mely napot az egyházközség nagyon sokáig emlékezetben maradó, szívet-lelket nemesítő szép ünnepé emelt. Egyházmegyénk esperese szép alkalmi imát, egyházmegyénk jegyzője eszmékben gazdag alkalmi beszédet, a helyi lelkész pedig a harang történetének előadása után, szívből fakadt záró-imát tartott. Énekelt, változtatva, a helyi férfidalegyet, és a vegyes-kar; előbbi Apáthy Miklós, utóbbi Székely Luchel mű-értelmét dicsérve, igazán gyönyörű, összehangzott szép énekeivel. Telve volt az ódon, történelmi nevezetességű templomnak minden zúga. Ott volt Alvincnek apy-rajá-nagyja faj, és felekezet-különbség nélkül; ott láttunk valamennyi lelkipásztort, számszerint hatot, mintegy bizonysgául a békének és egyetértésnek. Vendégeink tiszteletére Deák György, egyházközségünk buzgó kurátora, fényes ebédet adott.

= Mai számunkhoz mellékelve veszik olvasóink dr. Masznyik Endre előfizetési felhívását «Pál apostol élete és levelei» című munkájára. Örömmel ragadjuk meg az alkalmat, hogy olvasóink figyelmébe ajánljuk a derek szerzőt, ki a magyar protestáns theologiai irodalmat oly becsülettel szolgálja, hogy neve messze túlhalott hazánk határain. Theol. irodalmunk nem sokkal van túl a predikáció-íráson, ime, itt a jó alkalom, hogy előmozdítsunk egy tudományos kutatások alapján megírt munka megjelenését, s általa becsületet szerezzünk a magyar theologiai szellemnek.

HIVATALOS RÉSZ.

956—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebeleztetett b e t h f a l v i egyházközség IV-ed osztályu papi állására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes, jó lakás, és egyházhatósági becslés szerint, 341 frt. 25 kr. értékű kepe és kánonika-porcio haszonélvezete.

Megválasztandó köteles egy évi javadalma felének 75 százalékat egyszersmindenkorra, azután az évi járulékot a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határidő okt. 25. Folyamodványok nt. Menyhárt András, esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p. Székely-Udvarhely.

Kolozsvártt, 1893. okt.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

957—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebeleztetett m a g y a r - g y e r ő m o n o s t o r i egyház özség, kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: tisztességes lakás, szép belső telekkel és kerttel (mely 50 frtért haszonbérbe bármikor kiadható) s egyházközségilag 233 frt. 6 krra becsült fizetés.

Pályázati határidő folyó év okt. 25. mely időig a folyamodványok nt. Deési Gyula, esperes aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1893. okt. 3.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

958—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a n-szebeni egyházmegyébe kebeleztetett a l a m o r i egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: lakás és egyházhatósági becslés szerint, 196 frt.

Pályázati határnap okt. 25. Folyamodványok nt. Kelecsényi Károly, esperes aához küldendők, Alamorra, u. p. Ladámos.

Kolozsvártt, 1893. okt.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Mai számunkhoz van mellékelve dr. Masznyik Endre előfizetési felhívása.

rendelkezések végrehajtásán buzgólkodott, a protestánsok jogait védő törvényeket pedig egyszerűen jogilag nem létezőknek nyilvánította. A bécsi békét becikkelyező, s a protestáns egyházak állami létjogát biztosító 1608. k. e. (koronázás előtti) I-ső tc. nagyon is általánosságban mozgó rendelkezéseinek megtartására a katolikus egyház nem is gondol, sőt a párbérügy tulajdonképpeni rendezéséről, s a protestánsok részére méltányosabb megállapításáról szóló, de korántsem az egyenlőségnek és viszonyosságnak megfelelő 1647. 11. és 12. t. cikk rendelkezései is csakhamar feledésbe mennek, s így az 1790—91. évi nevezetes 26-ik t.-cikk életbe lépéséig, a protestáns hívek is, csaknem állandóan, párbér és stóla-díj fizetésére voltak kötelezve a katolikus lelkész részére.

Az 1791. évi 26-ik t.-cikk hatályba lépte előtt, (1791. június 13-ika,) tehát tulajdonképpeni párbérügyeknek hatósági érvényesítéséről nem szólhatunk, de a mennyiben kifejtett álláspontunk igazolására szolgál, megjegyezhetjük, hogy eddigelő is a királyon, mint legfőbb kegyúron, s az országgyűlésen, mint a fontos közjogi sérelmek orvoslására is hivatott törvényhozó testen kívül, a helytartótanács, tehát, közigazgatási és kormányzati főhatóság, kezelte e kérdéseket.

Az 1791. 26-ik t.-cikk hatodik pontjának rendelkezése, mely szerint: «A protestánsok által eddig a katolikus lelkészeknek akár készpénzben, akár terményekben, akár munkával teljesített stóla és párbér-szolgáltatás (solutio stolae, aut lecticalis) ezután teljesen megszűnik, stb.» a felekezetek közötti egyenlőséget e kérdés körül tisztázván, századunkban már csak a párbér-szolgáltatás jogi alapjának félreértéséből keletkezett vitás párbér-ügyek szerepelnek. A katolikus papság ugyanis nem tudván megnyugodni a protestánsok párbér-mentességének kimondása folytán szenvedett jövedelem-csökkenésben, bár a vallás-alapból ezért kártalanított, alapot keresett legalább arra, hogy az 1802. évi conscriptio (papi jövedelem-összeírás, mely a párbér-veszteség folytán előállott jövedelem-csökkenésnek, a vallás-alapból való pótolhatása céljából készítetteti) alkalmával katolikus birtokos kezén volt telkek után kirovott párbér, azokra az esetekre is maradjon fenn, ha az illető telek nem katolikus kézbe megy át, s ennél fogva, a párbér dologi teher voltát állító indokolással, ily irányu szabályrendelet kiadása végett, a győri káptalan részéről már az 1815. évben fölterjesztés tétetett a helytartótanácsához. A helytartótanács, azonban, kimondta,

hogy, mivel a parokhiális terhek nem a házakon, vagy telkeken, hanem azon jobbágyokon nyugszanak, kik a lelkészek működését igénybe veszik, a kért szabályrendelet ki nem bocsátható.

Nem kellett azonban sokáig várni, s a nyitrai püspökmegye újabban is küzdelmet indított a párbér dologi természetének elismertetése végett, s miután egy konkrét esetre vonatkozó ily irányu kérését a vármegyei közgyűlés, s másodfokban a helytartótanács, illetve, a királyi udvari kancellária elutasította, egyenesen a királyhoz (I-ső Ferenchez) appellált, ki is az ügynek alapos tanulmányozását rendelte el, a mi hét éven át húzódott, s végre is, az 1824. március 26-án kelt kancelláriai szabályrendelet kiadására vezetett, melyben a párbér ismételen személyi tehernek nyilvánított, s így a katolikus álláspont, mely a párbér magánjogilag vett dologi természetét vitatta, alaptalannak deklaráltatott. Ezen rendelet alapján nyertek azután megoldást a párbérviták 1848-ig, sőt az osztrák-uralom alatt felmerült párbér-viták is ennek értelmében, tehát, a közjogi fejlődésnek megfelelően, intéztettek el; de midőn az ügynevezett provizorium idejében (1864-ben) ismét megindult a harc a párbér jogi természete felett, már egészen ellenkező iránynyal találkozunk, mert a visszaállított helytartótanács, a felmerült konkrét esetek alkalmából, rendeletet bocsátott ki a párbér-követelések telek-könyvi biztosítása iránt, s így a makacsul vitatott katolikus álláspontra helyezkedett. De, e rendeletek végrehajtása alkalmával, erős akadályok merültek fel, mert azt a telek-könyvi pátens keretébe beilleszteni, nem lehetett. Kinek javára, s melyik lapon mutassák ki a terheket; mikint eszközöljék ki az egyes birtokosok beleegyező nyilatkozatát, mely nélkül telek-könyvi bejegyzés nem történhetik? E kérdések megoldása végett, mind sűrűbben érkeztek felterjesztések a helytartótanácsához, mely szorongatott helyzetében a pénzügyi ügyészséghez fordult, jogi véleményért. A pénzügyi ügyészség, azonban, a helytartó-tanács határozataival ellentétben, az egyedül helyes, azon álláspontra helyezkedett, hogy a párbér, mint személyi teher, telekkönyvileg egyáltalában nem biztosítható. Ennek folytán, azután a helytartótanács kibocsátott intézvényeit visszavonta, visszavonó rendeletében azon helyes kijelentést tevén, hogy a párbér nem magánjogi, hanem közjogi alapon nyugvó teher, s mint ilyen, a közadók jogi természete szerint bírálandó el.

Az 1867-ben visszaállított alkotmányos kor-

mányzat kezdetben szintén a helyes úton haladt; de, már 1870-ben, a vallás- és közoktatási minisztérium egyszerre megváltoztatja nézetét, s a katolikus egyház téves álláspontjára helyezkedik, a közalapítványi ügyigazgatóság, véleménye alapján, melynek ügyigazgatója, Bonc Ferenc, a párbérrel egy a katolikus álláspontot támogatót Emlékiratot is tett közzé, a «Jogtudományi Közlöny» 1881. évi folyamában. Bonc Emlékiratának érveléseit halomra dönti Timon a «Párbér Magyarországon» című művében. (Vége következik.)

Az erkölcsi növelés érdekében falun.

A történelem igazolása szerint, hatalmas nemzetek, birodalmak lettek a semmiből, melyek egy ideig uralkodtak, tündököltek, s ismét a semmiségbe tűntek le. A történetbűvár e tünemény okát az erkölcs fejlődésében, és hanyatlásában keresi, s leli meg. Mind ott és mindannyiszor, a hol és a hányszor a nemzeti erkölcs a fejlődés kellő fokán állott, fénylett a nemzeti címer, rettegett volt a név, s valahányszor sülyedett az, jött rá a nemzet leigáztatása.

Ezt tudva, fájdalom tölti be keblünket, látva, hogy nemzetünk ezer éves, hullámos multja után, most, midőn már elérte a rég óhajtott célt: az általános műveltséget, teljes szabadságot, függetlenséget, megindult az erkölcsi hanyatlás felé.

De, vajjon, így volna ez? Kérdezi az, ki a magyar népet közvetlenül nem ismeri. Hiszen, már régóta, lázas erővel dolgoznak jeleseink a nép erkölcsének fejlesztésén, megszilárdításán. Megszámlálhatatlanok a módok és eszközök, melyeket e cél elérése végett megkíséreltek. Nem vezettek volna-e ezek eredményre? A nép körében élő, s annak minden élet-mozzanatát elleső, s a népet közvetlenül ismerő egyén e kérdésre azt feleli, hogy, fájdalom, nem.

Vessünk csak egy futó pillantást egy egyszerű földműves család beléletére, s lessünk el abból egy mozzanatot. Ismerve népünk páratlan vendégszeretetét, s még eddig tiszta, bocsánatra kész szívét, bizonyosak lehetünk az iránt, hogy a betolakodásért nem fognak megneheztelni.

A napi munka befejezve. Egyszerű, de izletes vacsora elköltésre vár. Ott ül a nyitott kandalló mellett apa, anya, s ez utóbbinak ölében egy alig két éves fiúcska. Apjának «szakasztott mása», szemefénye, egész boldogsága, minden öröme. De nézzük csak, örömét és szeretetét miben mutatja ki iránta. Elveszi anyja öléből. Ide-oda hintáztatja a levegőben. Magához szoritja, csókolja, susog neki, édes lány hangokon. Majd térdén lovagoltatja, s aztán, a mi után repesve kapkod a kicsike, kiveszi szájából a cifra pipaszárat, beleteszi a féltett kincs gyenge szájába, s szívatja vele a tiszta kis tudócskébe a nikotin első méreg-csöppjeit. S apa és anya gyönyörrel nézik a kis fiu prüszkölését, tiltakozó mozdulatait, sőt jóízűen nevetnek rajta. És midőn a kis család első sarja sirásra fakad, felugrik az anya, szalad az üveges almáriumhoz, s onnan a pálinkás butykosban futva viszi csillapító-szer gyanánt a második méreg-csöppet: az alkoholt.

Íme, ebből meggyőződhetünk, hogy nem ezen családok részére irattak a jó könyvek, s ezek mit sem tudnak, vagy nem akarnak tudni jeleseink fáradozásairól. Váljunk el tőlük azon fájdalmas tudattal, hogy e féltett kincs, ha éppen nem esik áldozatul az ilyenek miatt nagymérvű gyermek-halálozásnak, úgyis meg van mérgezve egész életére.

Nézzünk be a szomszéd korcsoma-helyiségbe. Oda már szemérem nélkül léphetünk be szemlélni, mert a bennülőknek pálinkától kiveresedett szemei úgy sem látnák meg arcunk pirját. Sőt, még a haragnak azt az elhalványító színét se veszik észre, mely arcunkra ült azon pillanatban, midőn egy nyolc éves fiúcskát, iskolás-növendékünket vesszük észre a részeg apa mellett pálinkás pohárral és égő szivarral kezében. A gyermek végig nézi és élvezi azokat a trágárságokat, a mik itten történni szoktak, s nem bizonyos-e az, hogy rajta be fog telni apjának azon mondása «Légy olyan ember, mint apád!»

De menjünk be most egy táncterembe. De, tán eltévesztettük az ajtót, mert mi falusi (paraszt) népet akarunk szemlélni, s íme, egy polgári, «úri» bálterembe léptünk. Nő, de se baj. Legalább megnézhetjük a kétféle bál közötti különbséget. Előre is megsughatunk annyit, hogy erkölcsi tekintetben vajmi kevés, sőt éppen semmi különbség sincs.

Itt látjuk ugyanis a csinos, térdig érő, a rövid alju, ujjatlan köntöskéket, a rajtuk lebegő szalag-csokrokkal ide-oda ugrádozni a zene hangjai után, az oldalt ülő és csemegéző mamák öröme. Látjuk kézről-kézre járnai a szelencéket, melyek kifogyhatatlanul szolgáltatják a fog- és gyomor-rontó cukrocskákat, a haszontalan költekezés, pazarlás, ingyenség felélesztőit. Látjuk a sarokasztalnál az apáknak kifogyhatatlan boros-sörös palackjait, avagy házard kártyajátékát. De, fájdalom, ezeket nem csak mi, hanem azon gyermekek is látják, kikre nézve legjobban a példa hat, s kik közül nem egyben akkora bátorságot keltenek a látottak, hogy zavar nélkül meri elvenni és kiüríteni apja poharát, sőt félrehúzódva, még a cigaretta füstjét is izlelgeti. A la falusi korcsma, cifrább kiadásban.

A második teremben, hová előbb szándékoztunk menni, tíz-tizenhat éves, falusi fiúk járnak, pár szál cigány cincogtatása mellett, a táncot. Egymásra csinálják a papírszivart, rendre üritgetik a méreg-kelyheket. Itt még ezen felül sokat látunk olyat, a mit ide leírni, nem lehet, de a melyek miatt rögtön betilthatnók e mulatságot, ha volna törvényünk, vagy bár megyei rendeletünk, mely eltiltja az ilyeneket. De, ez engedély mellett van, melyet a nagy legények eszközöltek ki, a kik csak addig engedték át a termet e nagy reményű seregnek, míg ők az oldalszobában isszák a hegy-édes, vagy a Mózes keserű levét, szorongatják jövődöbéli oldalbordáikat, Ez egy erkölcs-rontó gyermek-tánc. Amaz, egy egészség- és erkölcs-rontó gyermek-bál.

De, hagyjuk itt őket, és nézzünk be a falusi «fönóba», a hová a leányok és leánykák, legények és legénykék szoktak magukra, apa-anya nélkül, összegyűlni a hosszú téli estéken. Az anyák külön járnak, vagy azért, hogy ne zavarják ezeknek ártatlan(?) mulatozását, vagy, mert ők nem bírnák kiállani azt a sok léhaságot, miknek a meghallgatásához, élvezéséhez ők már öregek. De, mi se lépjünk be oda, hanem csak lessünk be az ablak-

nak csúfolt, két arasznyi ürege. S még ahhoz se álljunk nagyon közel, nehogy megbénítsuk szagló-szervünket, vagy kétségbe kelljen esnünk serdülő ifjuságunknak ily közeli látott romlottsága felett. Nézzünk, és hallgassunk csak távolról. Hallunk egy őrso-gurulást, s a sűrű, bűzhödtt levegőn át, a reszkető lámpa fényénél, mely éleny hiányában mindegyre az ablak-résen besütő halvány holdra bizza a szolgálatot, látunk egy utána rohanó tömeget, és mert korunk fiatalságának romlottsága feletti szégyenletében még a hold is homályba rejtőzött, mit se látunk többé, csak hallunk utána egy csók-csattanást. Tudhatjuk, hogy egy alig serdülő leánykának első, szűzies csókja lett kierőszakolva, s erkölcsse vele megmetyelvezve. Itten hallhatni a cifrábnál cifrább káromkodásokat, trágár beszédeket. Láthatni az öklelődéseket, csupa tréfából, játékból, a mik engesztelhetetlen gyűlölséget, később verekedéseket, sőt büntényeket szülnék. De, ne is nézzünk tovább. Távozzunk innen, e bűn-fészekből. Ők is távoznak már. De hogyan? Ezt akaratlanul is meg kell néznünk, mert közvetlen közelünkben választja el ki-ki a maga párját, kicsiny-nagy egyiránt, s összeölelkezve, kettenként szélednek el a falu minden irányába. Ha többnek visz egy irányba útja, akkor is elmaradoznak egymástól a párok, s így haladnak a félre-eső, girbe-görbe utcákon, gyér házak között, késő sötét éjszakán! Sőt, legtöbb nem is megy az utcán, hanem kerteken, csűrökben, szűrűken keresztül, szalma- és széna-kazalok mellett, mert ott rövidebb az út, s aztán mert sár nincsen.

Útunk az olvasó-egylet helyisége mellett visz el. De, oda nincs is miért betérnünk, mert ott néhány kártyázó öreg emberen és a dalkör vezetőjén kívül, ki ok nélkül várja az énekeseket, senkit se láthatnánk.

És ezen állapot nem fántázia, nem egy ideális agy szüleménye, hanem nagyon is komoly valóság, melyen okvetetlenül és gyorsan segíteni kell, mert ellenesetben egy második év-ezreddel nem fog diszelegnetni a magyar. S gondolja a t. olvasó, hogy tán csak a köz-népnél ily türhetetlen az erkölcsi állapot? Nem. Sőt, a paraszt-leányok között még sok van, ki féli az istent, s ez megóvja őt az erkölcsi bukástól inkább, mint a vallás iránt közönyös, és istennel vajmi keveset gondoló polgári nőt cifra szalonja, vagy intelligens hölgyet fényes boudoirja.

Hogy mi módon lehetne e bajon segíteni, s a gyermekeket és serdülő ifjúságot az egészség-rontó élvezeti szerek használatától, s az erkölcs-rontó multságokban való részvételtől visszatartani, a végre tegyünk meg minden kísérletet; használjunk fel minden eszközt, nem tekintve az ajánló csekélységét, mert a kis csiga hegyeket képes alkotni, melyek kiemelkednek a tenger megmérhetetlen mélységéből, s az Edisonok sem az egekben születtek.

En e cél elérésére, az eddig tett üdvös intézkedések mellé, még a következőket ajánlom.

1. A jó iskolai növelés. Mit? Gondolják sokan. Hát, még most sem jó az iskolai növelés? Hiszen, az újabb kor tanítósa, az egyház, a közigazgatási közegek, az állam, mind-mind megteszik a megtehetőt a nép-növelés ügyének előbbvitelére. Igen. Megteszünk és tesznek sokat. De, még soha sem annyit, hogy a nép-növelés országának ama régen várt eljövételére óhajtván, ne kellene többé már gondolnunk. A tanítósa nagy része a tan-

tervbe fölvetett anyagot alaposan dolgozza fel; a feljárókat tapintatosan, szakértelemmel növeli, s így a törvénynek megfelel, s lelkiismerete megnyugszik. De, ez még koránt sem elég arra, hogy iskoláink a kívánt célt elérjék. Tanköteleseinknek, már csak a bevallások szerint is, nagy százaléka nem lát soha iskolát. Hát még az elhallgatottak, kik a statisztikából ki vannak hagyva? Népünk még mindig hanyag az iskoláztatásban. Csak akkor küldi gyermekét iskolába, mikor otthon alkalmatlan, vagy nincs rája szüksége. Az előjárók pontatlanok a törvény végrehajtásában. Sőt, nem egyszer, igazságtalanok is. Irgalmatlanul megzalogolják az ellenállásra képtelen szegényeket, míg bántalom nélkül hagyják a tehetőseket, a sógorokat, komákat, mert azok még megharagudván, boszut álhatnak rajtuk. A közigazgatási közegek is késedelmesek a végrehajtásban. Némely megyében az ez évi mulasztókat csak a jövő év nyarán adják ki végrehajtásra, a mikor már céltévesztett lett a büntetés.

A törvénynek is azon paragrafusa, mely az apát gyámság alá helyezni rendeli, csak egy képzeleti országba való. Tudok megszámlálhatatlan esetet, hol a mulasztások annyiszor ismétlődtek, hogy az illető apára a büntetés e foka lett volna alkalmazandó, de olyat egyet sem, a hol ezt alkalmazták volna. De, lélek-nyugodtsággal nem is lehet. Lenne olyan fokozatu a büntetés, a mit alkalmazni lehet, s alkalmaznák szigoruan. Akkor lenne rendes iskoláztatás. Jó iskolai növelés csak pontos iskoláztatás mellett lehet. Meg kell azért tenni mindent a tanítónak, hogy növendékei ne csak részben és rendetlenül, hanem egészben és rendszeren járjanak fel az iskolába. A tanító okos rábeszélésével többet tehet, mint az illető közeg lágy-meleg segítségével. Népünkben még megvan az a magyar szokás, hogy a mit a bíró parancsol, azt csak azért sem teszi meg, mert parancsolja; de szép szóra még az ingét is odaadja. Érintkezzünk azért személyesen népünkkel. Értessük meg vele a pontos iskoláztatás szükséges voltát. Keressük fel őt saját házában. Az eredmény több lesz, mintha az esküdt tiszter bekiáltja kapuján, hogy küldje gyermekét iskolába. Ez nem is fáradság, mert a napi rendes séták alkalmávalis megtehető. Nem is csökkenti, sőt emeli a tekintélyt. Szeretetet, bizalmat ébreszt; tiszteletet és e mellett eredményt szül. Ha mégsem érnék kívánt célt, zaklassunk az illetékes helyeken addig, míg ügyünk elintézését nyer. Ne elégedjunk meg a mulasztások egyszerű átadásával, hanem járjunk végére, vajjon végrehajtották-e, s ha nem, hajtassuk mi végre. A néma gyermek szavát senki sem érti meg. De, a lármozó tele tarisznyával tér otthonába.

Ha a rendes iskoláztatást elértük, a mi az erdélyi részek legtöbb községében még soha sem volt elérve, akkor a jó iskolai növelés lefőbb akadályát legyőztük. De, addig mind állíthatják az állami, községi iskolákat, mert azok éppen úgy, mint a felekezeti, nem érhetnek kívánt célt, ha a tankötelesek jó nagy része soha sem lép beléjük. Mert a felnőtt korban az iskolázott ifjuság erkölcsét az iskolázatlanok úgy is elrontják.

A tanterv túltömi anyaggal iskoláinkat. De nem az a jó iskola, mely a sok tananyagot jól-rosszul mind feldolgozza, hanem a mely meg tudja a körülményekhez választani a feldolgozandókat, s azokat úgy dolgozza fel,

hogy az eredmény kihasson a növendék felnőtt korára, s községe jövőjére is. Minden tananyag feldolgozásánál szem előtt tartandó az erkölcs-, jellem-, az értelem- és érzelem-fejlesztés. Célunk nem a sok anyag felgyúrása, hanem az erkölcsös növelés.

2. A népiskola koronája az ismétlő iskola. Bár a gyermek szellemi és erkölcsi életének, gondos vezetés mellett, a 12 éves korig egy gócpontja képződik, a melyhez tettei irányulnak s kevesebb felügyeletet igényel, mint az előtt: mindazáltal, nagy hiba volna, itt egészen önerejére hagyni. Mert igaz ugyan, hogy: «ha alkalm lesz a kísértetekkel való szembeszállásra s azokat önerején győzile, jelleme megszilárdul, s úgy lesz ember belőle, de a népiskolának nem az a célja, hogy egy-egy kiváló jellemet adjon a társadalomnak, hanem az, hogy sok jót. Már pedig, ha 12—15 éves ifjainkat magukra hagyjuk, 90 százalék bizonyosan elbukik.

Azért, az ismétlő iskolákat a lehető legjobb karba kell hozni. Itt különösen szigorúan kell a törvényt alkalmazni. A cseléd-tartó gazdákat és szülőket egyiránt rászoritani, hogy a serdülő ifjakat adják ismétlő iskolába. Hisz, ez ideig is megvolt, mondják némelyek. Dehogyan is volt! Legtöbb községünkben a fel nem járókat egyszerűen felmentik azon oknál fogva, hogy szolgálatban vannak. A rendesen beállított és helyesen vezetett ismétlő iskola a serdülő ifjuság erkölcsének legfőbb óra. Itt erősödik meg a szellem és az erkölcs is. E korban van a növendék fejlődésének azon pontján, melyen leginkább érzi magát illetékesnek az egészégrontó élvezeti szerek használatára és az erkölcsrontó multságokban való részvételre. Az ismétlő iskolai helyes nevelő-oktatás lerontja ez érzetét s megtartja őt a jó úton.

3. A nevelői feladatok az ismétlő iskolával sem végződhetnek be. Olyan együletet kell felállítani minden községben, mely az ismétlő iskolából kikerült ifjakat erkölcsileg tovább képezze, illetve erkölcsét hova-tovább jobban megerősítse. Ilyenek lehetnek a «Legény-Egyület», «Ifjusági-», «Erkölc-nemesítő», «Mértékletességi-», «Olvasó-», «Dal-», stb. együletek. Ezek közül legalább egyet bizonyosan, s esetleg többet is meg lehet honosítani minden helyiségben. Vegyük pl. az elsőt. Az eszme nem új, Erdélynek több községében áll fenn, s működik áldásosan. A «Legény-Együletnek», az alapszabályok értelmében, tagja minden tizenöt évet betöltött, becsületes magaviseletű ifju. Van egy elnökük, ki «Öreg legény» címet visel. Ezt ők maguk választják, s ez, tekintet nélkül a korra, a község legénysége közt a legértelmesebb, legtekintélyesebb. Van jegyzőjük, pénztárnokuk. Az egyület fő célja: az erkölcs megóvása és fejlesztése s mellék célja a fanemesítés, összhangzatos ének, zene-tanulás, stb. Midőn tánc-multságot akarnak rendezni, azt is gyűlésileg határozzák meg, melyet az «Öreg legény» elnöksége alatt választott bizottság rendez. A tánc multságot az «Öreg legény» kezdi meg. Ha valaki magát rendetlenül viseli, verekedést, civakodást idéz elő, trágár beszédekkel beszél, káromkodik, azt alapszabályaik szerint pénzbírsággal büntetik s meg nem javulás esetében, körükből való kizárással. A kit pedig ezen büntetés sujt, az idegenné lesz a községben, mert a fiatalság közül senki, se férfi, se leány, nem áll

vele többé szóba. A templomba menés is együttesen történik. Az elmaradónak igazolnia kell magát. Harangozásokkor felgyűlnek az iskolába. Ott ének-próbát tartanak s a «Öreg legény» vezetése alatt onnan vonulnak be a templomba. Délutáni templomozás végével benmaradnak vallás-oktatásra. Büntetés terhe alatt kell részt venniük úgy a nyári vasárnapi, mint a téli estvéli iskolázásban.

Az ilyen, vagy más, hasonló célú egyület hasznos volta eltagadhatatlan. Felállítása körüli fáradozásunkat bőven megjutalmazza a vele járó erkölcsi haszon. Kezdetben sokat vétnek az alapszabályok ellen; de meg lesz vele akadályozva a sok erkölcsi bukás, melyeknek elősegítője az az illetlen viselet, erkölcstelen beszéd, a mi nek a legénység részéről utcákon, multságokban, nyilvános és magán helyeken ki vannak téve a leányok s a melyek utóvégre minden hajadonból kiölik a női szemérmét, mely az erkölcs legfőbb óra.

(Vége következik.)

Az egyházmegyéből.

A mi méltó a följegyzésre.

Mező-Pagocsán néhány évvel ezelőtt volt egy pár kálvinista lélek; de egyházközség nem. Ma nem csak életre való filiális egyházközség van itt, a mely iskolát épített és tanítói állást rendszeresített, hanem a mely határozottan virágzásnak indult. Mikint lehet ez? Akkint, hogy tagjai igazi buzgó kálvinista hívek, mint a minők a reformáció első éveiben voltak. Néhai Alsó Zsigmondné urasszony tekintélyes alapítványt tett ezen egyház fentartására. Tekintetes Darkó Lajos, földbirtokos ur, rávetette kezét a szervezés munkájára, s nem nyugodott, míg az eredményt fel nem mutatta. Nagyságos Szentkirályi Gyula, nagybirtokos ur, nem abban mutatja ki, hogy patronus, hogy az egyházközséggel nem gondol; hanem elvállalta a számadó gondnokságot s ime, nem hogy ez által tekintélye csökkenne, hanem a személye iránti tisztelet nő inkább mindenkiben, a ki ismeri munkásságát. Persze, ő olyan gondnok, a minőt nagy műveltségtől várhatni. Nem csak figyelemmel kíséri egyházközsége legkisebb ügyeit és kezében tartja, még külső gazdaságát is vezetve, hanem áldoz, igen sokat áldoz is. Csak néhány példát lássunk. Az iskola évfázó vizsgáira nem csak minden évben elmegy, hanem jutalmul jó tanuló, szegény gyermekeknek mindig kioszt tiz forintot. A múlt évben a tanítói lakoszobákat kifestette saját költségén, belekerült 40 frtba. Folyó év tavaszán ajándékozott egy méter-mázsa lóheremagot az egyházközségnek s azt el is vettette, melyből szép jövedelmet vesz be az egyház. A ki 60—80 frton vett a múlt tavaszon lóheremagot, tudja azt, hogy ez szép kis ajándék. Közelebről Budapestre ment, de ott sem feledkezett meg kedves egyházáról. Hozott emlékül egy szép úrasztali kelyhet, 60 frt. értékben. Kezdeményezése s tevékenysége folytán, egy táncmultságból 140 frtot vettek be harangalapról. Az egyház pénztárából kifogyott a pénz, a tanítót fenyegette a csapás, hogy nem kap fizetést. Előlegezte a 60 frt. járandóságot a gondnok ur. De hát, szere-száma nincs áldozatainak. Ilyen gondnok kellene nekünk sok; nagyon sok.

Hála istennek, ezen kicsiny egyházközség minden tagja ilyen buzgó. Bizonyítsa ezt egy levél.

Nagytiszt. Lénárt József ref. esperes urnak. Magyaró.

Mult évi 694. számú megkeresésére válaszólag, becses tudomására hozom, miszerint rendelkeztem, hogy a mező-pagocsi ev. ref. iskola tanítójának 1893. január 1-től évenként, 4, azaz, négy hektoliter buza kiadassék és ezen ado-

mányom mind addig folyósíttassék, míg Mező-Pagocsán az ev. ref. iskola fön fog állani. 1893. jan. 18. Kiváló tisztelettel: gr. Teleki László.

Íme, a munkás cselekedetekben mutatkozó élő hit. Ezért fog virágozni ezen egyházköztség. Tavasz József, egyházm. jegyző.

TÁRCA.

Képek a parokhiáról.

II. A pap-leányok.

Szép magyar nyelvünken járja egy ilyen közmondás: «Isten őrizzen út mellett való földtül, galamb-majorságtól és pap-leány feleségtől.» E közmondás harmadik ágazatában nagy igazságtalanság foglaltatik a pap-leányokkal szemben; mert jobb nevelést hasonló rangu ember nem ad gyermekének, mint éppen a pap. Nevelésében megvan az, a mit a nép leginkább szeret, a dolgosság; de nem hiányzik az az intelligencia sem, melyet a társadalmi érintkezés megkíván.

Hej, mert nincs is párja annak az egyszerű, házias, papi nevelésnek, mely a társadalomnak annyi derék fiakat és leányokat adott! Hogy éppen sokat, az már inkább a papnak baj, ki csekély fizetéssel nagy családot kénytelen fenntartani.

Hogy is benépesül az a kis parokhia! Csak most vala egyedül, mikor esperes ur beigtatta; aztán, egyszer csak egy kis ügyes feleség termelt a parokhiára; aztán, az évek futottak, egy-egy boglyas gyermeket hagyva maguk után emlékül. Kitélt belőlük egy kis iskola. Az iskolamester kéznél volt. Biblia-magyarzatok s különböző lexikonok mellett, megjelent a tata íróasztalán a palatábla, számfejtő és exemplár-irka, skatulya, fa- és kő-plajbászokkal, gumi etcetera; aztán, a falon Magyarország, Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália. Mindenik óra egy-egy gyermek-istentisztelet. Mama tanítja a névnapjait «Apám névnapjára»; a tata pedig «Édes anyánk születésnapjára» készíti elő.

Mikor a fiúk haza jöttek a kollegiumból, akárhányszor megesik, hogy a leányok «elfogják» őket számból, nyelvtanból, földrajzból; illedelmességben pedig messze elhagyják. Azok a háládatlan fiúk! Meg se köszönik, hogy Juliska ellátja őket harisnyával, Ilonka keményített inggel, Etus kakas-tejjel sült pogácsával. Az sem jut eszükbe, hogy míg ők évenként 200—300 frtot költenek el a leányokat is egyformán megillető «jusból,» addig a leányok otthon dolgoznak s akkor is a legtöbbször éppen számukra. Ez az ők sorsa. Megtanulnak: dolgozni másnak, lemondani másért, gondoskodni másról, szeretni mindent, mindenkit; feláldozni az életet a családért, támogatni a gyöngét érdek nélkül, sőt sokszor saját érdekének kockáztatásával. Így fejlődik, így nevelődik a pap-leány. Teste, lelke megedzve, arcán a «tejben uszó rózsza,» lelkében nemes ideálok: az önfeláldozás, a másokat boldogítani akarás ideáljai!

Vagy, ha nem így van? Az beteges állapot, félszegség, kivétel, mi erősíti a szabályt. Vannak, nem mondom, vannak pap-kisasszonyok is, hancurozók, fortáncerek, füstösök. Ezek nem is beszélnek a legátussal, s egy pap-parthira nagyot kacagnak. Ügyvéd, mérnök, doktor, járásbíró, katona van a fejükben. Ezek apjukat is csak annyiban tisztelik, a mennyiben a társadalmi tisztesség s az V-dik parancsolat megkívánják, de kenyér-kérdést nem csinálnak belőle. Tem-

plomba nem járnak, az filiszter-dolog; a népnek nem köszönnek, az a pap dolga; fa-kanalat rántásban meg nem kevernek, mire való a cseléd? Színházba, piknikre, filléres-télyre bejárnak, de eltagadják, hogy fakószekéren jöttek be.

«Mama otthon maradt; sok dolga van; a prefektusnéval jöttünk fel; mama megkérte.»

«Jó estvét, Kornélia nagysám!»

«Jó estvét. Maga még mindig theologus?»

«Az volnék.»

«Oh, hagyja el azt a csúf pályát.»

«De, nagysád!»

«Menjen, utálok; félszeg ember. Legyen szerencsém, kapitány ur, egy Dámen-polkára.»

Különben, roppant nagyra van francia tudományával. Jegyeséről, szemtanuk előtt, oda nyilatkozott, hogy úgy néz ki, mintegy Mirabeau. Aztán, mindig francia műveket olvas.

«Maga, legatus, tud franciául?»

«Nem sokat.»

«Pudeur!»

(Aztán, egyszer egy szellemes legatus megleste, hányadik lapon olvasta a «Romant.» A következő legatus megismételte s szépen kisült, hogy ónagysága a 79-dik laptól sem elé, sem hátra nem fordított.)

Az ilyenek pap-kisasszonyok. De, más a pap-leány. Szerény, alázatos, keresetlen és festetlen. Kivül, belől. Ruháját maga csinálja s nem keresi a divatot. Mint a gazdagon megterhelt hajón a szélben lengő zászló, csak szükséges dísz és nem cicoma fején az a rózsás kalap, melynek fodrait ő himezte, csücskeit ő fodrozta s rózsáját maga szemezte. Idegen portékát nem árul s tettetésből nem mosolyog senki ember fiára.

Határozottan állítom, hogy a világon legjobb papnéjelöltek a pap-leányok. Tudják az egyházi rendtartást; hogy kell fogadni a presbitert, a kurátort, a patrónust és az egyszerű kepe-fizetőt. Ottan-ottan még az anyakönyvek vezetésében is jártasabbak, mint akárhány végzett theologus. A körlevelet beírják s eleven kalendáriumok, hogy mikor kell beküldeni a domesztikát, agenciálét, viatikumot; ismerik, mi az a deliberatum, dispenczió, vizitáció, agape, s több effélék. A papné megillető tisztességben benne vannak s egy csendes parokhiát többre becsülnek bármely fényes városi lakásnál, melynek még udvara sincsen, nemhogy kertje volna.

Aranyos kicsi pap-leányok, növekedjetez csendben, zajtalan egyszerűségben, mint a rejtett bokor ibolyája! Fény ne kápráztassa szemeiteket s szivetök egy csendes parokhia édes otthonában találja meg, mit ugyancsak megérdemeltek: a boldogságot.

Te pedig nem-papleány feleségem, megengedj, ha így vélekedem a pap-leányokról. Nagyapád is pap volt, s te még annak az erkölcsi tőkének a kamatjából élsz. Az én jó istenem éltesse sokáig!

Különfélék.

As előfizetések érdekében.

Azt a két-háromszáz olvasónkat, kik lapunkat járatták, de a lapnak árával ez esztendőről részint egészben, részint nagy részével még hátrálékban vannak: szívesen fölkérem, hogy úgy az utolsó évnegyedre való tekintetből, mint a kötelesség beváltása érdekében is, a lap árát minél előbb beküldeni, szíveskedjenek.

Kolozsvártt, szept. 27. 1893. *Szász Gerő.*

= Szeptemberben megjelent pályacikkelyeink szerzői:

1. A Mikó-kollégium innepe, írta Zayzon János, az udvarhelyi kollégiumban hitoktató.
2. A magán-tanításról. Szabó András, tanárjelölt.
3. Egy kis eszméltető, szerzője névtelen kíván maradni.
4. Az alapszabály-tervezet, Péchy Árpád, medgyesi körlelkész.
5. Vallás-tanítás a falusi iskolában, és még valami, Nemes Árpád, m.-bodoni lelkész.
6. A Névkönyvről, Puskás Lajos, nyéni lelkész.

Ezek közül «A vallás-tanítás a falusi iskolában, és még valami» feliratu cikkelyre szavazott: Kovács Albert, Lőrinc József és Nemes Sándor; «A Mikó-kollégium innepe» feliratura pedig: id. Lészai Ferenc, státus-kurátor, Kerekes Endre, Benedek Árpád, Gáspár Albert, Lénárt József, Kiss Lajos, Staudner Mátyás, Darvay Lajos, Nemes Ferenc, Jáni Lajos, Tavasz József, és Csekme Ferenc.

Ezek szerint, a 15 frt. honoráriumot, nem mint jutalmat, mert annak csekély, hanem mint elismerésünk jelét, Zayzon János fiatal barátunknak elküldöttük azon reményben, hogy e sikere nem utolsó, hanem kezdete egy szép pályafutásnak, melyet az egyházi élet is fölajánl minden törekvésnek és minden jóra való tehetségnek.

= Majdnem negyven évi hosszú, fáradhatatlan, eredményekben gazdag munkálkodás után bár kívánatos a nyugalom, a pihenés: mégis nem örömet mondunk istenhozzádot Koós Ferenc barátunknak, ki buzgó szolgálatainak elismerése mellett, folyó évi nov. 1-től kezdve nyugalomba vonul. 1855-től 1869-ig, mint bukaresti lelképásztor, 1870-től 1893. szept. 26-ig, mint állami képezdei igazgató és kir. tanfelügyelő oly érdemeket szerzett, hogy a jobbak méltányló elismerése mellett, lelkiismerete, öntudata megnyugtathatja, hogy nem hiában élt. Érintkezéseiben nemes egyszerűsége, jellem-szilárdsága, nyílt őszintesége, teljes megbízhatósága oly vonások, melyek nem maradhettek hatás és eredmény nélkül hosszas szolgálati évei alatt. Tiszta idealizmusa, alkudni nem tudó hazaszeretete, mindenütt nemesítőleg hatottak. Irodalmi munkássága pedig arról tesz bizonyosságot, hogy örömet állott a szépnek, és igaznak szolgálatában. Lakásul állandólag Brassót választotta: hisszük, hogy egyházas temperamentuma, higgadt bölcsessége igen nagy hasznára, emelkedésére, megerősödésére fog szolgálni ottani egynázunknak, dicsőségére egyházkerületünknek és ez által magyar fajunknak. Szívünkben kívánjuk, hogy sokáig élvezze a munka gyönyörét!

= Szentpáli Ignác, a nagy-enyedi egyházmegye főgondnoka, és az ar.-polyáni egyház gondnoka életének 74-ik évében, folyó hó 5-én meghalt Ar.-Polyánban. Özvegyen maradt neje, a szélesen kiterjedő rokonság, a közélet minden ága benne egy tevékeny, buzgó és fáradhatatlanul munkás jó fiát vesztette el, és áldja emlékezetét. Nyugodjék csöndesen.

= Olvasóink emlékezhettek még a Pápa és Komárom közt lefolyt háborúra, mely szerint a pápai főiskola Komáromba lett volna áthelyezendő. A háboru Pápa javára dőlven el, az egyházkerület utolsó közgyűlésének határozata

értelmében, az építkezési tervek elkészítésére a pályázatot ki is írták. Az első legjobb terv készítője kap 400 frtot, a második 300 frtot. A terveket dec. 15 ig kell benyújtani, a miből következtetni lehet, hogy az építkezéshez már a jövő tavasszal hozzá akarnak fogni. Örvendünk, hogy egy a modern követeléseknek megfelelő pompás intézettel lesz gazdagabb a magyar föld, melyet a protestáns szabadságszeretet tehet nagygyá a felvilágosodás szellemének terjedése által, és minden ilyen intézet ennek tesz szolgálatot.

= A Mikó-kollegium tanári kara folyó hó 7-én szépen sikerült kirándulást rendezett. Kora hajnalban talpon állottak a kollegiumi növendékek és tanáraik és néhány szülő kíséretében 260-an kirándultak Gyulafalvára. Az idő kedvezett, és a pompás hangulatot nagy mértékben fokozta, hogy az öreg Donáth József, főgondnok is részt vett a kedély nemesítő és tanulságos kirándulásban. A rendezés érdeme, az igazgató dr. Székely Bendeguzé. Segélje isten minél többre. Csak előre a jó példával!

= Megjelent és hozzánk is beküldetett: «Ünnepi, évszaki és alkalmi egyházi beszédek.» Írta néh. Révész Bálint. V. kötet. Sajtó alá rendezte és kiadta Csiky Lajos. theol. tanár, ki egyszersmind tudatja, hogy a VI. kötet dec. 10-én fog megjelenni, melyben halotti beszédek és alkalmazások lesznek. Valamint azt is, hogy a kik az első három kötetet megrendelték volt, az új köteteket 2-2 forintért szerezhetik meg. A Révész neve nem szorul a mi ajánlatunkra. Irodalmi hagyatéka valódi kincs bányája. Megszerzését ajánljuk mindazoknak, kik szellemi gazdagodásra vágyanak.

= «Vigasz a siralomvölgyében» cím alatt hirtet előfizetést Feiler Mihály kiadó, Hetesy Vikos, omorávicai lelkész kötetére, mely munka, vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságokat foglal magában. Az előfizetési ár 2 frt. 50 kr. mely a szerzőhöz Omorávicára küldendő. A példányok vászonkötésben fognak szétküldetni és ezekbe a szerző arcképe is bele lesz nyomtatva. A szerző jó hangzású neve eléggé ajánlatos ez utolsó hivatás nélkül is.

= A Budapesti Hirlap okt. 3-ik számában vezércikkben elmélkedvén a képviselőház alelnökének, Bokross Eleknek tragikus haláláról, az e hirlapnál megszokott, neki eresztett fántáziával száguldozik olyan világokban, melyek nem léteznek, a melyeket önkintesen ő fundált ki. Bokrossról elmondja, hogy «Erdély kinevezetlen gubernátorának» nevezték, hogy vezére volt annak a példátlan cinizmusnak, mely önzéssel, és az anyagi érdekek tisztátalan hajhászásával uralkodik, s ennek a szervezetnek a kezében van «minden», bíró, tanár, vasuti tisztviselő és «református lelkész, templom és iskola» A «Sárospataki Lapok», ezzel kapcsolatosan, úgy véli, hogy ez utolsó sorok azt teszik, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület tanári és lelkészi kara nyilván azzal van vádolva, hogy egy nyomorult, önző rendszer eszközévé aljasodott, és sürgeti, hogy a «vádolt testület mutassa ki a vád alopatalanságát». Örömnünknek adunk kifejezést, mindenek felett, hogy a «Sárospataki Lapok» e kauzában is mindig tapasztalt féltékenységgel örködik az erdélyi ref. egyházkerület reputációja, becsülete felett. Hogy az az «in's Blaue hinein» odakiáltott, vádolt testület össze fog-e gyűlni, fog-e tanácskozni, határozatot hozni, és manifesztumot kikocsátani: azt mi nem tudjuk; bár nem tartjuk valószínűnek. Azt azonban tudjuk, hogy az a «vádolt testület» teljességgel nem fogta fel e dolgot olyan tragikusan, mint tisztelt laptársunk. Nem fogta fel pedig tragikusan azért, mert itt minden ember tisztában van azzal a szellemmel, melyben a Budapesti Hirlap szerkesztődik úgy a protestántizmussal szemben, mint politikai tekintetben; a melyben legtöbbször több a szenzáció, mint a valóság; több a fántázia, mint az igazság; és különben igen szépen megirt ötletekből konstruálnak maguknak tetsző világokat. És nem fogták fel tragikusan a dolgot azért, mert Bokross Eleknek igen kevesen ismerték. Valóban, kevesen. Kolozsvár és vidéke tudta, hogy ügyvéd; hogy tehetséges ember, ki sokat olvasott, sokat tanult; de még álmában sem fordult meg senkinek, hogy «Erdély

kinevezetlen fejedelmek; soha semmiféle országos mozgalomnak vezetője nem volt; semminő tetteivel soha nem bizonyította, hogy vezérnek született. Az erdélyi részek annyit tudtak róla, hogy a kolozsvári szabadelvű partnak elnöke volt, de ilyen fejedelmek nem ritkaságok a magyar földön. Hogy a kormánykörökben, mint erdélyi embertől, véleményt kérhettek tőle is, ez bizonyít intelligenciája mellett, de nem kvalifikálta fejedelemmé; bizonyít a mellett, hogy szerencsésebb volt, mint száz más tán nálánál különb, de az erdélyi részek bizonyos vajmi kevésbé vettek tudomást minderről. Ezt a Budapesti Hírlap találta ki. És nem fogta fel tragikusan a dolgot az a «vádolt testület» azért, mert egyszerűen és teljességgel nem igaz. Nem tolakodunk fel, hogy ítéletet mondjunk az erdélyi ref. egyházkerület «tanári és lelkészi testületéről»; de annyit merünk állítani, hogy sem szellemi, sem erkölcsi tekintetben nem áll hátrább bármelyik egyházkerület tanárainál és lelkészeinél; sőt, van egy nagy előnye: azok a történeti hagyományok a lelkiismeret függetlenségéről, a vallás-szabadságról, a melyek az összes magyar földön sehol sem imprégnálódtak olyan mélyen a lelkekbe, mint itt nálunk, hoi minden porszem, minden göröngy arról a diszról és méltóságról beszélnek, melyet meg nem szégye-

níthet a Budapesti Hírlap minden alapot nélkülöző poezise. Szegények vagyunk, de becsületesek, és nem hivalkodunk sem ezzel, sem amazzal. Vélemények, meggyőződések vannak nálunk is, és ebben különbözhetünk; de mindannyian egyek vagyunk abban, hogy a jellem integritása által szerzünk díszet a helynek, melyen állunk; a palástnak, melyet hordunk. Az erdélyi egyházkerületben sem tanári katedra, sem lelkészi palást soha eladó nem volt; és sem kinevezett, sem «kinevezetlen fejedelm», sem semmiféle méltóság, vagy tekintély nem létezett, mely hitvány önérdék, vagy önző rendszer számára felhasználhatta volna a tanári testületet, vagy a lelkészi kart. A cinizmus megtalálja és felhasználhatja az időket és alkalmakat, és az embereket a maga hasznára: de az erdélyi ref. egyházkerület templomai és iskolái szeplőtlenek és szentek; a kik azokban órállói az igazságnak, a szabadságnak, az örök-emberinek és örök-isteninek, kötelességük teljesítésének megnyugtató öntudatában, megvetéssel utasítják el magoktól a különben is méltóságát komolyan nem értő lap által méltatlanul, meg nem fontolt könnyelműséggel odadobott vádat, és halgatnak.

HIVATALOS RÉSZ.

2483—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi nagytiszt. *Esperes urnak.*

Az országos közalapi segély-kérvények beadásának határideje (1893. november 1.) közeledvén, szükségesnek tartjuk, nagytiszt. esperes aait erre figyelmeztetni s egyidejűleg a főt. és mélt. egyetemes Konvent idei 18. jkvi sz. a. kelt határozata alapján, ismételten fölhívni nt. esperes aait, hogy a beadandó közalapi kérvényeket, úgy alakí, mint tartalmi tekintetben vegyék és az egyházmegyei közgyűlések által vétessek a legszigorubb bírálat alá s annak eredményéhez képest, a valódi szükség mértéke szerint tegyék meg ajánlataikat és állapítsák meg a sürgősségi sorrendet, mert ha a kérvények nem a megállapított utasításnak megfelelően lesznek kiállítva, semmi esetre sem fognak fölterjesztetni, s így a segélyre szoruló egyházak és papok szenvednek e miatt.

Mínhogy, továbbá, a közalaplóból való segélyezhetésnek egyik elengedhetetlen föltétele a közalapi tartozások befizetése felhívjuk nagytiszt. esperes aait, hogy a kérvények erre vonatkozó rovatának pontos és az igazságnak megfelelő kitöltésére nagy súlyt fektessenek s ezen felül, a közalapi kérvények fölterjesztésével egyidejűleg, szabályszerű kimutatást terjesszenek hatóságunk elé arról, hogy az egyes egyházközségek 1892. évi kirovási összege mennyi volt s ebből mennyi van tényleg befizetve, illetve, mekkora a netán kifizetetlen összeg? Jól megjegyzendő, hogy e kimutatás nem csak a segélyért folyamodó egyházközségek részéről, hanem az egész egyházmegye területén fekvő egyházközségek közalapi tartozásairól készítendő el, mert ajánlataink megtételénél az egész egyházmegyének a közalaphoz való viszonyát is mérlegelnünk kell, sőt a segélyért folyamodóktól azt is megkövetelhetni, hogy jelen évi tartozásaikat is kifizették legyen.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. október 3.

Kádár Fános,
s.-titkár.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

305—1893. HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Hevesi születésű Sájér Szidonia, bukaresti lakós férjét, maros-vásárhelyi születésű Balogh Albertet, ki őt ezelőtt öt évvel hűtlenül elhagyta s az óta sem tartózkodási helye, sem életben léte felől tudomása nincsen: ezennel hirdetményesen idézteti a romániai ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke elé, oly kijelentéssel, hogy mától számítandó hat hónap lefolyása alatt jelenjék meg a nevezett

házassági törvényszék előtt, mert akár jelenik meg, akár nem, válóperét ellene, mint hűtlen elhagyó ellen, megkezdí és le is járhatja.

A romániai ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Bukarest, 1893. október 6-án. *Bartalus Fános,*
ref. esperes.

985—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi egyházmegyébe kebelezett szotyori egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, kert és gazdasági épületeken kívül, egyházhatósági beclslés szerint 187 frt. 68 kr. értékű kepe és kanonika porció haszonélvezete.

Pályázati határidő október 31. Folyamodványok nt. Zágoni Pál, esperes aához, Nagy-Borosnyóra, küldendők.

Kolozsvártt, 1893. okt. 10. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök

986—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a nagy-enyedi egyházmegyébe kebelezett kercesdi egyházközség tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: lakás, 300 frt. készpénz, 8 szekér fa. Kötelessége a hat osztályú népiskolában való tanítás és esetleges templomi szolgálat.

Pályázati határnap: nov. 15. Folyamodványok tiszt. Sándor János, h. esperes aához küldendők, Miriszlóra, u. p. N.-Enyed.

Kolozsvártt, 1893. okt. 10. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök

306—1893. HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Vizaknai születésű Preiner Zsuzsanna, bukaresti lakós, férjét, székely-udvarhelyi születésű Boros Józsefet, ki őt ezelőtt három és fél évvel hűtlenül elhagyta s az óta sem tartózkodási helye, sem életben léte felől tudomása nincsen: ezennel hirdetményesen idézteti a romániai ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke elé, oly kijelentéssel, hogy mától számítandó hat hónap lefolyása alatt jelenjék meg a nevezett házassági törvényszék előtt, mert akár jelenik meg, akár nem, válóperét ellene, mint hűtlen elhagyó ellen, megkezdí és le is járhatja.

A romániai ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Bukarest, 1893. október 6.án. *Bartalus Fános,*
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Október 19.

42. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára : Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők : *Külmagyarutca 9. sz.*

A párbér jogi természete, és a párbér- viták illetékességi kérdése.

(Vége.)

A vallás- és közoktatási miniszter által elfog-
lalt ez álláspontot a protestánsok súlyos felekezet-
közi sérelemnek tekintették, mert a párbér-szolgá-
latásoknak dologi teherként való felfogása egyenes
ellentétben állott a hitfelekezeti egyenlőség és vi-
szonosság eszméjével, melyet az 1848. évi XX-ik
t.-cikk elvben, s az 1868. évi 53-ik t.-cikk részle-
teiben (bár nem teljesen) szabályozott. Nem is kés-
tek, e felfogás ellen határozott állást foglalni, s
részint hírlapokban, részint a minisztertanácshoz
intézett előterjesztésekben, kérték annak megvál-
toztatását; de mert a párbér-intézmény történeti
fejlődését, abból folyó jogi lényegét maguk sem
ismerték: igazukat bebizonyítani, nem tudták. Mint-
hogyan azonban a mind sűrűbben hangoztatott pana-
szok elől a miniszterium is menekülni akart, a
felvetett kérdések egy vegyes bizottság tárgyalása
alá bocsáttattak, s ennek eredményében, a minisz-
ter-tanács határozata alapján, kiadatott az 1882.
évi márc. 22-én kelt vallás- és közoktatási minisz-
teri rendelet, mely a dolog érdemébe nem bocsát-
kozva, általánosságban kimondotta, hogy jövőre
mindazon esetekben, midőn a párbér-szolgáltatás
magánjogi természetű dologi teher minősége, vagy
személyi teher volta válik kétségesse: a rendes
bíróóságok vétessenek igénybe.

A miniszter-tanácsnak e határozat kiadására
joga volt, mert a bírói és közigazgatási hatóságok
közötti illetékességi összeütközések eldöntése az
ő hatáskörébe tartozik (1869: 4.), s a miniszter-
tanács e határozata teljesen korrekt, mert tudni-
való hogy a párbér szolgáltatások, igen sok helyen,
valóságos dologi terhekké váltak az által, hogy
az alapján személyes természetű párbér idő-
közben, szerződés folytán, a birtokkal összekötött
teherré vált, s ennél fogva most már első sorban az

döntendő el, hogy a fenforgó esetben személyes
természetű, vagy dologivá alakult teherről van-e
szó; az átalakuláshoz megkívántató jogi cselek-
mények (pld. szerződés) érvénye, szabályszerűsége
fölött kell határozni; már pedig a pozitív szabályok
meg, vagy meg nem tartása felett, nem a célszerű-
ségi és méltányossági tekintetek alapján eljáró
közigazgatási hatóság, hanem a törvények szósze-
rinti végrehajtását ellenőrző, s a törvényekkel való
összeütközések felett ítélkező bíróság van hivatva.

Az elvi igazságok, azonban, nem mindig szok-
tak tekintetbe vétetni, s a téves föltevéseken, hogy
ne mondjuk, tájékozatlanságon való elindulás, s
így helytelen konkluziókhoz jutás felsőbb bíró-
ságainkkal is megtörténik, a mint az megtörtént
a magyar királyi kuriával is. a midőn a miniszter-
tanács fönti határozatával ellentétben, a bírói úton
megindult, s felebbezés folytán hozzá jutott párbér-
ügyekben kimondotta, hogy azok kizárólag
a közigazgatási útra tartoznak. A kuria
ezen határozata indokolt és helyes lett volna abban
a korban, midőn a párbér-viták felekezetközi kér-
dést képeztek, midőn tehát a párbér közjogi jelle-
gét azért kellett ismételt hangoztatni, hogy sze-
mélyes természete, a katolikusok által vitatott
dologi alaptól (a telken inhaeráló voltától) megkü-
lönböltetést, s ez alapon a katolikusok azon kö-
vetelésének jogtalansága, mely szerint az előbb
katolikus kezen volt telkek után, a későbbi, nem
katolikus birtokostól párbért követeltek, bebizo-
nyíttassék; de, a párbér-kérdés jelen stádiumában,
midőn a meglevő országos törvények rendelkezé-
sei folytán a párbér jogi természete többé vita
tárgya nem lehet, s midőn csak arról van szó,
hogy az eredetileg személyes természetű párbér,
szerződés, végrendelet, vagy adomány folytán, nem
vált-e dologi teherré: a kuria határozata teljesen
érthetetlen. Be is látták a kuria tévedését csak-
hamar a protestánsok, kik ez által attól is elestek,
hogy igazukat a rendes bizonyító eljárás folyamán,

biróság előtt bebizonyítsák, miért is már 1885 év elején, br. Vay Miklós, konventi elnök, és br. Prónay Dezső, ágostai főfelügyelő, együttes panaszt nyújtottak be e tárgyban a miniszterelnökhez, de az arra kapott válasz még nagyobb zavart idézett elő, mert ez a miniszteriumnak a Kuria határozata előtt való visszavonulásáról tanuskodik, s a párbér jogi természetét ismét a katolikus álláspont szerinti szerződési és kegyúri elméletbe burkolta, s így a kérdés tisztázására alkalmas nem volt.

Így áll tehát jelenleg a párbér-szolgáltatás hatósági érvényesíthetésének kérdése, megoldatlanul, bizonytalanságban, s hogy mindezeknek dacára nagyobb zavarok, legalább itt, erdélyi egyházkerületünkben elő nem fordulnak, annak egyszerű magyarázata az, hogy közigazgatósági hatóságainak, s ezek között legalább is az első fokú szolgabírókknak a párbérügy történeti fejlődéséről, pozitív jogi jellegéről talán fogalmuk sincsen. Egyházközségeink ezután, ha kepe-hátrálékok behajtásának szüksége forog fenn, egyszerűen zsinati törvényünk ötödik paragrafusára hivatkoznak, s ez alapon kérik a hátrálékok fölhajtását és rendesen nyerne is közigazgatási segédkezést mindazon esetekben, midőn a követelés olyan egyházzal szemben áll fenn, kinek magas protekciójára a tisztújítás alkalmával nem kell számítani; de, midőn a virilis, vagy éppen a falubeli gróf úr ellen kellene végrehajtást foganatosítani, akkor már egyszerűen «ad acta» csapják az egyházközség kérését, s a lelkes, vagy tanító érdeke, «a Felség által szentesített zsinati törvényeink» dacára is, sokszor igen érzékeny csorbát szenved.

Az a kérdés már most: hát, mit tegyünk mégis az előfordulandó párbér-, vagy szerintiünk kepeviták alkalmával; miképpen jussunk követeléseink birtokába? E kérdésre, a fönnebbi fejtegetések alapján, könnyen felelhetünk, rámutatván a törvény és jogosság helyes útjára, mely az, hogy:

1. Mindazon esetekben, midőn a kepe személyes jellege kérdéses sem lehet, vagyis, midőn a szabályszerűen megállapított díjlevélben foglalt, úgynevezett közkepe, vagy ezen felül, az egyházközség építkezési, iskola-fentartási, s egyéb rovatala, melynek törvényes adójellege kétségbe sem vonható, forog kérdésben: a felhajtásnál való segédkezést (természetesen, csak a hátrálékok felhajtásában) a közigazgatósági hatóságtól kérjük.

2. Midőn pedig a nagybirtokosokra rendszeren nagyobb összegben kivetett kepe fizetése tagadtatik meg, s az válik kérdésessé, hogy vajjon

az illető kepe nem pátronusi beneficium-e, vagy nem szerződés alapján elvállalt dologi teher-e, (ilyen szerződések gyakran szoktak köttetni a tagosítások és limitációk alkalmával) akkor a polgári bíróság eldöntése alá kell biznunk ügyünket; s végül:

3. Ha a követelések föntjelzett ismerve világosan el nem dönthető, mindenesetre kérjük ki az Igazgató-Tanács véleményét, mely kötelességszerűleg, de készséggel is fog felvilágosítást nyújtani.

Az erkölcsi növelés érdekében falun.

(Vége.)

4. Ezzel, vagy az ehhez hasonló egyletekkel kapcsolatosan felállítandó a felnőttek estéli és vasárnapi iskolázása. Óhajtható volna, hogy a község tizenöt-negyven éves tagjainak nagy része vegyen részt az ilyen iskolázásban, hogy részesülne erkölcsi oktatásban. Az ilyen iskola meggyőzné az apákat a nikotin és alkohol, s az anyákat a morfiom ártalmas voltáról, s visszatartaná a serdülő ifjúságot az egészség- és erkölcs-rontó szerek élvezetétől.

5. Az estéli iskolákkal kapcsolatosan fölállítandók a nép-könyvtárak, hogy a szellemi és erkölcsi fogékony-ságra ébredett népek legyen miből tovább is szellemi és erkölcsi tápot nyerjen. Ezek haszna leírhatatlan, fölállítása minden községben lehetséges. Csak buzgóság és akarat kell hozzá, s fáradhatatlan tevékenység a tanítók részéről.

6. Faluhelyeken szokásban van a bevezetésileg említett «fonók» tartása. Ezek a bűn-fészkek, hol a napirenden levő botrányos jelenetek még a legártatlanabb leányból is kiölik a vallás-erkölcsi érzetet, előidézői a sok erkölcsi bukásnak, s az ezekkel járó sok bünténynek. Itt magára van hagyva a tüzes ifjúság. Csoda-e, ha a bukás bekövetkezik? S vajjon, milyen anya leendő, és milyen feleség az ilyen fonókból kikéült leányokból? Megőrzi-e majd az ilyen anya leányát a bukástól, ki magát sem őrizte meg? S ha ez így megy anyáról-anyára, mi lesz végre a társadalomból, a nemzetből, a hazából?

Minthogy a fonás, még ez idő szerint, csaknem egyedüli iparát kepezi a falusi nőknek, s mint ilyen, szükséges kereset-forrás; s minthogy a társas foglalkozás fokozza a munka-kedvet, s így növeli a munka eredményét azért, nem végleg beszüntetni, hanem csak megváltoztatni kell az ilyen fonó-estélyeket. Az anyáknak is van külön fonójuk. Egyesíteni kell azt a leányokéval, hogy az anya leányával, néne hűgával, stb. legyen együtt. Így meg lesz akadályozva a legények ledér-viselete, mert az anya előtt annak leányával nem bánhatnék illetlenül, s meg lenne a leány kimélve attól, hogy késő, sötét éjszakákon egy ifjú társaságában menjen haza. Ez ügyben a megyei általános tanító-testületeknek testületileg kell föllépniök. Kérést kell intézni a közigazgatási bizottságokhoz, hogy azok adjanak ki haladéktalanul olyan megyei rendeletet, mely az illető megyék összes községeiben betiltja a falusi fonókat, s azok esetleges tartására, az illetékes szolgabírói hivatalok csak ott adhatnak engedélyt, hol igazolni tudják, hogy az ilyen fonókba a leányok és anyák együtt

járnak. Ilyen engedélyezett helyeken pedig az előljáróságok, fegyelmi kereset terhe alatt, kötelezendők ennek ellenőrzésére. Ha valamely leány anyja, vagy néneje, illetve, közeli rokona nélkül jelenik ott meg, azt az előljáróság, hatásköréből kifolyólag, büntesse meg, vagy jelentse be. Ezen rendeleteknek ki kell terjeszkedniök a táncestélyekre is. Az eddigi rendszer szerint, inkább az állam anyagi, mint az erkölcsi hasznát tekintve, egy időre annyi embernek adták ki a tánc-engedélyt egy-egy községbe, a hány kérte, s a bélyeg díját lefizette. S az engedélyezett táncmulatságokban részt vett kicsiny-nagy egyiránt. Rendeletileg utasítani kell az előljáróságokat, hogy a táncmulatságokban csak azoknak engedjen részt venniök, kiknek részére engedélyezve vannak.

Igy aztán iskolás-növendékeink nem töltenék meg a tánc-termeket.

A hol a fonó-estélyek engedélyeztetnek, ott a népkönyvtárakból el kell látni a legénységet jó könyvekkel, hogy a fonókban hangosan olvassanak fel azokból rendre, alkalmas részeket.

Ha községeinkben minden ép gyermek hat-tizenkét éves koráig mint rendes, s tizenötig mint ismétlő, pontosan látogatja az iskolát, és ott jó növelésben részesül; ha ifjúságában sem hagyatják magára, hogy bele-ölje magát az élv tengerébe, hanem hasznos erkölcsi egyletek kötelekében marad; ha estéli iskolázás, népkönyvtár által erkölcsé hova-tovább megszilárdítatik; ha a szokásos fonó-esték és tánc-mulatságok közigazgatásilag rendeztetnek, s azokból a gyermekek és serdülő ifjak rendeletileg kiltatnak; ha a kihágást-követők szigorúan büntettetnek: akkor lehetetlen, hogy községeinkben az erkölcs és szellem föl ne virágozzanak. Akkor nem fogjuk látni a gyermekeket és serdülő ifjakat az erkölcs-rontó, és korukhoz nem illő mulatságokban, korcsmákban, egészség-rontó élvezeti szerreklükben és szájukban. Ha ez állapot egész hazánkban megteremtetik, akkor nem kellend többet aggódunk nemzetünk jövője felett, sőt örömmel gondolhatunk a második évezred vívmányaira.

Iskolai évváró beszéd.

(Elmondattott a bürkösi állami elemi nép-iskola záróvizsgáján.)

Hivataloskodásom ideje alatt, ez alkalmatossággal a huszonhatodik záróvizsgát van szerencsém vezetni, és azt bezárni. E huszonhat évből nyolc az ev. ref. egyház beszűntetett, tizennyolc az ennek helyébe lépett állami elemi nép-iskolára esik. Huszonhat év egy szempillantásnál is rövidebb az idő megmérhetetlen végtelenségében: de ropant sok és tanulságos az emberi életnek arasznyira sem terjedő folyamában. Sok, mert az emberiségnek századokra, sőt ezredekre terjedő élete ily arasznyi méretekből összerakott folytonosság; tanúságos, mert a nemzetek haladása, miveltsége, ereje, tekintélye, nagysága, jövője sok együtt élő, egy társadalmat alkotó egyének életének ily parányi időre kiszabott munkásságától függ. Én, ennek a parányi időnek már nagy részét átéltem, jobb és bal kezem felől sokan elhullottak azok közül, kik annak kezdetén tevékeny részt vettek a mozgalmakban; a kik még életben vannak, velem együtt, meghaladták az élet delét; azok, kik most forgolódnak a küzdőtéren, akkor még gon-

datlan ifjak, játszó gyermekek voltak, sokan ez időköz alatt születtek.

Az életben maradt kortársak, ha éltük alkonyán visszatekintenek, s a múlt és jelen közt összehasonlítást tesznek, bizonyosan nagy különbséget látnak a kettő között. Látnak oly jelenségeket, melyeket: nem vártak, nem reméltek, nem is sejtettek; míg ellenben, a mit reméltek, egészen máskint ütött ki, mint gondolták. Mindezeket az új nemzedék nem látja, nem érti, ő csak a meglevővel foglalkozik úgy, mint előtte megjelenik; ő csak a meglevőt érti, mert ezt látja, ezt kritizálja, mint nekie feltűnik. Helyes, semmi kifogásom elene; csak arra kérem, méltóztassanak figyelembe venni, hogy az a kritika nagyon sikamlós, és megbizhatatlan egy művelet, ha csak látszatra, felületesen történik: a hány ember, annyi féle. A katona már az iskolában szeretné látni a katonát, a gazda a gazdát, a zsarnok a rabszolgát, az uzsorás a kamatozó tőkét, az önző a tudatlanságot, butaságot, hogy csak ő élhessen; a hatalmas a képmutatót, a dicsvágyó a hízolgót, és így tovább, egész a végtelenségig. Mindenik talál hibát, fogyatkozást, egyiknek sincs kedve szerint berendezve, mindenik tud életrevaló tervet, útbaigazítást adni, mely egyedül helyes; mindenik a maga képére és hasonlatosságára, saját céljaira szeretné az iskolát átalakítani.

Igy vagyunk ezzel mindnyájan, magamat sem veszem ki e mindnyájunkkal közös gyarlóság alól. E jelen alkalommal sem teszek egyebet, mint az iskolát akarom kritizálni. Kritikám azt az arasznyi élet-folyamatot öleli fel, mely alatt magam is, mint igénytelen tényező vettem részt ez iskola életében. Erre, úgy gondolom, szabadalmat ad, ha egyéb nem, legalább korom, s azon gyöngédség, melylyel minden nemzedék, kisebb-nagyobb mértékben, megtiszteli még gyarlóságaikban is azokat, kik éltük alkonyán fáradtan kivánnak nyugalomra térni.

A mérték, melyet én használok kritikámban, vallás-erkölcsi. Ezzel is nagyságot, súlyt és értéket mérlegelnek: de nem oly értelemben, mint a méterrel, kilogrammal, koronával, kétszer-kettővel, gazdagsággal, hatalommal, ranggal, társadalmi, vagy hivatali állással, és más hasonló gyakorlati mértékekkel. A mi mértékünk törpéknek, súly- és érték-nélkülieknek talál számtalan olyanokat, kik a világban nem férnek el magasságuk miatt, nehézségük alatt meggörbed a társadalom, fényességüktől oly sokan veszítik el látásukat, józan értelmüket. A mi mértékünk az egész embert méri, nem pedig a különböző társadalmi állásokban megnőtt, megszirosodott, értékes, vagy eltörpült, elsoványodott érték nélküli anyagot; mi a tiszta, szilárd jellemet mérlegeljük, mely az élet bármely viszonyai között hártalan, önzetlen szeretettel ragaszkodik az igazsághoz, joghoz, kötelességhez, becsületességhez, erényhez, erkölcs-hez, abban sem fény, sem gazdagság, sem nyomor, sem szegénység, sem dicséret, sem fenyegetés, sem élet, sem halál meg nem ingatja. Egyformán mérünk ezzel a kunyhóban úgy, mint a palotában, a családban, mint a nyilvános életben, a rongy foszlányok alatt úgy, mint a bibor-palást alatt. Ez az én mértékem az iskolára is.

Ily irányu kritika nehéz és kényes feladat a kor-szellem világitása mellett, de jogosult követelés a világnézet érdekében. És itt engedjék, megjegyezmem, ha netalán becses figyelmüket kikerülte, hogy jelenben két egy-

mással ellentétes világnézet uralkodik; mindeniknek meg vannak különböző árnyalatu iskolái és követői. Az egyik a pozitívizmus, a másik a metafizikai világnézet; a kettő magában foglalja mindazon elméleteket, melyek materializmus, atomizmus, empirizmus, idealizmus, realizmus, szenzuálizmus, nominálizmus, és más nevek alatt az emberi elme működésének tárgyát képezik. Ez elméletek különös vegyülékéből alakul a korszellem. Ez átalakulási processzus alatt a két világnézet egészen megváltozik, mindkettő elveszti sajátos jellegét, s azok helyett egy általános érvényességre emelkedett cselekvési elv tűnik fel, és ezt aztán nevezik korszellemnek. Ez az oka annak, hogy minden tettet, intézkedést azzal igazolnak, vagy vetnek el mert azt a korszellem követeli, vagy itéli el, s feledik, hogy azt a korszellemet mindenki, még az iskolás gyermekek is csinálják a maguk módja és felfogása szerint.

Valóban, nevetséges lenne, ha nem volna oly kétségbe-ejtő, mikor a korszellem firmája alatt mentik, vagy kárhoztatják azt a rendszert, mely a gyermekeket idő előtt élvsovar ifjakká, ezeket kiélt öregekké, az öregeket pedig élet-nélküli múmiákká teszi; nagyon jellemző az a módszer, mely a szofisztika sokszerűségével, a dialektika mester-fogásaival fedezi, vagy üldözi nem csak azt a sok bűntényt, sikkasztást, gonosztságot, csalást, melyek oly gyakoriak, hanem magát a becsületességet, erényt, erkölcsöt és mindazt, mit az emberiség megszokott nagynak tekinteni; az meg már éppen érdekes, hogy a társadalmat alkotó sok embernek sok elméje mikint dolgozza fel attól a két ellentéte. világnézlettől kölcsönzött anyagot, mikint építi fel abból a korszellem szükségleteit, követeléseit, mikint állít fel egy látszólag önálló, de lényegében határozatlan, ingatlan és változó cselekvési elvet, az úgy nevezett közvélemény által, azt mikint hozza forgalomba, s annak nevében mily követelésekkel lép fel. A világnézet tudományos rendszer, megvan a maga módszere: de a korszellem, s ennek leánya, a közvélemény, nem tudományos rendszer, csak úgy ötletszerűleg előáll, ideig-óráig dominál, azután, elenyészik. Ezért mondják, hogy minden kornak megvolt a maga szelleme, mely magával a korrallal együtt elenyészett; míg a világnézet, mint tudományos rendszer, megmarad a maga érdekes és tanulságos tárgyával és módszerével.

(Vége következik.)

Horváth István,
ev. ref. pap.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1893. okt. 14. és 16.

Elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Váltakozva, jelen voltak: Dr. Kolosvári Sándor, Szász Gerő, dr. Vályi Gábor, dr. Szász Béla, dr. Sárkány Lajos, dr. Deák Albert, Gyarmathy Miklós, Parádi Kálmán, Deák József, Bodor Antal, Márkus János és Kádár János, s.-titkár.

Az időközben elnökileg elintézett ügydarabok jegyzékének fölolvása, s az ismertett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után, bejelentetett, hogy a néhai Weinberger Pál utódai tulajdonát képező, és egyházkerületünknek megvételre följánlott m.-n.-zsombori 800 holdas birtok és két kolozsvári házas telek megvételére kiküldött bizottság tisztében eljár, s ennek folytán a jelzett birtokok értékét 114 ezer forintban megállapító becsülevelit

beterjesztette. Igazgató-Tanácsunk az alapos, és a legapróbb részletekre is kiterjeszkedő becslési jegyzőkönyvek, s bizottsági vélemények alapján, a kérdéses birtokok megvásárlását előnyösnek találván azokért a 114 ezer forint vételért megajánlani határozta, s az alkudozások megkezdésére, s esetleg, a vásárlási ügylet lebonyolítására, a jóváhagyási jog föntartásával, a becslőbizottság volt elnökét, dr. Sárkány Lajos, egyházkerületi számvevő aat. bizta meg.

Ezután, főtiszt. püspök aának, mint a budapesti telekvásárló bizottság elnökének jelentése tárgyalatott, mely is jóváhagyó tudomásul vétetvén, a további intézkedések megtételére a fölhatalmazás megadatott. Igazgató-Tanácsunk u. az egyházkerület kezelése alatt álló tőkék minél kedvezőbb elhelyezését biztosítandó, már korábban elhatározta volt, hogy a mennyiben az óriási léptekkel fejlődő székes főváros területén oly alkalmas telkeket és házakat talál, melyek megvétel esetén még hat százaléknál is jobban jövedelmeznek, értékeinek egy részét ilyenekbe fekteti; s minthogy illetékes helyről ily telkek megvételre tényleg föl is ajánlottak: azok megismerésére s esetleg megvásárlására, főt. püspök aa. elnöke alatt, Hegedüs Sándor, országos képviselő, Márkus János, titkár, és Feszty Gyula, budapesti műépítész tagokkal bizottság küldetett volt ki s ezen bizottság számolt most be eljárásáról, melynek rendjén három házas telket egyházkerületünk nevében, az Ig.-Tanács jóváhagyásától föltételezetten, megvásárolt.

Tudomásul vétetett és az illető kollegium előjáróságával közölni határozatott a vallás és közoktatási miniszter urnak leirata, melylyel sepsi-szentgyörgyi főgimnáziumunkhoz, a Benke István r. tanár aa. más tanszékre való áthelyezésével megürült klasszika-filológiai tanszékre, helyettes tanári minőségben, Péter Mózes aat nevezte ki.

Marosvásárhelyi felsőbb leány-iskolánk gondnokságának kérésére, Barabás András, polgári iskolai tanító, nevezett leányiskolánkhoz, a számtan-természettan tanszékre való ideiglenes alkalmazása jóváhagyó tudomásul vétetett.

Zilahi kollegiumunkhoz államilag kinevezve volt rajztanár, Hosszú Lajos, állását, engedély nélkül, elhagyván, eljárása a vallás és közoktatási miniszter urnak bejelentni s a helyettesítése tárgyában tett előjárásági intézkedések jóváhagyása kérelmeztenni határozatott, kimondván Ig.-Tanácsunk azt is, hogy nevezett rajztanár törvénytelen eljárásáról ez idők szerinti főhatósága a tiszántúli ref. püspök ur értesítették.

Uj-tordai egyházközségünk indokolt kérésére, felekezeti iskolájának az állam részére való átadása ügyében indítandó tárgyalások megkezdésére engedély adatott.

Mező Lajos, torda-túri körlelkész aa. állomásáról való önkintes lemondása, a fölhozott indokok alapján, elfogadtatott s az állomás betöltése iránti intézkedések megtehetése végett, javaslat tételre főt. püspök afa. fölkéretet.

Szőcs Sándor, dévai pap aa. jelentése, mely szerint, a dévai főreáliskolába járó ref. tanulók vallásos oktatását elvállalta, tudomásul vétetett s ezen működésért rendszeresített évi 100 frt. államsegély részére kiutaltatott.

Együttal azonban kimondta Ig.-Tanácsunk, hogy ezen, heti több órán át teljesítendő, vallás-oktatás külön honoráltatását a vallás és közoktatási miniszter urnál íméltelen kérelmezni fogja.

Lecsméri egyházközségünk közgyűlésének, a papi állás részére régebben rendszeresítve volt, de ujabban alábbszállított államsegély folyósítása tárgyában kelt kérése áttétetett a főt. püspök urhoz intézkedés végett.

Koltó-katalini egyházközségünk központi kezelés alatt álló pénzéből, 877 frt. 72 kr. a tervbe vett iskola-építés céljaira kiutaltatott.

A b. e. Imreh Lázár és neje Fazakas Terézia hagyatékát képezett m.-gezsei birtok 24.100 frton eladtván. nagyenyedi és sepsi szentgyörgyi kollégiumaink, mint örökösök az eladási ár központi kezelés alá leendő fölterjesztésére, a végrendelet értelmében, fölhívtak; az alapítvány törzstőkéje pedig az eladási összegben állapított meg s minthogy annak egy része a birtokon feküdt terhek törlesztésére fordított restituálására az alapítvány kamatainak 1%-a tőkésített határozatott, s így csak az ezen felül megmaradó kamatok lesznek az illető kollégiumoknak, a végrendeletben megjelölt segélyezésekre fordítás céljából, kifizetve,

Ezek után, még néhány jelentéktelenebb ügy elintézésével, az ülés bezáratott.

r. s.

Az egyházmegyéből.

Templom-szentelés Kis-Esküllőn.

Ugy van. Vidéki levelet írok. Bele fért volna egy pár sorba a Különfélék rovatába is; de, midőn ezt megtenni akartam, csak megmozdult a szívem; az emlékezet csak egymás után dohta előmbe virágait és a kegyelet egyre hangosabban követelte jogait.

Valahányszor lelkem arra felé szálldos, csak rám borul az a melánkholikus hangulat, mely alkonyodó életünkkel egyre erősödik, és a melyet már nem a bizonytalan jövő pillangó-szárnyu reményei érdeklík, hanem az elmúlt emlékei. A jövő: csábító Szirén, mosolygását követni, azért rajongani, disztelen az öreg ember korához. A múlt: jótékony angyal, tekintete vigasztal, beszéde megnyugtat, mert velünk rokon, azt beszéli: te is ma-holnap a múlté leszel!

Bizony, ma-holnap. Azért emlékszem vissza édesen arra a helyre, arra a vidékre, a hol egykor én születtem. Vajjon, nem let: volna jobb, nem születni? Ejh, akkor is csak kellett volna születni valakinek, a ki helyettem atézze azokat, a miket én atéztem; elhullassa azokat a könnyeket, melyekben az én lelkem megfürdött, és lássa a nemzeti fölébredésnek azt a hajnal-hasadását, megtört szívek elhaló porából ma is táplálkozó dicsőségét, melyből nekem is van annyihoz jogom, mint egy légynek a szárnya.

Jobb volt még is megszületni, élni. Hiszen, más is megtette volna ugyanazt, a mit én. Lehet, hogy több tehetséggel, fényesebb eredménnyel: senki sem tette volna több jóakarattal, nagyobb buzgósággal, a szépnek, a magasztosnak odaadóbb szeretetével; nem több rajongással, mint a hogy én csüngtem, és csüngök ma is mind ama megszentelt érdekeken, melyeken, mint fundamentumon, nyugszik anyaszentegyházunk, hazánk, és az erkölcsi világrénd.

Jobb volt megszületni. És jó volt éppen ott születni meg, a hol én születtem. A világ szeméi elől elrejtett csöndes völgyben. Egyszerű parokhián, szalmás kunyhóban, melynek egyetlen kincse volt a biblia, az édesapai gond, édesanyai szeretet, és a kevéssel-megelégedni-tudás. Minek is kellett volna sok? Kinek? Négyen voltunk csupán: apa, anya, egy fiu, egy leány. Ennyiből állott a papi család. De a mindenség összes szeretete ott volt abban a négy szívben. Óh, hogy kettő már kihült! De a hamvadó porok áldó melege ma is vissza-visszatér: áld, vigasztal, megneemesít, mert elkötelez örök hálára, örök kegyeletre Álmutuk legyen csöndes, édes apám, édes anyám!

Aztán, a miénk volt ott az az egész kis világ. Három-négy falu határán nem volt bérc, halom, melyre föl ne mentem volna; patak nem volt, melynek forrása ismeretlen lett volna előttem; tudtam, fészket hol építette meg a bagoly, a vércse, a gerle; hol terem galagonya-bokor, szeder-inda, magyaró, vad-som ostor-nyélnek, árva-tölgy séta-pálcának. A miénk volt a balsamos levegő, a fülemile-dal, a berkek suttogó beszéde, és a rengeteg erdők néma csöndje. Az enyém volt a gyermeki szív ártatlan öröme; később, az ifjuság tapasztalatlansága, ábrándja és hevületei, melyek ha nem váltak is be valósságnak, de az általuk való megcsalattás himporral ékesíti meg az életet.

Kétszer útaztam be azóta, és azután Európa egyes részeit, és naponta járom a világ ország útját. Láttam, ismerem mindazt, a mit a civilizáció nagyot, fönségest teremtett. Bámulattal, tisztelettel hajtom meg fejemet az emberi szellem csodái előtt, melyek örök dicsősége maradnak a művészetnek, a tudománynak minden századok számára; boldogító elégtétellel és büszkeséggel gondolok arra, hogy e csoda-termő században születve, mindezeket láthatom én is de ha a fény elvakítja szememet, ha elmém elbódul és az itt-ott jelenkező árnyékok is rám omolnak; ha szomjazó szívem tiszta forrást óhajt, ha az önzetlen szeretet örök törvényében akarok gyönyörködni csak oda repül lelkem Ördög Kereszturra, hol bölcsöm ringott, hol életem egy szép álm volt, és a hol az a két előttem szent sir domborul. Legyen áldott rajtuk minden parányi fűszál.

Ott jártunk azon a vidéken. Oda mentünk, hogy fölszenteljük a kis-eskülli egyszerű kis templomot. Nagy szükség van ott arra. Áldottak legyenek a kezek, melyek fölépítését előmozdították; a szívek, melyek meghozták erre áldozatukat. Az a kis templom is egyik védő bástyája, erős vára lesz egyházunknak, vallásunknak, fajunknak.

Mert szomorú az a szép vidék nagyon. Egész merőjében magyar volt az egykoron. Mutatják a községek nevei: Babuc, Solyomkő, Ujfalu, Fodorháza, Kis- és Nagy-Esküllő, Drág, Keresztur, és így tovább. Egy egész halom magyar egyház veszett ott el. Ne vádoljatok senkit. Csak a szerencsétlen idöket; csak a tatár-jarást, mely annak idejében ott vonult el; csak a «paizsos férfit», mely kedvezett a pusztulásnak. És pusztultak. Mert hosszú idöknek kellett eltelnie, míg fölébredt az öntudat, hogy fajunkat, vallásunkat ott is meg kell menteni.

Néhai Szacs vay Zsigmond, volt Status-Kuratornak kellett eljöni, hogy felemelje bölc szavát, meghozza álköztát, és felépíttesse az ördög-kereszturi templomot; fiának, mélt. Szacs vay Sándornak, a deési egyházmegye tevékeny és minden tiszteletre méltó főgondnokának kellett munkára vetnie

kezét; Sombory Sarolta önegységének kellett meghozni anyagi áldozatát, és Szász Domokosnak kellett eljönni, hogy most már a romok felett a kis-eskülli kis templom is hirdesse, hogy protestáns hitünk, protestáns meggyőződésünk és egyházunk alkotmánya oly mag, mely elvettétvén, terem hatvan és százannyit.

Borongós, őszi nap volt okt. 15-ke. Az eső szemezett. Ugy vélem, az ég öröm-könnyei voltak, hogy ennyi jó embert, ennyi buzgó szivet látott egy csomóban. Ott volt az egyházmegye főgondnoka, mélt. Szacs vay Sándor és neje, br. Wesselényi Jozefin, özv. gr. Kuun Károlyné és családja, birtokos Bakó Mihály és közelből és távolból igen sokan. Az egyházmegye papsága szépen volt képviselve. Az esperes, Nagy Lajos vezetése alatt ott voltak Pap István, egyházmegyei jegyző, Jónás Bálint, Tunyogi Béla, Nagy Imre, Hatházi Ferenc, Muzsnai Pál és az ördög-kereszturi körlelkész, Irsay József, kinek birodalmához tartozik Kis-Esküllő. Öröm volt, az öreg esperes mellett látni ezt a sok derék talentumos, fiatal papot, kik arra vannak hivatva, hogy halhatatlanok legyenek, mert meg van áldva tehetséggel mindenik; érzi hivatását mindenik és ha kötelességüket betöltik, nevük fel lesz írva az örökkévalóság könyvében. Oh, legyen is; mert az ők halhatatlansága egyértelmű azzal, hogy az én forrón szeretett szülőtte-vidékem vissza lesz adva a magyar hazának!

A fölszentelés programmszerűen ment végre. A fölszentelést püspök aa. végezte; predikált e sorok írója; Pap István az előimát mondta; Hatházi Ferenc keresztelt, Jónás Bálint urvacsorai agendát mondott és Irsay József bezáró imával bevégezte a szertartást.

E sorok írója oly közel viszonyban áll a püspökkel, mint kü-

lönben is paptársával, barátjával és oly közel viszonyban e lapok szerkesztőjével, hogy közreműködésükről írni, nem csak hivalkodás lenne, de egyenes megsértése a tisztességnek. Ám, semmi sem tartóztat vissza, hogy a másik négy paptársam iránt teljes elismeréssel ne szóljak. Valóban, diszére váltak az istentiszteletnek. Egyik jobb volt a másiknál; méltók egymáshoz. Az öreg esperes szemei csak úgy ragyogtak az örömtől, hogy ilyen férfiaknak előljárója. Ugy-ugy, «isten titkainak sáfárai,» kik «Krisztus képében követségben járók» vagyatok, legyetek «a tanításra alkalmasok,» «hasogassátok igazán istennek beszédét,» ne legyetek «kenyérért szolgáló papok, kik a veszély idején ott hagyják a nyáját;» ha «mást vigasztalni akartok, ti el ne csüggedjétek,» hanem a «Krisztus beszéde lakozzék köztetek bőséggel,» hogy legyetek hivatások disze, egyházmegyétek, anyaszentegyházunk büszkesége, szemfényve nemzeti ügyünknek.

A szentelési istentisztelet bevégeződén, rövid pihenés után, szekerekre ültünk, hogy az alig félóránnyira fekvő Ördög-Keresztúron, az egyházmegye főgondnoka, mélt. Szacs vay Sándor vendégszerető házában gazdag ebédhez ülünk. Legyenek nyugodtak olvasóink, voltak pohár-köszöntők is, de csak mérsékelt számban és egészen alkalmazkodók ahhoz a hangulathoz, mely eltöltött mindnyájunkat, hogy itt ma egy magasztos egyházi és hazafias szolgálatot teljesítettünk.

Ezzel befejeztük e napot. Haza jöttünk. Hiszem, hogy nem volt senki, ki valamit ne vitt volna el lelkében. Én elhoztam szemeimben egy könnyet, ajkamon egy imát, szíven egy forró óhajtást: legyen e vidék boldog, vallását, egyházát, hazáját szerető szívekben gazdag.

Szász Gerő.

TÁRCA.

Hegedüs Sámuel, mint morálista.

III.

A jótékonyágról.

Van az emberben egy nemes érzés, mely azt mutatja, hogy ő mennyei eredetű, s a mely őt megint a mennybe vezeti. Ez az érzés a jótékonyág érzése, mely az embert arra ösztönzi, hogy minél több jót tegyen, s a társadalomnak mennél többet használjon. (A hivatal nélkül való élet, 58—9. l.)

Ki a jöltevő? Az, a ki a társadalom Lázárainak nyögésére megszagatja szívét, s mint egy véd-angyal, fölkeresi a nyomorultat a maga inségében; a ki megnyitja tárházát, és ott tesz jót, és annál hamarabb, a kinek legnagyobb szüksége van reá; a ki előtt a nyomorultnak sóhaja, s a segélyre-szorultnak esdő tekintete meghallgatásra talál; a kinek hajlokában megpihen a sors-üldözöttje, s az özvegyek és árvák úgy sietnek oda, mint a sebzett szarvas a szikla rejtett forrásához. (Micsoda szempontból, 4—5. l. Az öreg ember, 21—22. l. A privát élet, 37. l.)

S mivel a jöltevő lelkének minden erejét, életének nyugalalmát, némelykor még vagyónát is a közjónak szenteli, midőn a szerencsétleneket visszaadja az életnek és a társadalomnak: bátran elmondhatjuk, hogy a jöltevő a legszebb áldozatot viszi az erény oltárára, s ennél fogva, a jöltevőben az emberiség a maga legszebb fényében jelenik meg. (A hivatal nélkül való élet, 58—9. l.)

A keresztyénségnek dicséretére válik, hogy mindenkor vannak az emberiségnek őrző angyalai, kik fölveszik a szenvedők ügyét, kik javára élnek az embereknek, mint a nap, mely világosságot és meleget küld mindenüvé, a hol élet van, még a méltatlanokra is, a nélkül, hogy értékéből veszítene valamit. A kórházak, a siketnéma intézetek, a szegények hajlékai mind az emberiség jótékonyága mellett bizonyítanak. Mikor ezen felebaráti intézetekben együtt látjuk azokat a szerencsétleneket, kiknek mindenikét az édes anya a boldogság reménye alatt szülte, két ellenkező érzés lepi meg az embert: egyik a fájdalom, és megalázódás érzete istennek sújtoló vesszője alatt; a másik pedig az öröm és tisztelet érzése, hogy hozzánk hasonló emberek azok, kik ezeknek sorsát enyhíteni kívánják. (A közhasznu professzor, 18—19. l.)

Azonban, a jöltevő nem azért tesz jót, hogy az által a figyelmet magára vonja; nem is akar jótéteményével nagyra-vágyásának ünnepet ülni, hanem tesz csöndesen és titkon, de annál hathatósabban. (A hivatal nélküli élet, 58—59.)

Boldog, a ki arra törekszik, hogy jót tegyen, mert ugyanakkor a maga szívének is jót tesz vele. Ugyanis, az az érzés, mely a jótettet követi, oly fölemelő, hogy a világ minden kincsével sem lehetne megvásárolni. Minél nagyobb a jótett, s ennél fogva, kihatóbb a társadalomra, annál nagyobb az a boldog érzés, mely az önmagunkkal való megelégedés érzetével tölti el keblünket. Ezen a belső jó érzésen alapul az egész világot átölelő szeretetnek hervadhatatlan koszoruja.

Azon belső megjutalmazástól, mi a jótettet követi, nem marad el a külső megjutalmazás sem, mert a mikor a jóltevő cselekedete a nemes szívű emberek között elismerésre, s helyeslésre talál, ugyanakkor megnyerte az emberek becsülését, tiszteletét, mely annál nagyobb lesz, mennél nagyobb jótéteménye. Mikor pedig jótékonyágáért mindenki elismeréssel adózik neki, akkor a becsülés legmagasabb foka, a *dicsőség* jut részébe, melyet egyik nemzedék a másiknak szájrúl-szájra ad. (A hivatal nélkül való élet, 58—9. l.)

Igy tehát, a jóltevő jutalma kétszeres. Egyfelől azon belső jó érzés által, mi a tett jóból származik, önmagát becsüli meg a jóltevő. Ez a belső becsülés. Másfelől, a világ adja meg azt, midőn a jóltevőt tisztelettel veszi körül, s dicsőíti. Ez a külső becsülés. Mind a kettő értékes, mondhatni, romolthatatlan. A külső becsülést rágalmazás megtámadhatja, és a meg nem érdemelt méltatlanságok megkeseríthetik, de csak annyit érhetnek neki, mint a felhő a napnak. A belső becsülést nem veheti el senki, mert ahhoz az *«ég»* is jogot tart magának. (A hivatal nélkül való élet, 58—9. l. A privát élet filozófiája, 37. l.)

IV.

As alázatosságról.

Az alázatosság erénye az istentől való teljes függés érzéséből vezethető le. Az istentől való teljes függés érzése tiszteletet ébreszt az emberben isten iránt. Ez a tisztelet magával hozza az igazi alázatosságot, mely nem a főnek lefüggesztésében, a szemeknek lesütésében és tettettett érzelmekben áll, mert ez csak *«tetsző»* alázatosság, a mely *«mintegy módiban, csak azért öltözik fel ebbe, hogy az emberek azt szeretik»*, s a mely mellett lehet valaki kevély, s annál kevélyebb, hogy azt titokban teheti, hanem áll abban az érzésben és tudatban, hogy mi kicsinyek és gyöngék vagyunk istennek nagyságával és hatalmával szemben; áll abban az érzésben és tudatban, hogy mi az isteni segedelem nélkül csak múló árnyak vagyunk s mindenünket, a mivel bírunk: tehetségeinket, erőinket, javainkat, stb. istentől vettük. (Mi a templom? 19—20. l.)

Az alázatossággal együtt jár a *szelidség*. A szelidség egy olyan indulat az emberben, mely érzi a maga jó tulajdonságait, de nem fitogtatja azt, mint a kevély, ki fogyatkozásainak is feltétlen elismerést követel, hanem megálazza magát, mert ismeri fogyatkozásait, s *«úgy akar jól tenni, és nem kész senkinek az útját keresztül vágni»*; mert tudja, hogy úgy is megkapja azt a becsülést, a melyre érdemes. (Egy bölcs asszony, 33. l. A főkörmányon ülő férfi, 80. l.)

Az alázatosság *haszna* abban áll, hogy midőn fölébreszt arra az érzésre és tudatra, hogy mindenünk istentől van, ugyanakkor a *háladatosság* erényét is fölkelti bennünk istennek jósága iránt, s annak gyakorlására hathatósan serkent.

Kik iránt kell hogy alázatosak legyünk? Először *isten*, másodsor az *emberek* iránt. Isten iránt alázatosak vagyunk akkor, ha alázatosak vagyunk az emberek iránt; szóval, *«mind az, a mivel istennek tartozunk, ebben a világban és az emberek között kell hogy kimutassa magát»*. Ennélfogva, azokat az eszközöket, melyekkel isten irántunk való szeretetét megmutatta, ne használjuk embertársaink kicsinylésére, megvetésére, mert, ha őket megvetjük és sorsukkal semmit sem törődünk, vajjon, tiszteljük-e akkor az istent, s iránta aláza-

tosak vagyunk-e? Várhat-e a világ tőlünk egyebet, hanem ha legfennebb azt, hogy nagyra-vágyásból teszünk jót, s elfeledjük, hogy a nagyra-vágyásból tett jó annyit sem ér, mint az ösztönből tett jó, mert indító oka nem lévén tiszta, nem erényes cselekedet. Már pedig, ha az erénytől elveszünk az alázatosságot, akkor, kitörüljük belőle azt, a mi annak valószínű szépségét megadja. (Mi a templom? 20. l.)

Sámuel Aladár,

Emlékezzünk régiekről.

Az alábbi levelet közlöm, a mint vettem. Olvassátok a meghaltak iránt való kegyelettel, és a még élők iránt való gyöngéd figyelemmel. A gyorsan elröpülő esztendőök oly kérelhetetlen hatalom, mely tiszteletet vár, követel öregektől, ifjaktól egyiránt, mert mindnyájunknak parancsol.

Kedves Barátom!

Találkozásunkkor tett ígéretem szerint, küldöm az 185^{5/6}. utolsó iskolai évünk katalógusát.

Az alább irt névsorban foglaltak közül 1856. szept. 5—6. napjain két csoportban papi vizsgára állott 24, mert Szabó Gerő dézsi rektor lett, Lészai Laci jogra ment, Dávid Anti, mint a Zeyk-fiai növélője, magán-hallgató volt, s papi vizsgára nem állott.

Te velem együtt a második csoportban, 6-ikán álltál vizsgára. Zárt ajtó mellett irt predikációnk textusa I. Kor. XV rész, 33-ik verse volt. Még azt is följegyeztem predikációnk impurumára, hogy a dolgozatot Te adtad be legelőször.

A névsor ez

Ágoston Pál, s.-szent-királyi pap, meghalt 1887.

Barabás György, belügyminiszteri számtiszt.

Bodola Dénes, fejedői pap, meghalt 1888. jan. 1.

Bodoni József, csitt-szt.-iványi pap, megh. 1873-ban.

Bodor József, kányádi pap.

Bartalus József, bálv.-váralyai pap, megh. 1862-ben.

Dávid Antal, jószág-igazgató.

Demeter Sándor, meghalt 1865-ben.

Fazakas József, képezdei tanár.

Garda József, enyedi theol. tanár.

Gurzó Ferenc, fejedői pap, meghalt 1866-ban.

Kiss Károly, agyagfalvi pap.

Konc József, m.-vásárhelyi tanár.

Lészai László, deési ügyvéd, megh. 1888. nov. 19.

Miháltz Elek, m.-valkói pap.

Nagy Albert, beresztelki nyugalmazott pap.

Nagy Ferenc, szilágy-valkói pap, megh. 1875-ben.

Ősz István, meghalt 1858-ban.

Petre Mózes, volt hévizi pap, most honesta vacantiában.

Sebess György, n.-moni pap.

Szabó Lajos, koltói pap.

Szakács Mózes, udvarhelyi tanár.

Szabó Gerő, dézsi rektor, meghalt 1858-ban

Szász Gerő, kolozsvári pap.

Szász Samu, szolgabíró, meghalt 1891-ben.

Székely Ferenc, m.-n.-csáni pap, megh.?

Tóth Mózes, felvinci pap, megh. 1892-ben.

Mint láthatod e névsorból, 27 tanuló-társunk közül 13 már kidőlt, és a még élő 14 mindenike a 60 évet túlhaladta. Isten tudja, megéri-e valamelyikünk a jövő század földterülését, vagy bár a 40 éves találkozót! Az öregeknek sietni kell, mert következik az abszolválás-dimissió napja!

Ismételten kérdezek nem találnád-e kegyeletes dolognak, a 14 élőt, életük alkonyán, valamelyik közgyűlés, vagy más alkalommal (mert akkor Te erősen el vagy foglalva) a még egyszeri viszont-találkozásra összehívni?

Te vagy erre hivatott. Cselekedd meg! Magyar-Valkón, 1893. okt. 14. Szerető régi barátod, Miháltz Elek, m.-valkói ev. ref. pap.

E sorok, e névsor elolvasására majdnem negyven esztendőnek öröme, bánata, betölt vágyak megelégedése és kiált remények zokogása csendül vissza lelkünkbe! Mennyi mosoly, mennyi köny! Ha tán voltak sikereink is, de hány elveszett, tán elvesztegetett óra sóhajt vissza! És a mit valaha álmodtunk; a mit valaha éreztünk; és a mit tán véghez vittünk; az ifjuság, a férfikor, az egész élet, a család, a társadalom, az egyház, édes hazánk követeli tőlünk, hogy számot adjunk sáfarkodásunkról életünknek alkonyán.

Jertek, kedves barátim, még egyszer boruljunk egymás keblére, úgy lehet, utoljára. Még egy baráti kézsorítás; még egy forró köny hálául a mult iránt; egy ima a mi megsegítő istenünkhez a jövőre még hátra levő napjaiért, s aztán, a megújított barátság és szeretet visszaemlékezéseiben megfurdelve lelkünket, találjunk, keressünk megnyugvást a lemenő nap sorsában.

Szivesen fölkérlek, hogy novembr. 1-ig értesítsetek, mikorra vélték legalkalmasabbnak az időt e szép találkozásra; hogy tudósításaitokból tájékozva magamat, előkészíthessem az óhajtott napot.

Kolozsvártt, oktbr. 18. 1893. Szász Gerő.

Különfélék.

== **Miután, sajnálatunkra, azt a nem tudjuk hány száz vidéki lapot nem olvashatjuk, egyik budapesti hírlapból a következő hitelesnek látszó tudósítást vesszük át. A miskolci «Szabadság» jelenti: «Kun Bertalan ev. ref. püspökhez tegnapelőtt küldte le Csáky Albin gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter a magyarországi ev. ref. egyházi zsinat törvényeit. Ő felsége a király, mint a miniszter írja, nem szentesítette a megalkotott törvényjavaslatokat, miután azokban, természetesen, a miniszter bírálata alapján, több kifogás alá eső pontot talált. Ugy az egyházszervezeti, mint különösen az iskolai törvényekben nagyon sok hibát fedezett föl a miniszteri korrektúra, melyeknek kiigazítása végett a zsinatot újra össze kell hívni. Ez az újabb zsinatolás ismét bele fog kerülni az egyház egyetemének vagy öt-hatezer forintjába. Ugy értesülünk, hogy a fölfedezett hibák és hiányok annyira lényegtelenek, hogy azoknak kiigazítását, illetve pótlását a szentesítéssel egy idejüleg a szövegbe lehetett volna iktatni. A zsinatot Kun Bertalan püspök, mint a zsinat egyházi elnöke, mint értesültünk, lehetőleg a novemberben tartandó konventi ülés után fogja összehívni.» (E hír valószínűleg bizonyult, s jövő számunkban már közölni fogjuk a kifogásolt pontokat; valamint hogy már tudomásunkra hozatott, hogy az egyetemes zsinat novembr. 14-ére hivatott össze Budapestre. Szerk.)**

== **Új tanár a n.enyedi theol. akadémián.** A mélt. Ig.-Tanács helybehagyván a főiskolai előjáróság azon felterjesztését, hogy a theol. akadémia üres tanszékére Kis Albert f. torjai körlelkész és theol. magántanár hívassék meg nevezett aa. a meghívást eltagadta, f. hó 12-én új állomására megérkezvén, a számára kitűzött tantárgyakból az előadásokat megkezdte. A theol. dekán az egybegyült ifjuság előtt meleg és barátságos szavakkal üdvözölte őt s ajánlotta neki tanítványait, kik új tanáruk iránt való rokonszenvüket élénk éljenzéssel fejezték ki. Mi is szívből gratulálunk az új tanerőnek, mert akadémiánk egykori jeles növendéke, vértől való vér, vizsgájával csak most mutatta meg, hogy elvállalt feladatának bizonyára meg fog felelni; s részünkről azt a szép reményt fűzzük hozzája, hogy az elődje által félben hagyott munkát kezébe veszi lelkesedéssel s szolgálni fogja hiven az ó-szövetségi tudományokat. E végre isten áldását kérjük reá. Ám, de az új tanerő alkalmazásával papnevelésünk ügyén segítve még nincs. A már ismert körülményeknél fogva a fiatalabb tanárok a rendesnél heti 5-6 órával kénytelenek többet adni. Különben régóta megvan az a baj a theol. akadémián, hogy a munkabíróbb tanárok másfél tanszékét töltenek be testük és szellemük veszélyeztetésére, a theol. szakoktatás nagy kárára s a magyar tudományos theol. irodalom hátrányára. De, eltekintve ezektől, a theol. tanárok ily túlterhelhetése még törvényellenes is, mert ellenkezik a konventi szervezet ama szabályával, mely egy tanár heti óra számát csupán 8-10-re szabja. Elkerülhetetlenül szükséges tehát, hogy a Bethlen-főiskola, a papnevelés fontos érdekére való tekintettel, a jövő tanéven kezdve, még egy új theol. tanerőt alkalmazzon, annyival is inkább, mert tudomásunk szerint, ennek semminemű pénzügyi akadály utját nem állja.

== **Az idei egyházkerületi közgyűlés** a jövő év elejére halasztatván, az azzal kapcsolatosan megtartatni szokott Házassági- és Fegyelmi Főtörvényszéket, főtiszt. püspök aa. november 7-ére hívta össze. A meghívók az illető tagoknak külön is szétküldettek; mi csupán ismételten tájékoztatni kívánjuk az illetőket.

== **Segédlelkészi kinevezés.** Főtiszt. püspök ur a sz.-csehi egyházközség segéd-lelkészi állomására Benkő Albert, széki s.-lelkészt helyezvén át, helyébe Nagy Albert, papjelölt afát nevezte ki. Adjon isten mindkettőnek kitaratást és segédelmet munkálkodásához.

== **A közoktatásügyi miniszter az 1893/4. iskolai évre az egyházkerületünkben levő kollegiumok meglátogatásával és felügyeletével Kunc Elek, kolozsvári, és Elischer József, tankerületi főigazgatókat bizta meg. Az előbbire biztattak a kolozsvári, marosvásárhelyi, nagy-enyedi, sz.-udvarhelyi és zilahi kollegiumok; az utóbbira a szászvárosi és sepsiszentgyörgyi. Óhajtuk, hogy minél kevesebb ok legyen a neheztelésre.**

HIVATALOS RÉSZ.

970—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett s e n t i s t v á n i egyházközség énekvezértanító állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, beltelek, kert, és gazdasági épületeken kívül, egyházhatósági becslés szerint, 201 forint 68 krajcár.

Pályázati határnap november 10. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. okt. 16.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1008—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett kis-ilyei egyházközség lévita-tanító állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: tisztességes lakás, kerttel és melléképületekkel, s 175 frt. 77 $\frac{1}{2}$ kr. egyházhatóságilag becsült fizetés.

Pályázati határidő okt. 31. Folyamodványok nt. Lénárt József, esperes aához küldendők, Magyaróra, u. p. Disznajó.

Kolozsvártt, 1893. okt. 16.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Október 26.

43. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A középiskolai vallás-tanárok kvalifikációja.

A nagy-fontosságú vallás-tanári ügy, mely az egyetemes református egyházat több, mint egy évtizede foglalkoztatja, egy lépéssel ismét előbbre haladt. A főtiszt. egyetemes konvent ez évben tartott ülésében jegyzőkönyvének 45. száma alatt tárgyalta.

Az erdélyi egyházkerület Igazgató-Tanácsa ugyanis, fölterjesztésében arra kéri a konventet, hogy intézkedjék a középiskolai vallás-tanári állások rendszeresítése, s a vallás-tanárok leendő képesítése tárgyában.

Az egyetemes konvent bármennyire méltányolja is azon okokat, a melyekre való tekintetből az indítvány tétellett, de a nagyfontosságú ügynek messzibbre kiható megoldását jelenleg még sem sürgetően szükségesnek, sem célszerűnek, sem időszerűnek nem tartja.

Szükségesnek és célszerűnek azért nem, mert a vallás-tanítás jelenleg is legtöbb középiskolánkban, lehetőleg, egy tanár kezében van, sőt némely helyen rendszeresített vallás-tanári állások is szerveztettek. (Középiskoláink felerészében már van.)

Időszerűnek pedig azért nem, mert a zsinat éppen most tesz egy elhatározó lépést, úgy a felekezeti tanár, mint a magasabb színvonalú lelkész-képzés célja felé az által, hogy Debrecenben egy tanár-képzéssel összekötött bölcsészeti, Kolozsvártt pedig az ottani egyetemmel esetleg kapcsolatban álló theologiai fakultás fölállítását határozta el, a melyek hivatva lesznek, a vallás-tanári kérdést is véglegesen megoldani.

Végül, határozatképpen kimondja az egyetemes konvent «Egyébiránt, addig is, míg e nagyfontosságú kérdést ily irányban, a maga egészében meg lehetne oldani, konventünk fölhívja az iskola-főntartó testületeket, hogy minden esetre törekedjenek arra hogy középiskoláinkban a vallás-

tanítás lehetőleg egy tanár kezébe összpontosítottassék.»

Más szóval: állítsanak be rendes vallás-tanárokat, hogy ne tanítsa e nagy-fontosságú tárgyat három-négy egyén is akár van reá képesítve, akár nincs.

A konvent tárgyalásából tisztán látszik, hogy nem tartja sem célszerűnek, sem szükségesnek a vallás-tanárok, s ezeknek minősítése ügyében intézkedni, mert a királyhágóntúli négy egyházkerület középiskoláiban a vallástant egy-egy tanár tanítja, egy egyén foglalkozik az egyes gimnáziumokban a tanulók vallásos növelésével, s ezeknek kvalifikációja (a lelkeszi) meg van állapítva, s a gyakorlat által el is fogadva. Rendes vallás-tanárok vannak alkalmazva a következő középiskoláinkban: Pápa, Csurgó, Halas, Kunszentmiklós, Hódmező-Vásárhely, Debrecen, Máramaros-Sziget, Szathmár, Sárospatak, Mezőtúr, Kisújszállás (e két utóbbi helyen, miután a gimnázium nyolc osztályúvá lesz, az állást most szervezik), van még egy algimnáziumnál is, Hajdu-Nánáson. Szóval, elmondhatjuk, hogy a magyarországi ev. ref. egyetemes egyház huszonhat középiskolájának fele részében már van rendes vallás-tanár alkalmazva.

Bár csak elmondhatnók, hogy nem sokára mind a huszonhat iskolánk el lesz látva ilyen vallás-tanárokkal, s köztük az erdélyiek is mind.

A testvér-egyházkerületekben alkalmazott vallás-tanárok kvalifikációja, mint már említettem, csak p a p i, a mi természetes is; aztán, a mi megint természetes, csak oly egyének lettek alkalmazva, a kik a theol. akadémiát jó sikerrel végezték, s elméleti készütségüknek szép jelét adták, mert a vallás-tanárnak csaknem mindig az elmélet mezején kell mozogni.

Működési körük a vallástant tanítása mindenik osztályban, s némely helytt az «iskolai istentisztelet» vezetése is; ezenkívül más tantárgyak tanításával is megbíznak, a mihez ké-

pességük van, vagy a mi tárgyukkal rokon. (A mit különben a középiskolai törvény is megenged.)

Fizetésük sok helytt kevesebb, mint a többi rendes tanároké, némely helytt azonban éppen annyi. Jogok és köteleességek dolgában a többiekkel egyenlők. A fizetés-különbözetet is iskoláink ismert szegénysége okozza; azonban, nagyon valószínű, hogy a dolognak ezen ága is rendre-rendre megoldatik.

A hol iskoláink, szükös körülményeik miatt, az állam-segélyt igénybe veszik, ott mindig elsőrendü szükségnek tartanám, a vallás-tanári tanszékek rendszeresítéséről való gondoskodást, hogy felekezetünk nagy fontosságu érdekei megóvassanak.

Ebből látható, hogy a királyhágoántúli négy egyházkerület mit kíván vallás-tanáraitól, és mit ad azoknak.

Nem tartom fölöslegesnek, e dolog tárgyalásánál fölemlíteni, hogy a többi felekezetek milyen kvalifikációt követelnek vallás-tanáraiktól.

1. Római kath. egyház. Itt a felszentelt áldozárok tesznek úgy nevezett «középiskolai hit-tanári vizsgát» saját püspökük elnöklete alatt tartott vizsgáló bizottság előtt. Vizsga tárgyai: a vallás-tanítás módszertana (felsőbb fokon) növelés és filozófiai disciplinák. Az ilyen vizsgát letett egyéneket alkalmazza a felekezet, és a szerzet-rend saját iskoláiban. Ezeket nevezi ki a miniszter az állami, s a királyi katolikus középiskolákhoz rendes hittanároknak. Ők a «hitszónokok», s tartják rendszeresen az iskolai isten-tiszteletet (exhortáció).

A gör. katolikusoknál éppen így van.

2. Ágostai hitv. egyház. Lutheránus testvéreink is szerencsésen megoldották a vallás-tanári kérdést a legközelebb tartott zsinatjukon, Schneller István, pozsonyi theol. akad. igazgató-tanár javaslatát fogadván el. E szerint.

a) Fölszentelt papoktól semmi közelebbi kvalifikáció nem követeltetik.

b) A vallás-tanári vizsga tárgyaiul kijelöltettek: általános vallás-tanítástan, növelés-történet, didaktika, nevezetesen a középiskolák didaktikája, különös tekintettel a vallás-tanításra, filoz. történet.

Ezen vizsgára csak azok bocsáttatnak, kik a theol. szakvizsgát letették.

c) A vallás-tanári állás felekezeti intézeteinknél rendes tanári állásnak tekintetik, s ez minden tekintetben egyenjogosítottatik a többi rendes tanárral. Ezek kvalifikációjára az államnak nincs semmi beleszólása.

Tanítanak vallástant, s vezetik az iskolai isten-tiszteletet.

A gör. keleti és unitárius egyházaknál ez a kérdés, tudomásom szerint, még szőnyegre nem került, s így meg sincs oldva.

(Vége következik.)

Aliquis.

A zsinati törvényekben kifogásolt fejezetek.

(A vallásügyi miniszteriumnak folyó évi 42,820. számú iratában a zsinati elnökséggel közölt észrevételek.)

«Az egyház-alkotmány 5-ik §-a intézkedik az állam-hatalom segédkezésének igénybevételéről. E paragrafusban elősoroltatnak mindazon esetek, a melyeknél az állam segédkezést nyújt; netáni félreértések és tév-magyarázatok kikerülése végett, szükséges ezen paragrafus utolsó bekezdése helyett, mely így hangzik: «az állam és hatóságai a végrehajtásban való segédkezést meg nem tagadhatják, és kötelesek, saját közegeik által azt foganatosítani»; egy új pontozatban határozottan kiemelni, «hogy az államnak és hatóságainak segédkezése, és a végrehajtásnak a hatósági közegek által való foganatosítása csak is az ezen §-ban meghatározott esetekben és terjedelemben biztosítottatik.»

Kiegészítést igényel továbbá a 103-ik paragrafus, a melyben felsoroltatnak az egyházközségek által fentartott kised-óvodák és népiskolák fölött álló hatóságok a nélkül, hogy az 1891. évi XV. t.-cikk 22-ik paragrafusában meghatározott felügyelő bizottság érintetnék. Ez pótlólag szintén felemlítendő, mert ha a községben felekezeti népoktatási tanintézet nem volna, akkor a felekezeti kised-óvoda, vagy menedékház igazgatására meg kell alakítani a törvény értelmében (1891. XV. t.-cikk 25-ik paragrafus) a felügyelő bizottságot.

Módosítandó továbbá a 408. paragrafus, mely az egyesek és társulatok által fölállított evang. református felekezeti jellegű magán, vagy nyilvános nép növelési és oktatási intézetekről szól.

Nem maradhat meg jelen szövegezésével azért, mert az 1868: XXXVIII-ik t.-cikk III. és IV. fejezete határozottan intézkedik a magán-iskolákról, és azokat az állam közvetlen felügyelete alá helyezi; a miből következik, hogy addig, míg az egyesek és társulatok az általuk felállított népnövelési és oktatási magán-intézetet a felekezetnek át nem adják, annak a hivatolt törvény értelmében megállapított szorosabb állami felügyelet alatt kell állania; mert különben, ha az érintett törvényen rés történe az által, hogy egyesek és társulatok is állíthatnak fel és tarthatnak felekezeti jellegű iskolát, a hitfelekezeti iskolai fentartóknak a törvény által biztosított nagyobb önrendelkezési ügykörrel, mint az a 408. paragrafus első bekezdésében kimondatik: akkor a magán és társulati iskolák idővel mind kivonhatnák magukat az államnak a törvényben kontemplált közvetlenebb és szigorubb felügyelete alól. Ezeknél fogva, a kérdésben forgó 408. paragrafus első bekezdése olyképp volna szövegezendő, hogy: «Az egyesek, vagy társulatok által az 1868: XXXVIII. t.-cikk III. és IV. fejezetében foglaltakhoz képest felállított népnövelési és oktatási intézetek az egyház felügyelete alá is helyezhetők ugyan, de a felekezet által gyakorolt felügyelet az államnak a fennálló törvényekben az egyesek, vagy társulatok által fentartott iskolákkal szemben biztosított jogkörét semmiben sem érintheti.

A 424. paragrafus szerint, felsőbb népiskolákban tanításra oly egyének nyerhetnek képesítést, a kik az elemi iskolai képezde tanfolyamának elvégzése után, vagy a felső népiskolai tanításra készítők állami tanfolyamot is elvégezték, vagy pedig valamely felsőbb tanintézetben legalább két évig tanulták azon tárgyakat, melyek tanítására képesítettetni akarnak. Ezek kötelesek, valamely főiskolánál képesítő vizsgálatot tenni.

E paragrafus jelen szövegezésében el nem fogadható, mert az 1868 XXXVIII. t.-cikk 13. paragrafusa értelmében, a felső nép- és polgári iskolai tanításra képesítő vizsgálatok csak is tanítóképezdekben tarthatók, nem pedig, mint e paragrafusban céloztatik, valamelyik főiskolában; a főiskola lehet főgimnázium, jogakadémia, theologiai intézet, stb.

Ennélfogva, e paragrafus olyképpen volna módosítandó és szövegezendő, hogy: «felsőbb nép- és polgári iskolákban tanításra oly egyének nyerhetnek képesítést, a kik az elemi iskolai képezde tanfolyamának elvégzése után, vagy a felsőbb nép- és polgári iskolai tanításra készítők állami tanfolyamot is elvégezték, vagy pedig valamely felsőbb tanintézetben legalább két évig tanulták azon tárgyakat, melyek tanítására képesítettetni akarnak. Ezek azonban, kötelezvék az e célra szervezett bizottság előtt valamely felső nép- és polgári iskolai tanítóképezdeben az 1868: XXXVIII. t.-cikk 13-ik paragrafusának megfelelőleg, képesítő vizsgát tenni.»

A 466. paragrafus második bekezdése, mely így hangzik: «kivételesen alkalmazhatók rendes tanárokul oly egyének is, kik a tudományos irodalom terén, vagy a tudomány gyakorlati művelésében kiváló bizonyosságát szolgáltatották az illető szakban való képzettségüknek. Ily egyének, azonban, alkalmazásuk esetén, tartoznak három év alatt a tanképesítő vizsgálatot letenni», ellentétben áll a középiskolai törvény 29. paragrafusának határozmányával.

Az 1883. XXX. t.-cikk 29. paragrafusa értelmében ugyanis rendes tanáru csak tanárképesítő vizsgálatot tett egyén alkalmazható; a 30. paragrafus szerint pedig, míg valakinek tanári oklevele nincs, csak helyettes-tanár lehet.

Ennélfogva, a 466. paragrafus második bekezdése, mint egy érvényben álló törvényes határozmányval ellenkező intézkedés, törlendő volna.

A 495. paragrafusra, mely azt rendeli, hogy a tanítás rendjét, rendtartását az egyházközség szabályrendelettel állapítja meg, és e szabályrendelet a konventnek bemutatandó, meg kell jegyezni, hogy a jogakadémiák tanrendje, jóváhagyás végett, a közoktatási kormányhoz fölterjesztendő. Ez úgy volt eddig is, és ezt az 1890—91. XXVI. t.-cikk alapján is követelni lehet. Ennélfogva, a szóban levő 495. paragrafus végpontja azzal lenne megtoldandó, hogy: «azon tényleges gyakorlat azonban, hogy a jogakadémiák tanrendjei a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatandók, a fentebbiek által érintetlenül hagyaték, és fenntartatik.

Iskolai évzáró beszéd.

(Elmondott a bükösi állami elemi nép-iskola záróvizsgáján.)

Vége.)

Az idő rövidsége nem engedi, hogy a világnézet és korszellem közötti viszonytál bővebben foglalkozzam,

de annyit szükségesnek láttam megemlíteni azon álláspont megjelölésére, melyet az oktatás- és nevelés-ügy érdekében elfoglaltam, melyről tekintem az egész tanrendszert, az iskolát és végeredményt, mely az iskola falain túl az egész életben irányadó. Most már megíthatom, hogy hivataloskodásom ideje alatt miért állottam oly sokszor ellentétben a korszellemmel és közvéleménnyel, mint szememre vetették. Azért, mert az a korszellem soha sem mondta meg, hogy a napszámos, földműves, kovács, asztalos, kereskedő, börszóna, hivatalnok, mint ember, milyen legyen. Mik azon tulajdonok, melyek őt emberré teszik; megelégedett azzal, hogy legyen értelmes, egészséges, vagyonos. Őszintén megvallom, hogy engem e kívánalom ki nem elégít; nem, egyfelől azért, mert bár azok is az emberhez tartoznak, annak egy részét teszik, de a rész soha sem az egész, ennek tartalmát, lényegét ki nem fejezik; nem, másfelől azért, mert az ember lényegéhez oly tulajdonságot sorol, a vagyont, mi nem tartozik oda; nem, legfőbbképpen azért, mert az a kívánalom a tudományos világnézet eredményeire támaszkodva, téves irányzatoknak egyengetheti az útját.

Föltevéseimet, aggodalmaimat igazolta a tapasztalat. Ma már átlátják, hogy nem elég az embernek csak értelmesnek, vagyonosnak és egészségesnek lenni, hanem az ő lényegéhez tartozik az erkölcs, erény, becsületesség, jellem; azt meg a tapasztalat igazolta, hogy az iskolában elsajátított ismeret-halmaz, a tudásnak a nagy társadalomban elérhető legmagosabb foka sem biztos alapja az erkölcsnek, mert a tudásnak, ismeretnek határa végződik ott a hol a tiszta erkölcs, felmagasztosult jellem fundamentoma kezdődik.

A mi tanrendszerünk az ismeret-szerzésre és tudásra fektette a fősúlyt; vagy, a mint tudományos nyelven mondják, a didaktikára, tanításra, pedagogia, nevelés nélkül, úgy vélekedvén, hogy az elsőnek szükségképpeni következménye a második; az iskolás gyermeket a tudományos természet-tudós, fizikus, kémikus, filozófus szemüvegén át nézték s azt gondolták, hogy ha a gyermek tudja, miféle alkatrészekből áll a buza, miből az eső, mikint nyomul fel a lopóba a víz, szóval, ha a jelenségek, tünemények törvényeit meg tudja magyarázni, már ez által erkölcsös, jellemes lesz; helyesen tudja értelmezni a tudós azon állítását, hogy nincs életerő, nincs vonzó erő, nincs lélek, nincs isten, nincsen semmi azon kívül, mit őt érkeikkel felfoghatok; maga az erény, erkölcs, igazság, becsület, szeretet csak abstrakciók, önmagukban, mint objektumok nem léteznek. A tudós tudja, miért állítja azokat az, a ki ez állítások mélységét és jelentőségét helyesen megérti, tudja miért követi a tudóst; a tudásnak e határán mindkettő fel tudja emelni a legmegnyugtatóbb vallás oltárát, a legtisztább erkölcsöt, erényt és a jellem tökéletes példányképét; de nem az iskolás gyermek és a társadalmi ember roppant nagy tömege.

Itt egészen más erkölcsi és jellem-fejlesztési processus áll elő. Készséggel fogadja ugyanis a tudományos tekintély állításait és tagadásait, köröm-szakadtáig vitatja, hogy csak arról van tudomása, mit az őt érzék nyújt de itt megáll tudománya; az érzékletet öntudatlanul is, metafizikai objektummá teszi s a szerint, a mint az kedves, vagy fájdalmas, deduktív úton összeállítja vallását,

erkölcsstanát oly formán, hogy a mi az érzékeknek kedves, az erkölcsös, tehát, tenni kell, az ellenkező erkölcs-telen, tehát kerülendő. Ez a mai korszellem erkölcsstana, alapja positiv ismeret; módszere: az érzéklet hatásából önkényüleg abstrahált s metafizikai értelemben vett igazságokból levezetett tudomány. Ezek az igazságok foglalták el az exakt tudományok által kétségbe vont élet-erő, lélek, isten s más metafizikai fogalmak helyét. Hogy mennyiben van igazam, bizonyítják a törvényszéki bűnkrónikák; bizonyítja, hogy más példát ne hozzak fel, a becsülettel, jellemmel, derékséggel összekötött fogalmak, nézetek, melyek szerint lophatok, csalhatok, fajtalanok, de ha mindezeket tanukkal reám nem bizonyíthatják s a paragrafust reám nem alkalmazhatják, hogy én azokat valósággal elkövettem, mindig becsületes, tisztelt ember maradok.

Ide vezetett az a rendszer, mely az ismeretszerzésre fektette a fősúlyt s a tudásnak kapuit feltárta ugyan, de szabadjára bocsátotta a növendéket, hogy maga válasszon irányt és utat, melyen az életben haladhasson. Ennek szomorú jelei, és ezt szomorúsággal mondom ki, a mi községi, társadalmi életviszonyainkban is észlelhetők. Itt több nemzetiségű, nyelvű és vallású honpolgár lakik együtt, látszólag békességben, törvényszerűen élnek: de mindnyájan egyforma meggyőződéssel vallják-e magukat magyar honpolgároknak? Tudnak, vagy akarnak-e egy magasztos cél felé egyesült erővel, öntudatosan haladni? Szeretik-e, biznak-e egymásban feltétlenül? Nem látnak-e minden polgártársukban egy ellenfelet, vetély-társat? A Darwin féle faj és létfentartási elméletet nem alakítanák-e egy torzképpé? Az iskolához, melyben ismereteiket szerezték, csatolja-e szeretet, ragaszkodás? A kétszer kettőn, néhány természeti tünemény, fizikai jelenség, khemiai összetétel tudákos fitogatásán kívül, vittek-e az életbe egy biztos útmutatót, vezért, tanácsadót, melynek kalauzolása mellett, annak szövevényes útjain el ne tévedjenek? Nem folytatom a kérdések föltevését, talán a jövőben másképpen lesz. Már is mutatkoznak a biztos jelek, melyek más ösvényt jelölnek a tanügy terén, kedvezőbb kilátásra nyujtanak reményt. E jelek a 80-as évek legutoljáján kezdettek feltűnedezni s arra engednek következtetni, hogy míg eddig a tudás és ismeret-szerzést tartották az iskola egyedül kimagasló feladatának, a jövőben a tudás és ismeret, mint nevelési eszközök fognak szerepelni, azaz, tanítanak, hogy ez által neveljenek és nevelnek, hogy ez által tanítsanak.

Jelezni kívántam ezt a fordulatot, hogy azok, a kik utánam jönnek, gondolkozzanak felette s ne jussanak oly szomorú helyzetbe, mint én, ki huszanhat évi, illetőleg, tizenhét évi küzdelem-teljes működés után, ily sötét képet tudtam felmutatni. Én a küzdelemben kifáradtam, de nyugodt lelkiismerettel térek pihenésre, nem érzem magam elég erősnek, hogy a korszellem befolyása alatt felnőtt új nemzedék irányzatát biztosan vezethessem. Tapasztalataim után, általánosságban kritizáltam a multat, és jelent s vontam le következtetéseimet s utaltam a jövőre. Részletes beszámolóval, az iskola ez évi bel- és kül-életével, statisztikával, a tanulók szorgalmával, előmenetelével, stb. a vezértanító ur fogja megtenni zárójelentését. Évzáró, valószínűleg, bucsú-beszédemet a köszönet

és hála kifejezésével zárom be. Fogadják forró hálámat és köszönetemet a gondnoki kar tagjai, hogy a nehéz és nagy felelősséggel járó munkában gyöngé erőmet támogatták, bölcsességükkel, belátásukkal készségesen jöttek segítségemre; fogadják hálámat és köszönetemet a tanító urak, hogy kötelességük pontos és lelkiismeretes teljesítése által, sokszor borongó és aggodó lelkemet felvidították, csüggedéseimben felgyújtották a remény szikráját; fogadják hálámat és köszönetemet a szülők és e község minden rendű és rangu lakói, hogy teljesíthetetlen követelésekkel nem szomorítottak és bánatot nem okoztak. Nektek pedig gyermekek most is azt mondom, mint eddig is mondtam, hogy legyetek jók, szeressétek azt istent, mert csak így áld meg benneteket; szeressétek szülőiteket, engedelmesek legyetek és meg ne szomorítsátok őket, hogy sokáig éljetez és jó dolgotok legyen; tiszteljétek az öregeket és az ők orcájukat megbecsüljétek, hogy ti is érdemesek legyetek a tiszteletre; keressétek a békességet, hogy nyugalma legyen a ti lelkeiteknek; egy szóval, legyetek vallásosak, hogy megtaláljátok a bölcsességet és éljetez; az isten titeket áldjon meg.

Horváth István,
ev. ref. pap.

Az iskolai kirándulásokról.

A legújabb időben valamint Európaszerte, ugy hazánkban is örvendetes áramlat indult meg az ifjuság nevelésében oly fontos és mellőzhetetlen, mégis a legutóbbi évekig kellelőleg nem is méltatott iskolai kirándulások érdekében. Ezek szükségessége s kezelése nálunk is már határozottabb irányban tör a megvalósulás felé s ugy egyes miniszteri rendeletek, mint tekintélyesebb pedagogusaink tanácskozásai s idevágó dolgozatai méltán üdvözölhetők egy hovatovább közeledő szebb tavasz előhírnökei gyanánt.

Erdélyrészi egyházkerületünk tanárkarai is, belátván a kirándulások nagy hatását az ifjuság jövőbeli boldogulására, tudományos kiképzésére s a mi a legfőbb, egészséges világnézetük megalkotására, nem csak több rendbeli tanácskozásai, de intézkedéseik által is odahatni igyekeztek, hogy intézeteink a kirándulásokat öntudatos kedvvel, becsüléssel és lelkesedéssel üzzék; igyekeztek felrázni a szülőket elfogultságukból, mely a nemismerés kifolyása, fel az egész társadalmat közönyéből s rámutattak a tátongó hiányra, melyben kollegiumi nevelésünk csupán az iskolai padokra zárkozottsága miatt szenved. Szavuk nem hangzott el eredménytelenül; a tanulmányi kirándulások felvétettek a tanulmányi időbeosztás keretébe s gyakorolja is mindenik tanintézetünk tehetségéhez képest a testi és szellemi üdülések e hasznos módját. S ha van akadály, mely e természetes törekvéseknek s fellendült buzgalomnak határt vet, az nem egyéb, mint a nagyobb szabású kirándulások költséges volta. Ezen akadályon kíván segíteni Csáky Albin gr. közoktatási miniszter ur f. é. okt. 13-án, 46,463. sz. a. kelt rendelete által, hogy az ország valamennyi nyilvános tanintézetének tanárai és tanulói a tanulmányi utazások alkalmával a m. kir. államvasútak vonalain személy- és egyes-vonatokon a II. kocsis osztályban III. osztályu egész, illetőleg, a III. kocsis osztályban III. osztályu féljegy vál-

tása mellett utazhassanak. Hogy pedig a tanulmányi utak alkalmával engedélyezett menetdíj-kedvezmény igénybevétele egyszerűsítették. a miniszter úr akkint intézkedett, hogy a fent említett menetdíj-kedvezményt a m. kir. államvasutak összes vonalán, az illető állomási pénztárak bocsássák rendelkezésre személy- és vegyes-vonatknál (gyorsvonatok használata ki levén zárva) még pedig oly föltétel alatt, hogy egy-egy ily kirándulási csoportban a vezető tanáron, vagy tanárokon kívül legalább tíz tanulónak kell résztvennie.

Ebben a kedvezményben minden rendes, nyilvános jelleggel felruházott tanintézet tanárai és tanulói részesítenek, még pedig az illető intézet igazgatóságának hivatalos pecséttel ellátott igazolványai alapján, melyekben az utazás célja, a beútzandó vasúti vonal és az utazó tanulók, valamint tanárok nevei benfoglaltatnak. Ily értelemben utasított a m. kir. államvasutak igazgatósága is.

A tanintézeteknek nem csak joguk van, minden tíz tanulóval egy kísérő tanárt küldeni, s számára a vasúti kedvezményt igénybe venni, hanem a kellő felügyelet teljesítése végett, szükséges is, hogy minden kirándulással okvetetlenül menjen kísérő tanár, sőt nagyobb csoportknál minden tíz-tíz tanulóval egy-egy tanár, tehát, húsz tanulóval legalább két tanár menjen.

Ezzel teljesedésbe ment az, mire tanáraink már régóta vágytak, a miért egyházi főhatóságunk is már több ízben kérelmezett volt. Reméljük és hisszük, hogy kollegiumaink a nyújtott kedvezménynyel bölcsen fognak élni, s teendő kirándulásaik valóban ki fogják egészíteni és tökéletesíteni elméleti hatásukat úgy az elme, mint a kedély- és jellemképzés dolgában.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. október 22.

Elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Dr. Kovács Ödön, dr. Szász Béla, dr. Vályi Gábor, dr. Kolosvári Sándor, Gyarmathy Miklós, Domokos Antal, dr. Sárkány Lajos, dr. Deák Albert, Márkus János, Deák József, Bodor Antal, és Kádár János, segéd-titkár.

Az ülés megnyitása után, elnök aa. fölszólítására, tárgyalás alá bocsáttattak a következő ügydarabok:

Kelecsényi Károly, szebeni egyházm. esperes aa. öngazoló jelentése, melyet a türi lelkész Varga Lajos aa. által ellene beadott panaszra vonatkozólag tett. Igazg.-Tanácsunk a több pontba foglalt panaszra kellő részletességgel megadott, s hiteles okmányokkal igazolt jelentésből meggyőződve arról, hogy nevezett esperes aát. mulasztás, vagy törvény-szegés nem terheli, s mert panaszos aának. időközben, saját kérelmére elrendelt nyugdíjazása folytán, személyes jellegű sérelmei is elenyésztek: a panaszt visszaadati határozta, nem látván okot további eljárás elrendelésére.

A görgényi egyházmegye tanácsa fölterjesztést tén a m.-péterfalvi egyházközség vagyoni ügyeinek megvizsgálásáról, annak rendjén kérte Igazg.-Tanácsunk utasítását arra nézve, hogy a kellő biztosíték nélkül elhelyezett tőkék fölthajtása körül minő eljárást kövessen? Sajnálattal látta Igazg.-Tanácsunk a fölterjesztett kimutatásból, hogy a megelőző időkből eredő rendetlen vagyon-kezelés miatt

az egyházközség tekintélyes összegű tőkéje veszélyben forog, s ezért az azon időben hivatalban volt gondnok és presbiterium vagyoni felelősségét kimondotta, s a jelenlegi előjáróságot utasította a követelések lehető biztosítására, vagy gyors felthajtására.

Csókfalvi egyházközségünk, szabályszerű úton jelentvén, hogy az 1890. évben kért és engedélyezett zab-kepeváltást az időközben fölmerült nehézségek miatt, végrehajtani, nem képes: kéri annak tíz évre leendő elthasztását. Igazg.-Tanácsunk a kérést indokoltnak találván, a kepeváltást engedélyező határozatát, a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, feloldotta, s az egyházközséget a további kepefizetésre utasította.

Feltorja-Karatnai egyházközségünk határozata, mely szerint volt papja, t. Kiss Albert aának. a nagy-enyedi theol. akadémiához helyettes-tanárként való meghívása folytán, a papi állás helyettesítés útján való betöltését célszerűnek nem tartja, hanem nevezett aának lemondását és így a papi állás végleges betöltését kéri: a fölhozott indokok alapján s mert abba t. Kis Albert aa. is beleegyezett, megerősített, s kézdi esperes aa. az állomás körözése iránti intézkedések megtételére utasított.

Görgényi egyházmegyénk tanácsa kérdést intézvé a törvény 17. §-nak egy konkrét esetre való alkalmazhatása iránt, a fölmerült eset megvizsgálása után, értesített határozatott, hogy arra csakis a törvény 15. § a nyerhet alkalmazást, mert a 17. §. az állandó és a politikai községi illetőséget is megváltoztató településről, nem pedig a cseléd-minőségben való ideiglenes tartózkodásról intézkedik.

A házassági válóperek tárgyában az Ig.-Tanács által kiállított és fölterjesztett statisztikai kimutatást az igazságügyi miniszter ur kiegészíteni kérvén: a szükséges adatok betérjesztésére a házassági főtörvényszék jegyzője fölhivatni határozatott.

Bemutattatnak a vidéki takarékpénztárak ajánlatai, melyeket ama kérdésre tettek, hogy minő föltételek alatt volnának hajlandók, az egyházkerület kezelése alatt álló pénzekből betéteket elfogadni? Minthogy azonban az egyházkerület kezelése alatt álló értékek kezelésére nézve időközben más intézkedések tétettek: a kérdés napirendről levétetni határozatott.

Gyarmathy Miklós, ig.-tanácsos aa. mint a Groisz-féle ház gondnoka, bejelentvén, hogy az ig.-tanácsai engedély folytán végrehajtott renoválási munkálatok befejeztettek, kéri vizsgáló bizottság kiküldését azok számbavétele végett, mire Ig.Tanácsunk a helyszini szemle megejtésére Domokos Antal, ig.-tanácsos és Márkus János, titkár aait. kérte föl.

Végül, az igazgató-tanácsi tisztviselők és az egyházkerület egyeteme által föntartandó más intézetek tisztviselőinek nyugdíj-szabályzata tüzetett napirendre, mely azonban, az idő előhaladottsága okán, ez alkalommal tárgyalás alá nem vétetett, hanem az ügy előadója utasított, hogy a következő ülések egyikére terjessze elő, addig pedig a szabályzatot, bővebb megismerhetés végett, az Ig.-Tanács tagjaihoz rendre küldje el.

Rég óhajtott intézmény, sőt az utóbbi időben éppen égetővé vált szükséglet fog a jelzett nyugdíjintézet létesítése által kielégítést nyerni, melyben arról van szó, hogy életüket és munkásságukat az egyházkerület köz-

ügyeinek szentelt hivatalnokaink családjai, a bekövetkező eshetőségek ellen, bár némileg biztosittassanak. Korlátolt ugyan a segélyezés, melynek nyújtása kilátásba helyezhető, de az egyházkerület kormánya bizonyára módot fog találni arra, hogy a nyugdíjintézet alapja céljának elérhetése végett, a tagsági díjakon felül, más forrásokból is gyarapíttassék. A munka és haladás jelen korában minden pályán egész emberekre van szükség;

ilyeneket pedig csak úgy nyerhetünk, ha megélhetésük-ről kellőleg gondoskodunk, sőt őket a jövő biztosításának terhes gondjai alúl is, legalább részben, fölmentjük a nyugdíjintézet megalapítása által. Manapság már még az állandó jelleggel éppen nem bíró pénzintézetek is gazdag nyugdíjintézetekkel bírnak; tehát az országos jellegű és nagytekintélyű egyházi közigazgatási főhatóság e tekintetben éppen nem maradhat hátra.

r. s.

TÁRCA.

Pap László, gör. kath. lelkész Emlékezete.

Lapunkban helyet kérek már néhai Pap László, gör. kath. lelkész Emlékének.

Istennek nagy buzgóságu szolgája, a felekezeti türelmes-ségnek egy bölcs férfia, a testvéri jó viszonynak egy fáradhatatlan ápolója hunyt el benne.

Dicső szabadság-harcunk leveretése után, az 1850-ik évben jött Mező-Bodonba papnak. A kedélyek fel voltak dűlva, a máskülönbben csöndes természetű oláh köznépnak érzülete meg volt mérgezve. Hivatalos előde, mint híres tribun működött itt 1848-ban, melyért különben el is vette méltó büntetését, s úgy szólván, bele oltotta híveibe a magyarok iránti gyűlöletet. Hallgatóimtól tudom, hogy a szabadság-harc leveretése után is, még évekig csaknem minden vasárnapon egész kisebb szerű hadakozás volt itt magyarok és oláhok között, mely ritkán végződött emberhalál nélkül. Ez ellen a mélyen elszomorító fajgyűlölet ellen emelte fel szavát Pap László, gör. kath. pap, a szószéken, künn az életben, és a társadalmi élet minden nyilvánulásaiban. Maga ment elől jó példával, szíves barátságot kötvén a helybeli magyar birtokosság minden tagjával; osztozott ezeknek örömeiben, bánatában egyiránt. A hol segedelemre volt szükség, mint jó kedvű adakozó karolta fel ügyét minden sors-üldözött szerencsétlen embernek rend, rang, faj és felekezet különbség nélkül.

Ugy tekintette a község összes lakóit, mint egy nagy népes család tagjait, kik között a jó egyetértés, barátságos tiszta indulat s a valódi krisztusi szeretet melege kell, hogy az összekötő kapocs legyen. Isten, mint mondá, nem teremtett sem oláhot, sem magyart, csak embert. Minden teremtett lényt egyformán szeret, s boldogít a mennyei atya, nekünk is szeretnünk kell egymást, ha méltók akarunk lenni áldásaira.

Valódi apostoli szellemben élt, munkált és cselekedett. Büszkén vallotta magát magyar állam-polgárnak, s mint tanult, olvasott ember tisztelettel hajolt meg a magyar nemzet ezred éves multja előtt s meg tudta becsülni azokat az előnyöket, melyeket, kifejezése szerint, a humánusan érző, s gondolkozó magyar nemzet a különböző nemzetiségek számára biztosított.

Nemes, érző szívének melegét nem egyszer érezte mező-bodoni ref. egyházunk is. Midőn 1886, 1887 és 1888-ban több rendbeli terhes építkezést vett célba egyházam, Pap László ment elől jó példával: anyagilag segélyezett és ígás, és tenyeres munkaerővel mindig készen állott segítségünkre, mely példán hivi felbuzdulva, nem kis mértékben valának támogatásunkra. Jelentékeny része van abban is, hogy egyházam 618 frtot kapott a községi regale-vagyonból papilak építésre.

Íme, egy fenkölt gondolkozásu embernek nemes munkálkodásban eltöltött élete mennyi tiszteletre és becsülésre

méltó vonást tüntet föl. És valóban, tisztelte és becsülte őt itt ezen a vidéken faj és felekezet különbség nélkül minden ember. Érdemeit elismerte minden elfogulatlanul gondolkozó, őt ismerő egyén. Ehhez az elismeréshez járult egyházkerületünk nagy érdemű püspöke is, midőn építkező egyházamat 1887-ben meglátogatta, értesülvén Pap László gör. kath. lelkész, humánus gondolkozásáról, felkereste a gyöngéledő papot lakásán s a testvéri szeretet ápolásáért elismerő köszönetét fejezte ki előtte.

Végül, nem hallgathatom el, hogy mint nevezettel egy községben élő hivataltársa részéről előzékenységgel, hivatalos ügyekben a lekiismeretességig menő pontossággal, állásomnak megfelelő tisztességgel és becsüléssel találkoztam mindig, sőt bölcs mérsékletet, körültekintő tappintatot, igen sok kérdés megoldásánál, nevezettől lestem el. A kor-különbség nagy volt közöttünk, csak nem negyven évet tett ki, mindazonáltal oly szívélyes viszony fejlődött ki, hogy hivatalos, vagy más nemű elfoglaltatásunk esetén, egymást biztuk meg a szülőttek megkeresztelésével, és soha arra példa nem volt 11 év alatt, hogy bármelyik is ne tette volna át a másiknak a keresztelési tény, anyakönyvezés végett, hivatalból azonnal.

Hű és gondot viselő pásztor volt a rábizott hívek seregének, a nélkül, hogy más felekezetek jogainak kijátszásával, vagy megcsorbitásával igyekezett volna, számát szaporítani.

Az urnak ez a kedves szolgája nincs többé. Hetvenhárom éves korában letette a pásztor-botot. Negyvenhárom évi hűséges szolgálat után pihenésre tért és néhány hónap óta aluszszá már az igazak álmát.

Sirja felett a köztisztesség és becsülés, a felebaráti és krisztusi szeretet nemes erényei virasztanak, körülé leng a béke olajága. A gyászoló család virágokat ültet rája s hivi- nek őszinte igaz bánata örzi emlékét.

Valódi apostol, egy igazi ember-barát, széles látkörű, nemesen érző és gondolkozó ember veszett el benne.

Nyugodjék csendesen.

Nemes Árpád,
ev. ref. pap.

Előfizetési felhívás

«*Órálló*»

cimű. hetenkint kétszer megjelenő, szabadelvű, demokratikus politikai lapra.

Az a roppant nemzetközi hatalom, melyet ultramontanizmusnak nevezünk s mely minden modern szabadságnak és haladásnak ellensége s ellensége a szabadon fejlődő nemzeti államoknak is, hazánkban is mind erősebb harcot kezd a lelkiismereti szabadság, a politikai egyenlőség, fölvilágosult közoktatás, állami önállóság s függetlenség, a nemzeti erősödés ellen épügy, mint a több vallásfelekezetek, különösen a protestántizmus ellen, mely szülte s nagyra nevelte a demokratikus szabadságot.

E nagy hatalmu, roppant vagyonu ellenséggel szem-

ben. mely az emberi lélek legerősebb szenvedélyére, a valási fanatizmusra s hazánkban még a jelen alkotmányos viszonyokkal elégedetlen politikai reakcióra, sőt mint a legújabb események mutatják, a nemzetiségi széthúzásra is támaszkodik, a megtámadottaknak: a szabadelvű demokratizmusnak s a protestantizmusnak szövethetnie kell, mert diadalt csakis egyesített erővel arathatnak az egyesült ellenségek ellen.

Az «ÓRÁLLÓ,» minden vallási elfogultságtól, vagy szűkkeblű felekezetieskedéstől menten, éppen e kettő testvéri szövetségét, nyílt, őszinte, becsületes, minden önző érdektől ment védelmezését tűzte ki feladatául.

Meg akarjuk oltalmazni a protestantizmust a klérkáli hatalomvágy túlkapásai ellen, mert a protestáns szellem szülte a modern felvilágosultságot és demokratikus, szabadelvű társadalmat s annak ma is egyik leghatalmasabb támaszát képezi. De éppen ezért, küzdelmeinkben számítunk minden, hazáját a szabadságot őszintén szerető ember közvetlen, vagy közvetett támogatására, odaértve a felvilágosodott katolikusokat, a zsidó polgártársakat, kiknek a protestánsok, a haza és nemzet szeretetét remélve tőlük, kész örömmel nyujtnak testvéri jobbot s más honát és a modern civilizációt szerető felekezetiüket; odaértve a politikai s társadalmi szabadelvűség minden barátját, minden szövethetnie, óhajtjuk különösen azok támogatását, kik a Világegyetem nagy Építőmestere nevében építik az emberszeretetet, a türelem és felvilágosultság, szóval, a valódi humanizmus szent épületét.

A pápa maga mondja, hogy a betű ellen betűt kell állítani. Tanuljunk tőle. Az elhatalmasodott ultramontan-sajtó ellen hatalmas szabadelvű sajtót kell állítanunk. E sajtó szerény, de lelkes munkása akar lenni lapunk, hiven teljesítve az «Óralló» kötelességét. A magyar hírlapirodalom roppant fejlődést mutat s nagy érdemeket szerzett, a szabadelvűség védelmében nem egy közlönye végez kitünő szolgálatot, de valljuk meg, hogy még ez a rész is messze megy a nagy befolyású klérus tömjénezésében, a protestáns egyház s más felekezetek jogos érdekeit s nyilatkozatait pedig vagy nagyon lanyhán s hézagosan, vagy éppen nem képviseli. E hiányt akarja pótolni az «Óralló,» mint mondók, nem elfogult felekezetiésből, hanem mert a szabadelvű magyar állam, a demokratikus haladás egyik legerősebb támaszát, mely e téren a múltban is annyi hervadhatlan érdemet szerzett, a magyar protestantizmusban látjuk.

Igyekezni fogunk tehát a két érdeket, melyek egymással oly szorosán össze vannak forrva, függetlenül, minden pártérdektől menten szolgálni.

Igyekszünk a szabadelvűség, a protestantizmus s a többi felekezetek közötti szövetséget s testvériséget erősíteni, munkálni.

Igyekszünk közrehatni arra, hogy vagy az ó-katholicizmus tanai honosodjanak meg nálunk, vagy, a 40-es évek mozgalmainak példájára, nemzeti katolikus egyházunk szervezkedjék, a mi az ultramontanizmus ellen a leghatalmasabb védbástyát képezne.

Hiven a magyar szabadelvűség s a magyar protestáns egyház hagyományaihoz, mely nem világ-, hanem nemzeti egyház, nyelv- és honszeretetünk egész melegével, a magyar állam-eszmébe vetett rendithetetlen hit és meggyőződés fegyverével fogunk a magyar nemzeti eszmékért s érdekekért küzdeni.

«Óralló» nevünknek megfelelőleg, a társadalmi bajok s visszaélések gyógyítása s irtása egyik legnemesebb feladatunkat fogja képezni; épp ezért, teljes odaadással csatlakozunk a most folyó párbaj-ellenes mozgalomhoz s igyekszünk a középkor e kegyetlen maradványának kiirtására pozitív eszközöket ajánlani.

A gazdasági boldogulás a művelődési feladatok megvalósításának záloga s nem ismeri az állam s társadalom virágzásának föltételeit az, ki a gazdasági kérdésekre és törekvésekre nagy figyelemmel nincs. Alig kell említenünk, hogy a nagy társadalmi átalakulások, a szociális törekvések mozgató rugóját a gazdasági, valódi, vagy képzelt visszasságok képezik. Éppen azért, ugy a szociális kérdések alapos, a tudomány magaslatán álló figyelemmel kísérését, mint a praktikus gazdasági érdekek s követelmények ápolását ígérjük.

Különös gondoskodásunk tárgya leend a tanügy és népnevelés is, mert ezeken nyugszik legbiztosabban a felvilágosultság és szabad haladás s az iskolák államosításának kezdetén e kérdés fokozott jelentőséggel bír.

Válogatott, eredeti s fordított szépirodalmi közleményeket, érdekes tárcákat nem csak azért közlünk, mert más lapok is így szokták, hanem abból a belső meggyőződésből, hogy az emberi művelődés összhangjához a szépirodalom nélkülözhetlenül odatartozik. Nagyobb regényeinkből lassankint egy kis válogatott könyvtárt óhajtunk olvasóink rendelkezésére bocsátani, azért kivághatók s külön bekérhetőek lesznek.

A szépirodalommal kapcsolatban az igazságos, elfogulatlan műkritikába egyik büszkeségünket helyezzük s ha tán e téren, lapunk korlátolt terjedelménél fogva, kevesebbet adhatunk is, de az a legőszintébb, leglelküimeretesebb kritikai törekvés gyümölcse leend.

Élvezhető modorban irt tudományos közlemények, újdonságok, levelezés, szerkesztői mondanivalók és felvilágosítások, az erkölcsi érzéket nem botránkoztató hirdetések fogják kiegészíteni a gazdag, változatos tartalmat. Gondoskodni fogunk róla, hogy közleményeink e változatosság mellett is előkelő színvonalon álljanak s erről a munkatársak kitünő gárdája biztosít s a nyelvezet könnyűségénél fogva szalonokban épp ugy, mint a földmives szerény házában szívesen látott vendég lesz lapunk.

Az «Óralló» 1894. január 1-től hetenkint kétszer, legalább egy-egy ivnyi terjedelemben fog megjelenni, de ha a közönség szükségesnek tart egy ily független, szabadelvű demokratikus irányú közlönyt, mely az ultramontanizmus által támadott felekezetek, különösen a protestantizmus nyílt és habozás nélküli védelme folytán egyedül áll a hazai hírlapirodalomban, s pártfogása ezt lehetővé teszi, akkor e terjedelmet emeljük, mivel különben is törekvésünk, hogy az «Óralló»-t folytonosan fejlesszük s isten segélyével és a közönség pártfogásával napilappá tegyük.

Előfizetési ára egész évre 6 frt. félévre 3 frt. negyedévre 1 frt. 50 kr. két óra 1 frt. egy óra 50 kr.

Az «Óralló»-ra szóló előfizetési pénzek 1893. december hó 1-ig a szerkesztő s laptulajdonos, dr. Bartha Béla nevére Sárospatakra küldendő, legcélszerűbben postai utalvánnyal. E határidőig okvetlenül kérjük az előfizetések eszközését, mert az «Óralló» csak az esetben fog megjelenni, ha kellő pártfogásra talál, ellenkező esetben a beküldött pénzeket január 1-ével hiánytalanul visszaküldjük.

Hirdetéseket igen jutányos áron közlünk.

Az «Óralló» nyomdai kiállításának csinjáról, a szétküldés pontosságáról a főiskolai nyomda s a kiadó Steinfeld Jenő cég eddigi jó hírneve kezkesedik.

Sárospatak, 1893.

Csengey Gusztáv,
az Óralló fűmunkatársa.

Dr. Bartha Béla,
jogtanár, az Óralló tulajdonosa,
és felelős szerkesztője.

Különfélék.

— Októberben megjelent pálya-cikkeink a következők:

1. A párbér jogi természete, és a párbér-viták illetékességi kérdése.
2. Fiat justitia, aut pereat mundus.
3. Képek a parokhiáról. I. A parokhia. II. A papleányok.
4. Az erkölcsi növelés érdekében falun.

Szívesen felkérjük olvasóinkat, hogy ezek közül valamelyikre szavazatukat novbr. 10-ig beküldeni sziveskedjenek. Azt szeretnők, ha sokan, ha többen érdeklődnének e pályázatok iránt, mert ez bizonyítékul szolgálna, hogy olvasóink helyeslik a nemes versenyre irányzott e törekvésünket.

— Eléggé nem dicsérhető és követendő példa gyanánt emlíjük meg, hogy az udvarhelyi kollégium oktbr. 31-én ez esztendőben is Emlékünnepélyt rendez a reformá-

ció kezdetének napján. Imát mond Bod Károly, tanár; alkalmi beszédet tart Zayzon János, vallás-tanár, és az ifjúsági ének- és zenekar előadja a Hymnuszt, és játszik a «Kunok» és a «Troubadour» című operából. Hát hiszen, kérjük alássan, ezek az operák igen szépek; méltók, hogy az ifjúság általuk gyakorolja magát a szép szeretetében: de mi úgy képzeljük, hogy a reformáció innepe egészen vallásos innepély; mit gondolnak az illetők: vajjon, ilyen alkalmakkor nem volna-e sokkal alkalmasabb ez a zsoltár: «Te benned bízunk eleitől fogva»; vagy éppen a Luther éneke: «Erős várunk nekünk az isten!» Nem ítélünk, még nem is bírálunk, csak éppen kérjük.

== **Közeledünk a meghíváshoz.** Ezt mutatja a kislomosi egyházközségnek közelebbiről hozott ama határozata, hogy eddigi segéd-lelkészét, tisztt Hajdó Jánost, egyhangulag meghívta rendes lelkészének. Az egyházi főhatóság, természetesen, örömmel vette tudomásul az egyházközség ezen eljárását, mivel pályázat útján a betöltés meghiúsult. Ifju lelkészársunknak zavartalan boldogságot, erőt, és kegyelmet kérünk istentől, hogy eredménynyel működhessék az ur szőlőjében!

== **Felhívás folyamodásra.** Néhai b. e. magyar-gyerő-monostori br. Kemény György, lándori nagybirtokos, végrendeletében 20,000 frtos alapítványt tett a Bethlen-kollegiumnál, oly feltétellel, hogy azt a magyar-gyerőmonostori báró Kemény-család tanulói pályán levő fírszjadékaik élvezzék 6—24 éves korukig, bármely tanintézetben tanulnak is. Ez az alapítvány, évi 846 frt. összeggel, a folyó iskolai évben megnyílt. Ennél fogva, felhívom a jogosultakat, hogy keresztlevéllel és a származást igazoló okmányukkal fölszerelt folyamodványukat, a Bethlen-kollegium előjáróságához címezve, folyó évi november 15-éig küldjék be hozzám. N.-Enyeden, 1893. október 18. Fogarasi Albert, rektor professor.

== **Az országgyűlési pénzügyi bizottságban** a minap tárgyalták az egyházi célokra előirányzott összegeket. Említettük, hogy százezer forint vétetett fel a két protestáns egyház segély-alapjainak gyarapítására. A tárgyalás folyamán Darányi Ignác felszólalván, a miniszter kijelentette, hogy megfontolás tárgyává fogja tenni azt a kérdést, mely formában történhetik meg, hogy az adandó összeg 120,000 forintra emeltesse. A miniszternek ezt a kijelentését Darányi rögtön meg is köszönte. Miért ne csatlakoznánk mi is a megköszönőkhöz? Bár, egy kicsikét aggodalmaskodunk. Nem értjük ugyanis, hogy gr. Csáky minő formát akar keresni és találni, hogy még húsz ezer forintot beilleszen költségvetésébe? Vagy méltók vagyunk arra a csekély többletre, vagy nem; ha méltók vagyunk, megillet az minket, és adja meg; vagy nem vagyunk méltók, hát akkor ne adja meg. Azután, vagy van rá pénze, vagy nincs; ha van, úgy a miniszternek nem formát kell keresni, hanem érvényesíteni belátását és jogát; ha nincs pénze, nó, akkor olyan forma nem létezik, a melyben ígérését beválthatná. Felségesen szép az a diplomáciai nyelv, mely igent is mond, nemet is egy lehellettel. Egyébiránt, az eredményből majd minden kitudódik.

== **Örömet adtunk helyet mai Tárcánkban** annak a megemlékezésnek, mely egy oláh papról szól. Annál örömebb, mennél inkább tudjuk, hogy az ultra-oláhok úgy sem fognak róla megemlékezni; vagy ha igen, hát akkor elítélik. Legyen ez részünkről bizonyítvány, hogy mindenképp meg tudunk becsülni, erkölcsi érdemei szerint; és esetleg, szolgáljon követendő példának azoknak, kik oly utakra tévelyedtek, melyek homlokegyenest ellenkeznek a valódi keresztény szellemmel.

== **Ötvenkét esztendő az urnak szolgálatában!** És a kiket a gondviselés első helyekre, nagy dolgokra hívott el, tán hogy ezereknek, millióknak szolgáljanak, lehet, hogy nagyobb teher, nagyobb felelősség nehezedik vállaikra, de több is jut nekik az anyagi javakból, a világi fényből, az erkölcsi elismerésből; ám, megérdemli a tiszteletet az is, ki alárendelt helyzetben hív volt a kevesen, és öntudatából merítve csupán az erőt, kiérdemelte a jók becsülését. Id. Ujvári Sándor, m.-bodoni kántor-tánító, életének 71-ik. hűségese szolgálata 52-ik

esztendejében, folyó hó 20-án meghalt. Legyen nyugodalma csöndes, sirján virasszon a jók emlékezete.

== **Sokszor hangoztatott óhajítás volt** szűkebb és szélesebb körben, hogy feltétlenül szükség van egy politikai lapra, mely a protestáns érdekeket szolgálja abból a magasabb szempontból, mely mindenkinek javára van, ki az emberi méltóságot, a szabadság és a felvilágosodás diadalmát óhajítja. Száz és egy okot hoztak fel, melyek az eszme megtestesítését akadályozták; a legfontosabb volt mindezek közt az anyagi biztosíték, mert részünkről soha sem ismertük el oknak, hogy «non de tempore» egy ilyen szellemű lapnak megalapítása. És ime, a közszükség jelentkezik és kielégítést követel, minden ellenvetés dacára. Dr. Bartha Béla, sárospataki jogtanár, érezte meg legelőször azt a felhívást, a melyet a magyar protestántizmusnak magától elhárítani, nem szabad. Vállalkozik rá, hogy kísérletet tegyen egy ily irányú lap megindításával. Ezért közöljük a megindítandó lapnak programját egész terjedelmében, hogy olvasóink tájékozva legyenek, és mi kérjük: tegyék lehetővé, hogy országos jelentőségűvé izmosodhassék. Nagy hátránya, hogy hetenkint csak kétszer jelenik meg, és hogy nem a központban, hanem vidéken jelenik meg. A mai gyorsan élő világban ez által sokat fog veszíteni hatásából, közvetlenségéből; de a mi vesz a garadon, megnyeri a vámon. Megnyeri a teljes sulylyal bíró szerkesztő, dr. Bartha Béla rokonzenves egyéniségében, alapos tanultságában, igazán szabadon, független gondolkozásában, valódi protestáns szellemben, melynek már is annyi jelét adta röpirataiban, tanulmányaiban, hogy teljes biztosítékot nyújt, hogy egy olyan lapot kapunk, a minőnek szükségét valóban éreztük. Most már tehát rajtunk a sor, hogy ne csak szóval kiáltozzunk legyen a lap után, hanem tömeges megrendeléssel álljunk a pártolók sorába, hogy ne csak megéljen, hanem hogy gyökeret verjen, megizmosodjék s dicsőségére legyen egy boldogabb jövőendőnek.

== **Meghívás.** A bekecsalyi Papi Értekezlet fiókkörének egyházi rendes és világi pártoló tagjait f. október hó 31-én d. e. 9. órakor Bere-Kereszturon tartandó értekezleti gyűlésre tisztelettel meghívom. Csikfalva, 1893. okt. 18-án. Lőrinci Lajos, f. köri elnök.

Hivatalos rész.

1029—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői ref. egyházmegyébe kebelezett b. b. esenyői egyházközség kántor-tanítói állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás, és egyházhatósági becslés szerint, 162 frt. 87 kr. értékű kepe, és kanonika porció haszonélvezete.

Pályázati határnap: november 10. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához, V.-Galfalvára, u. p. D.-Szt.-Márton, küldendők.

Kolozsvárt, 1893. okt.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

459—1893.

MEGHÍVÓ.

A nagy-enyedi ev. ref. egyházmegye képviselő testületének m. t. világi és egyházi renden levő tagjait, egyházm. tanácsunk határozata értelmében, a Nagy-Enyeden november 20-án d. e. 9. órán kezdve tartandó közgyűlésre tisztelettel meghívom. (T. lelkész aai. sziveskedjenek a községükben lakó világi képviselőket értesíteni.)

E gyűlés főbb tárgyai: 1. Esperes-választás. Jelölés főgondnoki állomásra. 3. Jelentés az esperesi vizsgálatról 4. Jelentés az egyházmegyei tanács működéséről. 5. Segély-kérvények elbírálása. 6. Kérelmek, indítványok, stb.

A közgyűlés után, a házassági törvényszék tart ülést, miről az érdekelt felek lelkész aiai. által idejekorán értesítendők.

Miriszló, 1893. október 12-én.

Sándor Fános,
h. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.